

VAKUUTUSTAPAHTUMAN MÄÄRITELMÄÄ JA
LUKUMÄÄRÄÄ KOSKEVIEN
VAKIOSOPIMUSEHTOJEN TULKINTA
OIKEUSTURVAVAKUUTUKSESSA

Juuso Mankonen
Helsingin yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta
Vakuutus oikeus
OTM-tutkielma
4.4.2020

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Oikeustieteellinen tiedekunta		Laitos/Institution– Department	
Tekijä/Författare – Author Juuso Antti Oskari Mankonen			
Työn nimi / Arbetets titel – Title Vakuutustapahtuman määritelmää ja lukumäärää koskevien vakiosopimusehtojen tulkinta oikeusturvavakuutuksessa			
Oppiaine /Läroämne – Subject Vakuutus oikeus			
Työn laji/Arbetets art – Level OTM-tutkielma		Aika/Datum – Month and year Huhtikuu 2020	
		Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages xi + 78	
Tiivistelmä/Referat – Abstract			
<p>Tutkimuksen aiheena on oikeusturvavakuutuksen vakuutussopimukseen sisältyvät vakioehdot vakuutustapahtuman määritelmästä riita- ja hakemusasiassa sekä rikosasiassa ja useiden vakuutustapahtumien yhdistämisestä. Tutkimuksen keskiössä ovat viimeisimpiin malliehtoihin sisältyvät mainitut vakioehdot sekä markkinoilla olevien oikeusturvavakuutusten vastaavat vakioehdot, jotka ovat jonkin verran eriytyneet malliehtojen sanamuodosta. Eriytyminen on ollut seurausta kilpailun merkityksen korostumisesta vakuutuslainsäädännöllä. Vakuutusehtojen tulkinnan lopputulos määrittää monessa tapauksessa sen, myönnetäänkö haettuun vahinkotapahtumaan oikeusturvaetu. Oikeusturvaedulle on sitä hakevalle monessa tapauksessa suuri merkitys, sillä se mahdollistaa vakuutetun pääsyn oikeuksiinsa. Tämän vuoksi yksittäisen vakuutustuotteen vakuutusehtojen tulkinnan lähempi tarkastelu sekä näiden ehtojen tulkinnan taustalla vaikuttavien periaatteiden jäsentäminen on hyvin perusteltua.</p> <p>Sopimuksen tulkinnan taustalla on sopimuksen sisältöön liittyvä erimielisyys sopimuksen osapuolten välillä. Aluksi pääluvussa kaksi käsittelee sopimuksen tulkintaa yleisesti ja erityisesti vakiosopimusten tulkintaan liittyviä lähtökohtia. Näiden jälkeen siirrytään tarkastelemaan vakuutussopimusten vakioehtojen tulkintaa KKO:n ratkaisukäytännön, lautakuntien ratkaisusuosituskäytännön ja oikeuskirjallisuuden avulla. Vakioehtojen osalta osapuolten yhteistä tarkoitusta ei yleensä ole mahdollista löytää, joten vakioehtojen tulkinnan lähtökohtana on usein objektiivinen ja tiukasti sanamuotoon pohjautuva tulkinta. Mikäli sanamuodon mukainen tulkinta ei riitä, on siirryttävä riskinjakotulkinnan alueelle, jossa sovellettavaksi voi tulla epäselvyyssääntö, suppea tulkinta tai oppi yllättävistä ja ankarista ehdoista. Lopulta voi tulla kyseeseen vakuutusehdon kohtuuttomuusarviointi KSL 4:1 tai OikTL 36 §:n mukaisesti.</p> <p>Tutkielman pääluvussa kolme tarkastelen vakuutustapahtuman määritelmän sisältävää vakioehtoa ja siihen liittyviä tulkintaongelmia. Tarkastelen omana kokonaisuutenaan riita- ja hakemusasioiden vakuutustapahtuman määritelmää ja sen sanamuotoon liittyviä tulkintatilanteita. Toiseksi käsitteelen omana kokonaisuutenaan rikosasioihin liittyvää vakuutustapahtuman määritelmää ja siihen liittyviä tulkintatilanteita. Riita- ja hakemusasioiden osalta keskiössä on se, voiko vakuutettu näyttää vakuutusehdoissa määritellyn riidan syntyneen. Rikosasioissa suojataan lähtökohtaisesti asianomistajaa tämän esittäessä yksityisoikeudellisia vaatimuksia rikosprosessin yhteydessä. Sen sijaan oikeusturvavakuutus on rikosasioissa syytetyn vastaajan käytettävissä vain poikkeuksellisesti. Tarkastelussa käy ilmi, että ehdon sanamuoto ei ota huomioon riita- sekä hakemusasioiden ja rikosasioiden välimaastoon sijoittuvia tilanteita. Näissä tilanteissa ongelma ratkaistaan soveltamalla epäselvyyssääntöä vakuutusyhtiön vahingoksi. Toisaalta ongelmia liittyy myös niihin tilanteisiin, joissa vakuutustapahtuman taustalla oleva riidan tai vaatimuksen peruste täytyy paikallistaa.</p> <p>Neljäs pääluku käsittelee useiden vakuutustapahtumien yhdistämisen mahdollistavaa vakuutusehtoa ja sen tulkintaa. Tulkintatilanteet liittyvät tämän vakuutusehdon osalta monesti siihen, onko vakuutustapahtumat katsottava samanperusteisiksi. Samanperusteisuuden edellytyksenä on, että vakuutustapahtumien taustalla on sama oikeustoimi, oikeudenloukkaus, tapahtuma tai olosuhde. Näistä vaikeimmin määriteltävissä ovat olosuhde ja tapahtuma. Haastavissa tapauksissa merkitystä saa se, onko olosuhde tai tapahtuma riittävän yksilöity ja loogisesti yhdistettävissä vakuutustapahtumiin. Toisena merkittävänä osiona on sen selvittäminen, voidaanko kanteiden kumulaation taustalla oleva kanteiden samanperusteisuuden arviointi jotenkin yhdistää vakuutustapahtumien samanperusteisuuden arviointiin. Lyhyesti näkemykseni tähän on se, että näitä kahta arviointia ei voi yhdistää, koska ne tehdään erilaisista lähtökohdista käsin. Vakuutustapahtumien samanperusteisuutta koskevan arvioinnin sekoittaminen tuomioistuimen kumulaatiosäännösten soveltamiseen toisi tullessaan huomattavia ongelmia.</p> <p>Johtopäätökset sisältävässä viimeisessä pääluvussa vedän yhteen edellisten lukujen keskeisimmät tutkimustulokset. Otan viimeisessä luvussa myös kantaa vakuutuslautakunnan ratkaisusuositusten oikeuslähdeopilliseen asemaan ja oikeusturvavakuutuksen vakuutusehtojen eriytymisen ja kahden vuoden säännön väliseen yhteyteen.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords oikeusturvavakuutus, vakuutus oikeus, vakuutussopimus, vakuutustapahtuma, vakioehdot, vakuutusehdot, vakioehtojen tulkinta, vakuutusehtojen tulkinta, kohtuullistaminen, rättsskyddsförsäkring, försäkringsvillkor, tolkning av försäkringsvillkor, tolkning av försäkringsavtal			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

SISÄLLYSLUETTELO

SISÄLLYSLUETTELO.....	III
LÄHTEET.....	IV
LYHENTEET	XI
1. JOHDANTO	1
1.1 OIKEUSTURVAVAKUUTUS TUTKIMUSKOhteena	1
1.2 OIKEUSTURVAVAKUUTUSTEN JAOTTELUA.....	3
1.3. TUTKIMUSKYSYMYS	4
1.4 TUTKIMUSMETODI JA OIKEUSLÄHTEET	5
1.5 TUTKIMUKSEN RAKENNE.....	8
2. VAKUUTUSEHTOJEN TULKINNASTA.....	9
2.1 SOPIMUSTEN TULKINNASTA YLEISESTI.....	9
2.2 OBJEKTIIVINEN TULKINTA VAKUUTUSEHTOJEN TULKINNAN LÄHTÖKOHTANA.....	12
2.3 VAKUUTUSSOPIMUKSEN VAKIOEHDON TULKINTASÄÄNNÖT	19
2.4 VAKUUTUSSOPIMUKSEN VAKIOEHDON KOHTUULLISUUSARVIOINTI	25
2.5 YHTEENVETO	31
3. VAKUUTUSTAPAHTUMAN SYNTYMINEN	32
3.1 VAKUUTUKSEN KORVAUSPIIRIN MÄÄRITTELEMINEN	32
3.2 OIKEUSTURVAVAKUUTUKSEN VAKUUTUSTAPAHTUMA RIITA- JA HAKEMUSASIOISSA	34
3.2.1 Riidan syntyminen.....	34
3.2.2 Riidan tai vaatimuksen perusteen paikallistaminen ja vakuutuksen voimassaolo	41
3.2.3 Riidan välitön saatettavuus käräjäoikeuden käsiteltäväksi	43
3.2 OIKEUSTURVAVAKUUTUKSEN VAKUUTUSTAPAHTUMA RIKOSASIOISSA	46
3.2.1 Yksityisoikeudellinen vaatimus tai asianomistajan ajama syyte.....	46
3.2.2 Rikosasioiden ja riita- sekä hakemusasioiden välimaastoon sijoittuvat asiat	48
3.2.3 Yrityksen samastaminen oikeusturvavakuutuksen muihin vakuutettuihin	53
3.2.4 Asianomistajan esittämä yksityisoikeudellinen vaatimus ja vastaajan passiivisuus	54
3.3 YHTEENVETO	56
4. USEIDEN VAKUUTUSTAPAHTUMIEN KORVATTAVUUS.....	57
4.1 VAKUUTUSTAPAHTUMIEN LUKUMÄÄRÄÄ KOSKEVA VAKUUTUSEHTO.....	57
4.2 VAKUUTUSTAPAHTUMIEN LUKUMÄÄRÄÄ MÄÄRITTÄVÄN VAKIOEHDON TULKINTA	60
4.2.1 Vakuutustapahtumien samanperusteisuus.....	60
4.2.2 Useat vakuutustapahtumat ja vakuutuksen voimassaolo.....	66
4.3 VAKUUTUSTAPAHTUMIEN LUKUMÄÄRÄÄ KOSKEVAN EHDON TULKINTA JA KANTEIDEN KUMULAATIO	68
4.4 YHTEENVETO	74
5. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	75
5.1 TUTKIMUKSEN KESKEISET JOHTOPÄÄTÖKSET.....	75
5.2 VAKUUTUSEHTOJEN ERIYTYMINEN JA KAHDEN VUODEN SÄÄNTÖ	77

LÄHTEET

Virallislähteet:

Neuvoston direktiivi 87/344/ETY, annettu 22 päivänä kesäkuuta 1987, oikeusturvavakuutusta koskevien lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta, EUVL L 185 (4.7.1987), s. 161–164.

Toinen neuvoston direktiivi 88/357/ETY, annettu 22 päivänä heinäkuuta 1988, muuta ensivakuutusta kuin henkivakuutusta koskevien lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta, säännöksistä, joilla helpotetaan palvelujen tarjoamisen vapauden tehokasta käyttämistä, sekä direktiivin 73/239/ETY muuttamisesta, EUVL L 172 (4.7.1988), s. 175–187.

Neuvoston direktiivi 92/13/ETY, annettu 5 päivänä huhtikuuta 1993, kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista, EUVL L 095 (21.4.1993), s. 169–173.

Hallituksen esitys Eduskunnalle vahingonkorvausta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 187/1973).

Hallituksen esitys Eduskunnalle riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 15/1990).

Hallituksen esitys Eduskunnalle vakuutus sopimuslaiksi ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 114/1993).

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi oikeusturvavakuutuksen sopimusehdoista (HE 137/1993).

Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993).

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 3 ja 4 luvun, varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain 36 §:n, huoneenvuokralain 5 §:n ja maanvuokralain 4 §:n muuttamisesta (HE 218/1994).

Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisesta alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 82/1995).

Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeusapulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 82/2001)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi vakuutuslainsäädännön ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 63/2009)

Oikeuskäytäntö:

Korkein oikeus:

KKO 1980 II 82
KKO 1983 II 149
KKO 1985 II 94
KKO 1993:18
KKO 1994:70
KKO 1994:108
KKO 1994:137
KKO 1997:79
KKO 2000:67
KKO 2001:135
KKO 2011:5
KKO 2016:10
KKO 2017:44

Ruotsin korkein oikeus:

NJA 2001, s. 750.
NJA 2017, s. 238.
NJA 2018, s. 834.

Lautakuntakäytäntö:

Vakuutuslautakunta / FINE:

VKL 552/97
VKL 403/98
VKL 701/02
VKL 60/05
VKL 803/05

VKL 331/12
VKL 387/12
VKL 388/12
VKL 513/12
VKL 621/12
VKL 59/13
VKL 60/13

VKL 159/13	VKL 312/16
VKL 204/13	FINE-001258 (2017)
VKL 220/13	FINE-002050 (2017)
VKL 276/13	FINE-002541 (2017)
VKL 278/13	FINE-002993 (2017)
VKL 287/13	FINE-003088 (2017)
VKL 405/13	FINE-004719 (2018)
VKL 510/13	FINE-004952 (2017)
VKL 522/13	FINE-005853 (2018)
VKL 552/13	FINE-007704 (2018)
VKL 577/13	FINE-008371 (2018)
VKL 578/13	FINE-009613 (2018)
VKL 579/13	FINE-010464 (2018)
VKL 622/13	FINE-012380 (2018)
VKL 123/14	FINE-014885 (2019)
VKL 176/14	FINE-016231 (2019)
VKL 269/14	FINE-016909 (2019)
VKL 435/14	FINE-017836 (2019)
VKL 654/14	FINE-017875 (2019)
VKL 61/15	FINE-019482 (2019)
VKL 105/15	FINE-019992 (2019)
VKL 212/15	FINE-020600 (2019)
VKL 154/16	FINE-022484 (2019)
VKL 233/16	FINE-022563 (2019)
VKL 229/16	FINE-023131 (2019)
VKL 274/16	FINE-023760 (2019)
VKL 280/16	

Kuluttajariitalautakunta:

KRIL 2713/38/2015

KRIL 12.10.2017:

<https://www.kuluttajariita.fi/fi/index/kuluttajariitalautakuntaratkaisut/kuluttajariitalautakuntaratkaisu/1507790916310.html>, vierailtu 4.4.2020.

Kirjallisuuslähteet:

Annola, Vesa:

- Sopimustulkinnan subjektiivisuus ja objektiivisuus, teoksessa Tatu Hyttinen ja Katja Weckström (toimit.): Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 50 vuotta, Turun yliopisto 2011 (Annola 2011).
- Sopimustulkinta: teoria – vaiheet – menettely, Helsinki 2016 (Annola 2016).

Annola, Vesa – Saarnilehto, Ari:

- Sopimusoikeuden perusteet, Helsinki 2018 (Annola & Saarnilehto 2018).

Bengtsson, Bertil:

- Försäkringsavtalsrätt, Stockholm 2006 (Bengtsson 2006).

Bernitz, Ulf:

- Standardavtalsrätt, Vällingby 2013 (Bernitz 2013).

Bull, Hans Jakob:

- Forsikringsrett, Oslo 2008 (Bull 2008).

Eskuri, Seppo:

- Oikeusturvavakuutuksen neljä vuosikymmentä; teoksessa Sisula-Tulokas, Lena – Luukkonen, Irene – Saario, Marja (toimit.): Kuluttajien vakuutustoimisto ja Vakuutuslautakunta 35 vuotta, Helsinki 2006, s. 136–161 (Eskuri 2006).

Eskuri, Seppo – Jyrinjärvi, Timo – Pirinen, Eija:

- Oikeusturvavakuutus, Helsinki 2007 (Eskuri – Jyrinjärvi – Pirinen 2007)

Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko:

- Prosessioikeus, Helsinki 2017 (Frände ym. 2017).

de Godzinsky, Virve-Maria – Niemi, Johanna:

- Vapauden hinta – Rikosprosessuaalinen vapaudenriisto ja sen korvaaminen, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 240, Helsinki 2008. (de Godzinsky & Niemi 2008).

Halila, Heikki – Norros, Olli:

- Urheiluoikeus, Helsinki 2017 (Halila & Norros 2017).

Hanén, Emilia:

- Oikeusturvavakuutuksen rajoitusehtojen tulkinta – Vakuutuslautakunnan ratkaisukäytännön näkökulma; teoksessa Norros, Olli – Luukkonen, Irene – Sirén, Erik – Raulos, Ville (toimit.): Vakuutus- ja rahoitusneuvonta 45 vuotta, Helsinki 2016, s. 329–347 (Hanén 2016).

Hemmo, Mika:

- KKO 2000:67. Oikeusturvavakuutuksen tulkinta. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I 2000 s.432–436. Jyväskylä 2000. (Hemmo 2000)
- Sopimusoikeuden oppikirja, Helsinki 2008 (Hemmo 2006).

Hirvonen, Ari:

- Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan, Helsinki 2011 (Hirvonen 2011).

Hoppu, Esko:

- Oikeusturvavakuutus, Helsinki 1972 (Hoppu 1972).

Hoppu, Esko – Hemmo, Mika:

- Vakuutusoikeus, Helsinki 2006 (Hoppu & Hemmo 2006).

Häyhä, Juha:

- Sopimus, laki ja vakuutustoiminta, Helsinki 1996 (Häyhä 1996).

Jokela, Antti:

- Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu – Oikeudenkäynti II, Helsinki 2012 (Jokela 2012).

Könkkölä, Justus:

- Vastuuvakuutus vahingonkorvausriidassa, Helsinki 2009 (Könkkölä 2009a).
- Justus Könkkölän vastine vastaväittelijän lausuntoon, Lakimies 4/2009, s. 716–720 (Könkkölä 2009b).

Mäenpää, Kalle:

- Vakuutussopimuslain rajoituksia vakuutuksenantajan oikeudelle määritellä vakuutustapahtumaa; teoksessa Sisula-Tulokas, Leena – Luukkonen, Irene – Sirén, Erik – Raulos, Ville (toimit.): Vakuutus- ja rahoitusneuvonta 40 vuotta, Helsinki 2011, s. 199–211 (Mäenpää 2011).

Norio-Timonen, Jaana:

- Kuluttajavakuutusten vertailtavuus ja sääntely, Helsinki 1997 (Norio-Timonen 1997).
- Vakuutuksenantajan vastuu vakuutustapahtumasta, Helsinki 2003 (Norio-Timonen 2003).
- Könkkölä, Justus: Vastuuvakuutus vahingonkorvausriidassa, Lakimies 4/2009, s. 707–715 (Norio-Timonen 2009).
- Vakuutussopimuslain pääkohdat, Helsinki 2018 (Norio-Timonen 2018).

Norros, Olli:

- Vakuutuksenantajan korvauspäätös, Helsinki 2016 (Norros 2016).

Raulos, Ville:

- Vakuutussopimuksen rajoitusehtojen sitovuudesta; teoksessa Sisula-Tulokas, Lena – Luukkonen, Irene – Saario, Marja: Kuluttajien vakuutustoimisto ja Vakuutuslautakunta 35 vuotta, Helsinki 2006, s. 189–212 (Raulos 2006).

Rissanen, Antti – Rantala, Kati:

- Oikeusapujärjestelmä ja oikeudensaantimahdollisuudet, Oikeus 2014 (43), s. 397–413 (Rissanen & Rantala 2014).

Saarnilehto, Ari:

- Vastuun rajoitukset riskienhallinnassa ja vakioehdot, julkaistu Edilexissä 5.10.2005 (Saarnilehto 2005).

Saarnilehto, Ari – Hemmo, Mika – Kartio, Leena:

- Varallisuus oikeus, Helsinki 2012 (Saarnilehto – Hemmo – Kartio 2012).

Snellman, Leena:

- Kuluttajavakuutusten vakuutusehtojen kehityksestä ja ehtojen vertailemisesta; teoksessa Sisula-Tulokas, Lena – Luukkonen, Irene – Saario, Marja (toimit.): Kuluttajien vakuutustoimisto ja Vakuutuslautakunta 35 vuotta, Helsinki 2006, s. 254–269 (Snellman 2006).

Tuori, Kaarlo:

- Oikeusjärjestys ja oikeudelliset käytännöt, Helsinki 2003 (Tuori 2003).

Turunen, Santtu:

- Asianajajien palkkiotaksa – kielletty kilpailurajoitus vai keino madaltaa prosessikynnystä? Defensor Legis N:o 5/2002, s. 762–776 (Turunen 2002).

Viljanen, Pekka:

- Konfiskaatio rikosoikeudellisena seuraamuksena, Helsinki 2007 (Viljanen 2007).

Virolainen, Jyrki:

- Alioikeusuudistus. 1, Käräjäoikeus ja siviiliprosessin muutokset, Rovaniemi 1993 (Virolainen 1993).

Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi:

- Rikosprosessin perusteet - Rikosprosessioikeus I, Helsinki 2003 (Virolainen & Pölönen 2003).

Välimäki, Pertti:

- Edunvalvontaoikeus, Helsinki 2013 (Välimäki 2013).

Wilhelmsson, Thomas:

- Vakiosopimus ja kohtuuttomat sopimusehdot, Helsinki 2008 (Wilhelmsson 2008).

Muut lähteet:

Fennia vahinkovakuutus Oy: Yksityishenkilön vakuutusehdot (voimassa 1.7.2018 alkaen): <https://cs.fennia.fi/lomakepalvelu/tiedostot/PRDLE000000021606?contentType=application/pdf&name=Fenniaturvan%20vakuutusehdot%201.7.2018%20alkaen>, vierailtu 4.4.2020.

Finanssialan Keskusliitto ry: Yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksen malliehto 28.8.2006, liitteenä teoksessa: *Eskuri, Seppo – Jyrinjärvi, Timo – Pirinen, Eija*: Oikeusturvavakuutus, Helsinki 2007, s. 160–165.

Finanssialan Keskusliitto ry: Yrityksen oikeusturvavakuutuksen malliehto 28.8.2006, liitteenä teoksessa: *Eskuri, Seppo – Jyrinjärvi, Timo – Pirinen, Eija*: Oikeusturvavakuutus, Helsinki 2007, s. 178–183.

Finanssialan sopimus pohjaisen asiakasorganisaation (FINE) ohjesääntö (voimassa 15.4.2019 alkaen): <https://www.fine.fi/tietoa-finesta/organisaatio/ohjesaanto.html>, vierailtu 4.4.2020.

Keskinäinen Vakuutusyhtiö LähiTapiola: Kotitalouden vakuutusehdot (voimassa 1.1.2020 alkaen): <http://public.brandgate.fi/lahitapiola/lahitapiola/fi/tiedostot/118283/>, vierailtu 4.4.2020.

Keskinäinen Vakuutusyhtiö LähiTapiola: Oikeudenkäyntikuluvakuutuksen ehdot (voimassa 1.1.2018 alkaen): <http://public.brandgate.fi/lahitapiola/lahitapiola/fi/tiedostot/120117/>, vierailtu 4.4.2020.

Keskinäinen Vakuutusyhtiö Turva: Yksityishenkilön vakuutusehdot (voimassa 1.1.2019 alkaen): https://www.turva.fi/cs/Satellite?blobcol=urldata&blobheadervalue1=Content-Disposition&blobheadervalue1=inline%3B+filename%3DTurva_Koto_sopimus_vakuutusehdot_01012019.pdf%3Bfilename%3DUTF-8%27%27Turva_Koto_sopimus_vakuutusehdot_01012019.pdf&blobkey=id&blobtable=MungoBlobs&blobwhere=1509627884768&ssbinary=true, vierailtu 4.4.2020.

If Vahinkovakuutus Oyj, Suomen sivuliike: Yksityishenkilön oikeusturvavakuutusehdot (voimassa 1.1.2020 alkaen), <https://www.if.fi/globalassets/fi/pdf/ehdot/yksityishenkilon-oikeusturvavakuutusehdot.pdf>, vierailtu 4.4.2020.

OP Vakuutus Oy: Kodin ja tavaroiden vakuutukset (voimassa 1.11.2019 alkaen),

<https://uusi.op.fi/tac?did=Heoma0000001018&cs=ecbc6782c6221570f0970c519f65ace53aef8defb4395c8a5164f39f9d5b06ef>, vierailtu 4.4.2020.

OP Vakuutus Oy: Yrityksen oikeusturvavakuutuksen ehdot (voimassa 1.1.2017 alkaen): <https://www.op.fi/tac?did=Yroik0000001161&cs=d860eb6b2458c41fbbd7abfb2adbb0521fef3e71b1a88d0adf4efc281c268399>, vierailtu 4.4.2020.

Pohjantähti Keskinäinen Vakuutusyhtiö: Yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksen ehdot (voimassa 1.7.2019 alkaen): <https://www.pohjantahti.fi/uploads/2019/08/3f760853-ot100-oikeusturvavakuutusehdot-1.7.2019.pdf>, vierailtu 4.4.2020.

Vakuutus- ja rahoitusneuvonta, FINE:n vuosikertomus 2018 https://www.fine.fi/media/julkaisut-2019/finen-vuosikertomus-2018_verkkosivut.pdf, vierailtu 4.4.2020.

Vakuutussanommat 10/1967; teoksessa Vakuutussanommat 1967, Helsinki 1967, s. 269–300.

Vakuutussanommat 4/1968, teoksessa Vakuutussanommat 1968, Helsinki 1968, s. 97–120.

LYHENTEET

FINE	vakuutus- ja rahoitusneuvonta
HD	högsta domstolen (Ruotsin korkein oikeus)
HE	hallituksen esitys
KKO	korkein oikeus
KRIL	Kuluttajariitalautakunta
KSL	kuluttajansuojalaki (38/1978)
OikTL	laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1928)
OK	oikeudenkäymiskaari (4/1734)
NJA	nytt juridiskt arkiv
ROL	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)
SVK	Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto
SyytKorvL	Laki syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta (422/1974)
VLK	Vakuutuslautakunta
VSL	vakuutussopimuslaki (543/1994)

1. JOHDANTO

1.1 Oikeusturvavakuutus tutkimuskohteena

Perustuslain (731/1999) 21.1 §:n mukaan *jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi*. Tämä oikeusturvaksi¹ nimetty perusoikeus takaa Suomessa jokaiselle pääsyn oikeuteen. Oikeudella on kuitenkin hintansa. Perustuslain takaama muodollinen oikeusturvaperiaate edellyttää toteutuakseen tosiasiallista pääsyä oikeuteen. Prosessikynnykseksi nimetyllä ilmiöllä viitataan siihen, kuinka suuri kynnys yksityisellä taholla on pyrkiä saamaan oikeutta tuomioistuimen kautta. Mahdollisuus saada oikeutta ei voi toteutua, jos prosessikynnys muodostuu liian korkeaksi². Yksi keskeisimmistä prosessikynnykseen tasoon vaikuttavista tekijöistä on oikeudenkäynnin kuluriski.³ Suomessa oikeudenkäynnin kuluriskistä aiheutuvaa prosessikynnystä on pyritty madaltamaan kahdella erityyppisellä järjestelmällä: julkisella oikeusapujärjestelmällä ja oikeusturvavakuutuksella.⁴ Näistä kahdesta järjestelmästä oikeusturvavakuutus on säädetty ensisijaiseksi oikeusapulain (257/2002) 3 b §:ssä.⁵

Oikeusturvavakuutus on vapaaehtoinen vahinkovakuutus, jonka tarkoituksena on korvata kustannuksia siitä, että vakuutettu joutuu tai uhkaa joutua asianosaiseksi oikeudenkäynnissä.⁶ Oikeusturvavakuutuksessa vakuutustapahtumaa koskevat ehdot sekä rajoitusehdot määrittävät vakuutuksesta korvattavien vahinkojen piirin. Korvauskelpoisia vahinkotyyppisiä onkin pyritty huomattavasti supistamaan rajoitusehtojen avulla, mikä on tavanomaista all risk -tyyppisissä vakuutuksissa.⁷ Oikeusturvavakuutusten

¹ Oikeusturvaa koskeva säännös lisättiin hallitusmuotoon vuoden 1995 perusoikeusuudistuksessa. Säännöksen taustalla oli pyrkimys korostaa yksilön oikeusturvan merkitystä (HE 309/1993, s. 21).

² Frände ym. 2017, s. 124.

³ Turunen 2002, s. 762.

⁴ Rissanen – Rantala 2014, s. 398.

⁵ Lain esitöissä oikeusturvavakuutuksen ensisijaisuutta perustellaan kattavasti muun muassa sääntelyn puutteesta johtuvalla oikeustilan epäselvyydellä ja sääntelyn yhtenäistämällä muiden Pohjoismaiden kanssa (HE 82/200, s. 33–37). Vakuutus ei kuitenkaan ole aina ollut ensisijainen. Oikeusturvavakuutuksen alkuaikoina maksuton oikeudenkäynti oli oikeusturvavakuutuksen yhtenäisissä ehdoissa määrätty ensisijaiseksi järjestelmäksi. Tätä ratkaisua pidettiin vakuutetun edun mukaisena (Hoppu 1972, s. 335).

⁶ Eskuri – Jyrinjärvi – Pirinen 2007, s. 10.

⁷ Rajoitusehdoilla tarkoitan tässä rajoitusehtoja laajasti ymmärrettynä, jolloin käsite pitää sisällään negatiiviset vastuunmäärityslausekkeet ja epävarsinaiset rajoitusehdot. Ks. rajoitusehtojen jaottelusta (Raulos 2006, s. 189–

vakuutusehdoissa on myös listattu erikseen ne kulutyyppit, jotka kuuluvat vakuutuksen korvauspiiriin sekä usein myös ne kulutyyppit, jotka eivät tule vakuutuksesta korvattavaksi.⁸ Tavanomaisesti oikeusturvavakuutuksen vakuutusehtojen mukaan vakuutuksesta korvataan välttämättömät ja kohtuulliset asianajo- ja oikeudenkäyntikulut, todistelusta aiheutuneet kulut, tuomioistuinsovittelusta aiheutuneet kulut sekä tietyin rajoituksin muutoksenhausta aiheutuneet kulut.⁹ Sen sijaan oikeusturvavakuutuksesta ei korvata tuomioistuinvaihetta edeltäneeseen riidanalaisen kysymyksen selvittelyyn liittyviä kuluja¹⁰, vastapuolen oikeudenkäyntikuluja¹¹, välimiesmenettelystä aiheutuneita kuluja tai vakuutetun omaa työtä. Oikeusturvavakuutuksesta korvattavien kulujen määrää on rajoitettu myös vakuutusmäärää¹² ja omavastuuosuutta koskevilla vakuutusehdoilla. Lopulta myös oikeusturvavakuutuksen vakuutustapahtuman määritelmä ja varsinaiset rajoitusehdot supistavat korvattavien vahinkojen ulottuvuutta. Oikeusturvavakuutuksen ehdot ovatkin sellaiset, että yksittäisen vahinkotapahtuman korvattavuuden selvittäminen edellyttää vakuutetulta laajaa perehtymistä ehtoihin ja niiden tulkintaan. Yhdestä sopimusehdosta voi saada kuvan siitä, että vahinko kuuluu vakuutuksen korvauspiiriin, mutta toinen ehtokohta rajaakin sen korvattavuuden ulkopuolelle.

Oikeusturva on perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten turvaama keskeinen perusoikeus, jonka tosiasiallista toteutumista oikeusturvavakuutuksen olemassaolo edesauttaa. Jo oikeusturvavakuutusta käyttöön otettaessa painotettiin erityisesti kansalaisten oikeusturvan merkitystä.¹³ Näin ollen oikeusturvavakuutukseen liittyvä tutkimus on relevanttia vakuutus oikeuden ja prosessioikeuden lisäksi myös perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Oikeusturvavakuutus on myös yleinen yritys vakuutus.

191). All risk -vakuutuksella tarkoitetaan vakuutusta, joka korvaa kaikki vakuutustapahtuman aiheuttamat vahingot vakuutuksen voimassaoloaikana ja voimassaoloalueella siten, kuin vakuutustapahtumaa kuvaavassa ehdossa on määritetty (Hanén 2016, s. 332).

⁸ Näin esimerkiksi LähiTapiola, yrityksen oikeudenkäyntikuluvakuutuksen ehdot, kohta 5.2.

⁹ Näin esimerkiksi Fennia, yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksen ehdot, kohta F500.7.3.

¹⁰ Näin esimerkiksi LähiTapiola, yrityksen oikeudenkäyntikuluvakuutuksen ehdot, kohta 5.2.1.

¹¹ Vastapuolen oikeudenkäyntikulut olivat pitkään oikeusturvavakuutuksesta korvattavia kuluja. Lainsäätäjän myötävaikutuksesta oikeusturvavakuutuksen malliehtoja muutettiin rajaamalla vastapuolen oikeudenkäyntikulut korvattavien kulujen ulkopuolelle muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Taustalla vaikutti korvauskulujen kasvu (HE 82/2001 s. 35 ja Eskuri 2006, s. 158–160). Tästä pääsäännöstä huolimatta on eräiltä vakuutuksenantajilta mahdollista ostaa laajennettu oikeusturvavakuutus, joka kattaa myös vastapuolen oikeudenkäyntikulut (esimerkiksi If, yksityishenkilön oikeusturvavakuutusehdot, kohta 5.2.1).

¹² Oikeusturvavakuutusten vakuutusmäärät ovat säännöllisesti julkisuudessa puhuttava aihe, sillä vakuutusmäärän ei katsota olevan riittävä korvaamaan oikeudenkäynnistä aiheutuvia kuluja. Viimeaikainen kehitys kuitenkin näyttää vakuutusmäärien nousevan.

¹³ Valtion tarjoamat maksuttomat oikeudenkäynnit nähtiin 1960-luvun Suomessa taloustilanne huomioiden mahdollisena keinona taata kansalaisten oikeusturva riittäväällä tavalla. Oikeusturvavakuutus nähtiin kustannustehokkaana tapana oikeusturvan laajentamiseen pitkälti Ruotsista saatujen positiivisten kokemusten vuoksi (Vakuutussanommat 1967, s. 278 ja Vakuutussanommat 1968, s. 101).

Yksityisten tahojen kannalta merkittävästä asemastaan huolimatta oikeusturvavakuutuksesta on kirjoitettu vakuutusoikeuden alalla varsin vähän.¹⁴

1.2 Oikeusturvavakuutusten jaottelua

Oikeusturvavakuutuksia voidaan luokitella monella tavalla. Erilaisten markkinoilla olevien oikeusturvavakuutusten vertailtavuuden kannalta on välttämätöntä tarkastella vakuutuksen teoreettisia jaottelutapoja. Ensiksi jaottelu voidaan tehdä välittömien ja välillisten oikeusturvavakuutusten välille. Ratkaisevaksi eroksi tässä jaottelussa muodostuu se, miten vakuutuskorvaus suoritetaan. Välittömässä oikeusturvavakuutuksessa vakuutuksenantajan tarjoaa vakuutetulle oikeudellista apua oman henkilöstönsä kautta. Välillisessä vakuutuksessa sen sijaan korvataan ulkopuolisen oikeusavun käytöstä aiheutuneita kustannuksia.¹⁵ Toiseksi oikeusturvavakuutuksia voidaan jaotella yleisiin ja rajoitettuihin oikeusturvavakuutuksiin. Tässä jaottelussa eroavaisuus liittyy vakuutuksen asialliseen laajuuteen. Yleinen oikeusturvavakuutus myönnetään kaikkien oikeudenkäyntien varalle, kun taas rajoitetun oikeusturvavakuutuksen voimassaoloa on rajattu esimerkiksi riidan kohteen tai henkilöllisen ulottuvuuden kautta.¹⁶ Kolmanneksi oikeusturvavakuutus voi olla joko itsenäinen tai liitännäinen. Liitännäisyys tässä tarkoittaa yhteyttä muihin vakuutustyypeihin. Itsenäinen oikeusturvavakuutus on muista vakuutuksista riippumaton, kun taas liitännäinen oikeusturvavakuutus on osa niin sanottua vakuutuspakettia, joka sisältää useita vakuutustyppejä.¹⁷

Historiallisista syistä johtuen Suomen vakuutusmarkkinoilla ei edellä mainittujen jaottelujen valossa ole toisistaan huomattavasti poikkeavia oikeusturvavakuutuksia. Poikkeuksetta oikeusturvavakuutukset ovat välillisiä ja rajattuja. Erot liittyvät lähinnä siihen, onko oikeusturvavakuutus itsenäinen vai liitännäinen. Lähtökohtaisesti oikeusturvavakuutukset ovat Suomessa liitännäisiä, mutta myös itsenäiset vakuutukset ovat yritysvakuutuksina tavallisia.¹⁸

¹⁴ Hanén 2016, s. 330.

¹⁵ Hoppu 1972, s. 18–21.

¹⁶ Hoppu 1972, s. 21–24.

¹⁷ Hoppu 1972, s. 24–26.

¹⁸ Tällainen itsenäinen oikeusturvavakuutus on esimerkiksi LähiTapiolan tarjoama yrityksen oikeudenkäyntikuluvakuutus.

1.3. Tutkimuskysymys

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää niiden Suomen vakuutusmarkkinoilla tarjottavien oikeusturvavakuutusten sopimusehtojen tulkintaa, jotka koskevat vakuutustapahtuman määritelmää ja lukumäärää¹⁹. Mitä ongelmia vakuutusehtojen sanamuoto on käytännössä aiheuttanut ja miten näitä ongelmia on ratkaistu sopimusehtojen tulkinnan avulla? Kuten alaluvussa 1.1 on todettu, oikeusturvavakuutuksen aseman mielekkyyttä tutkimusaiheena ei ole kiistäminen. Onko vakuutustuotteiden ehtojen tarkastelun ja tulkintakäytännön kautta kuitenkin mahdollista saavuttaa uutta tietoa oikeusturvavakuutuksesta oikeudellisena instituutiona?

Seppo Eskuri on katsonut ehtoyhteistyön oikeusturvavakuutuksen käyttökelpoisuuden kannalta poikkeuksellisen merkittäväksi erityisesti käytännön oikeudellisen toiminnan kannalta.²⁰ Oikeusturvavakuutuksen historia Suomessa ulottuu vuoteen 1968, jolloin oikeusturvavakuutus otettiin käyttöön pakollisena ja maksuttomana osana auto-, koti- ja kesähuvilavakuutusta.²¹ Juuri oikeusturvavakuutuksen historia mielestäni oikeutta tämän tutkimuksen tekemisen ensisijaisesti vakuutusehdoista käsin tarkasteltuna. Oikeusturvavakuutusta koskevat ehdot olivat aluksi yhdenmukaistettu vakuutusta tarjoavien vakuutuksenantajien välillä.²² Yhteisistä ehdoista luovuttiin sittemmin 1980-luvun puolivälistä alkaen, mutta ehtoyhteistyö käynnistettiin uudelleen vuonna 1993. Uusi ehtoyhteistyö perustui aiemmasta ehtoyhteistyöstä poiketen vakuutuksenantajien yhteenliittymän toimesta laadittuihin malliehtoihin, jotka eivät kuitenkaan olleet vakuutusyhtiöitä sitovia. Malliehtoja laadittiin Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliiton (SVK)²³ toimesta aina vuoteen 2006 asti. Sittemmin uusia malliehtoja ei ole enää laadittu kilpailuoikeudellisista syistä johtuen.²⁴ Ehtoyhteistyön syrjäytymisestä huolimatta eri vakuutuksenantajien tarjoamien oikeusturvavakuutusten ehdot ovat pysyneet valtaosin yhdenmukaisina, vaikka selkeä eriytymiskehitys on havaittavissa. Yleinen kehityssuunta on ehtojen eriytymisen jatkuminen myös tulevaisuudessa.

¹⁹ Tutkimuksen kohteena ovat yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksen malliehdoista kohdat 4.1 ja 4.2 sekä vastaavat yrityksen oikeusturvavakuutuksen malliehtojen kohdat 4.1 ja 4.2.

²⁰ Eskuri 2006, s. 142.

²¹ Eskuri 2006, s. 136–137 ja Vakuutussanommat 1968, s. 114–115.

²² Oikeusturvavakuutuksen ehdot laadittiin vuonna 1967 perustetussa oikeusturvatoimikunnassa, jonka tehtävänä oli valmistella oikeusturvavakuutuksen käyttöönottoa Suomessa.

²³ Nykyisin Finanssiala ry.

²⁴ Hanén 2016, s. 329.

Oikeusturvavakuutuksen sopimusehdoista annetun lain (1060/1993) ja vakuutuslakilain (543/1994) lisäksi oikeusturvavakuutuksen sisältöön vaikuttavaa lain tasoista sääntelyä on varsin niukasti. Oikeusturvavakuutuksen sopimusehdoista annettu laki on varsin lyhyt ja se sisältää säännökset vakuutuksenantajan velvollisuudesta sisällyttää vakuutuskirjaan oikeusturvavakuutuksen pääasiallinen sisältö ja vakuutetun oikeudesta valita itselleen asiamies. Lisäksi lain mukaan vakuutusehdoissa on oltava maininta vakuutetun oikeudesta viedä oikeusturvavakuutusta koskeva erimielisyys puolueettoman elimen (kuluttajariitalautakunta ja vakuutuslautakunta) käsiteltäväksi.²⁵ Vakuutuslakilain sisältää yleiset kaikkia vapaaehtoisia vakuutuksia koskevat säännökset esimerkiksi vakuutuslain syntyä, sopimuspuolten välisistä tiedonantovelvollisuuksista ja vakuutuskorvauksen vanhentumisesta. Oikeusturvavakuutuksesta korvattavien vahinkojen kirjo on kuitenkin jätetty määräytymään vakuutusehtojen ja erityisesti rajoitusehtojen mukaisesti. Siksi tässä tutkimuksessa on lähdeittä liikelle vakuutuslain ehtojen tulkinnasta.

Selvyyden vuoksi on vielä syytä tämentää, mitä tarkoitan vakuutusehdolla. Norio-Timonen jakaa vakuutusehdot yksilöllisiin ehtoihin, yleisiin vakuutusehtoihin ja yleisiin sopimusehtoihin. Yksilöllisesti vakuutuslain sopimuksissa sovitaan tavallisesti muun muassa vakuutetusta omaisuudesta taikka vakuutuksen edunsaajasta. Yleiset vakuutusehdot määrittävät vakuutustyyppin sisällön. Yleisissä sopimusehdoissa puolestaan on tavallisesti kysymys VSL:n säännösten tuomisesta vakuutetun tietoon ja ne voivat sisältää myös yksityiskohtia vakuutusmaksuun maksamiseen liittyen.²⁶ Täällä tutkimuksessa keskiössä ovat yleiset vakuutusehdot ja niihin sisältyvät tietyt vakioehtokohdat, jotka koskevat vakuutustapahtuman määritelmää ja vakuutustapahtumien lukumäärää.

1.4 Tutkimusmetodi ja oikeuslähteet

Oikeustieteen alalla lainoppi eli oikeusdogmatiikka on perinteisesti ollut vallitseva tutkimussuuntaus.²⁷ Lainopin taustalla vaikuttavat tavoitteet ovat tiivistettävissä voimassaolevan oikeuden systematisointiin sekä oikeusnormien tulkintaan.²⁸ Myös tämä

²⁵ HE 137/1993, s. 5–7. Oikeusturvavakuutuksen sopimusehdoista annetulla lailla on implementoitu oikeusturvavakuutusta koskeva direktiivi 87/344/ETY.

²⁶ Norio-Timonen 1997, s. 1–2.

²⁷ Hirvonen 2011, s. 21.

²⁸ Hirvonen 2011, s. 24–26.

tutkimus on lainopillinen tutkimus, jossa pyrin erityisesti tulkitsemaan oikeusturvavakuutuksen vakuutustapahtumaa koskevia oikeusnormeja. Lainoppi voidaan edelleen jakaa käytännölliseen ja teoreettiseen lainoppiin. Käytännöllinen lainoppi tutkii oikeudellisia ilmiöitä oikeuden pintatasolla. Teoreettinen lainoppi puolestaan keskittyy oikeuden syvempien rakenteiden, yleisten oppien ja lainalaisuuksien systematisoimiseen ja rakentamiseen. Tämä tutkimus asemoituu käytännöllisen lainopin alueelle.

Oikeuslähteet ovat oikeustieteellisen tiedon keskiössä, sillä ne ilmentävät sitä, mitä oikeus on. Oikeuslähde antaa normille kirjallisen muodon²⁹. Kaikelle lainopilliselle tutkimukselle on tärkeää pitää mielessä oikeuslähteiden hierarkia, jotta tutkimuksessa esitetyt argumentit ja tulkinnat oikeusnormeista olisivat johdonmukaisia voimassaolevan oikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta (*lex superior derogat legi inferiori*). Useimmissa tapauksissa lainopillinen tutkimus pureutuu virallislähteisiin eli vahvoihin ja heikkoihin oikeuslähteisiin. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin myös vahva sallittuun oikeuslähteeseen (lautakuntaratkaisuihin) pureutuva näkökulma ja näin myös eräänlainen poikkeus lainopillisen tutkimuksen valtavirtaan. Painotan kuitenkin sitä, että sopimuksen tulkintaa koskevat yleiset opit, jotka ovat myös vakuutus sopimuksen tulkinnan lähtökohtana, pohjautuvat oikeuskäytäntöön.

Oikeusturvavakuutus on yhtenäisten sopimusehtojen kautta vakiintunut vakuutustuote, jota on lähestyttävä vakuutusehtojen ja ehtojen tulkinnan kautta. Oikeusturvavakuutuksen normiperustaan nähden samankaltaisista lähtökohdista tutkimusta tehdään urheilu oikeuden alalla. Erityisesti huippu-urheilussa oikeusnormien perustana ovat kansainväliset yleissopimukset, kuten maailman antidopingsäännöstö ja sen varaan rakennetut kansalliset antidopingsäännöstöt³⁰. Suoraan urheilua koskevia lakeja ei juurikaan ole, vaikka välillisesti soveltuvia normeja on paljon³¹. Yhdistävänä elementtinä toimii myös vahva vaihtoehtoisen riidanratkaisun asema³². Näin myös vakuutus oikeuden alalla on perusteltua tehdä tutkimusta aiheista, joita pääsääntöisesti ei säännellä julkisen vallan toimesta. Tällaista tutkimusta, jonka perustana ei juurikaan ole julkisen vallan antamia normeja, on myös vakuutus oikeuden alalla tehty, vaikkakaan se ei toistaiseksi ole ollut yleistä³³.

²⁹ Tuori 2003, s. 50.

³⁰ Halila – Norros 2017, s. 337–338.

³¹ Halila – Norros 2017, s. 10–11.

³² Halila – Norros 2017, s. 515.

³³ Tällaisesta tutkimuksesta esimerkkinä Könkkölän väitöskirja (Könkkölä 2009a), joka sai osakseen myös kritiikkiä. Ks. kritiikistä: Norio-Timonen 2009 ja Könkkölä 2009b. Myös Norroksen tutkimus

Sen lisäksi, että vakuutusopimuslaki ei säätele vakuutus tuotteiden sisältöä, vakuutusehtojen tulkintaa koskevia korkeimman oikeuden oikeuskäytäntöä on niukasti.³⁴ Vakuutusehtojen tulkintaa koskevan oikeuskäytännön niukkuus johtuu vakuutuslautakunnan vahvasta asemasta vakuutusten sisältöön liittyvien riitojen ratkaisijana³⁵. Vakuutuslautakunta on sopimusperusteinen ja vakuutusalan itsesääntelyyn pohjautuva elin, jonka toimivaltaan kuuluu ratkaisusuositusten antaminen vakuutuksiin liittyvissä riita-asioissa³⁶. Lisäksi lakisääteisellä kuluttajariitalautakunnalla on toimivalta käsitellä kuluttajavakuutuksia koskevia riitoja, mutta vakuutuslautakunnasta näyttäisi tulleen pitkäaikaisen ja asiantuntevan toimintansa seurauksena suositumpi riidanratkaisuelin³⁷. Molempien lautakuntien ratkaisut ovat luonteeltaan ratkaisusuosituksia, vaikkakin näiden suositusten noudattamisaste on todella korkea ³⁸ . Korkean noudattamisasteen vuoksi ratkaisusuositusten merkitys on poikkeuksellisen painava. Lautakuntaratkaisujen painoarvoa alleviivaa se fakta, että tuomioistuimetkin näyttävät noudattavan lautakunnan linjauksia³⁹. Myös lainsäätäjä on katsonut ratkaisusuositusten merkityksen olevan huomattavan suuri⁴⁰. Ympäristöoikeuden alalla on todettu, että soft law aineisto voi kohota oikeuslähdehierarkiassa sallitusta oikeuslähteestä velvoittavaksi. ⁴¹ Oikeuslähdehierarkiassa ratkaisusuositukset sijoittuvat sallittuihin oikeuslähteisiin, mutta niiden tosiasiallisen merkittävyyden johdosta voitaisiin jopa ajatella niiden kohonneen myös tuomioistuimia heikosti velvoittavaksi. Näin tuomioistuimen tulisi erikseen perustella, mikäli se sivuuttaisi ratkaisussaan vakuutuslautakunnan vakiintuneen tulkinnan.

Kuten todettu, oikeusturvavakuutuksesta ei ole kirjoitettu paljon vakuutus oikeuden alalla. Yleinen vakuutus oikeudellinen oikeus kirjallisuus on silti oikeusturvavakuutuksen kannalta merkittävä oikeus lähde. Kotimaisen oikeus kirjallisuuden ohella olen käyttänyt tämän tutkimuksen lähdeaineistona myös Ruotsin ja Norjan vakuutus oikeutta koskevia perusteoksia. Pohjoismaisen vakuutus oikeudellisen kirjallisuuden hyödyntäminen on

vakuutuksen antajan korvauspäätöksen sitovuudesta sijoittuu osittain yleisen oikeustoimiopin ja velvoiteoikeuden alueelle, kuten kirjoittaja myös itse katsoo (Norros 2016, s. 223–226).

³⁴ Keskeisimpiä ennakkoratkaisuja vakuutus sopimuksen tulkinnan ja kohtuullistamisen näkökulmasta ovat KKO 1993:18, KKO 2000:67 ja KKO 2001:135. Näihin ratkaisuihin vakuutus lautakunta viittaa usein ratkaisusuosituksissaan.

³⁵ Lautakunnilla on vahva asema myös Ruotsissa ja Norjassa (Bengtsson 2006, s. 48 ja Bull 2008, s. 141).

³⁶ FINE:n ohjesääntö, 6 §.

³⁷ Rissanen 2011, s. 60.

³⁸ Vuonna 2018 FINE:n antamien ratkaisusuositusten noudattamisaste vakuutus asioissa oli 100% (FINE:n vuosikertomus 2018, s. 16).

³⁹ Rissanen 2011, s. 61.

⁴⁰ HE 63/2009, s. 7.

⁴¹ Määttä 2005, s. 383.

joissain määrin mahdollista, sillä Pohjoismaiden sopimusoikeudella ja vakuutus sopimusoikeudella on yhteiset juuret. Vaikka eri Pohjoismaissa vakuutusoikeuden alalla on tapahtunut merkittävää eriytymistä, vakuutusehtojen tulkintaperiaatteet ovat silti huomattavan samankaltaisia.

Tässä tutkimuksessa en pyri kiinnittämään erityistä huomiota yksittäisiä oikeusturvavakuutuksen rajoitusehtoja koskevaan tulkintakäytäntöön lukuun ottamatta useiden vakuutustapahtumien yhdistämistä koskevaa rajoitusehtoa. Rajoitusehtojen tulkinnan kautta on kuitenkin saatavissa tietoa myös vakuutustapahtumaa koskevan vakuutusehdon tulkinnasta. Näissä molemmissa on kuitenkin kysymys vakuutusturvan rajaamisesta. Tutkimus on rajattu myös siten, että käsittelen ainoastaan massavakuutusten vakiosopimusehtojen tulkintaa, sillä oikeusturvavakuutus on poikkeuksetta massavakuutus⁴².

1.5 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus etenee siten, että toisessa pääluvussa tarkastelen yleisen sopimusoikeuden kautta vakuutus sopimuksen vakioehtojen tulkintaa. Vakuutus sopimuksen tulkinta painottuu objektiiviseen tulkintaan, jota ilmentävät tulkintasääntöinä esimerkiksi epäselvyyssääntö ja rajoitusehtojen suppea tulkinta sekä oppi yllättävistä ja ankarista ehdoista. Viimesijaisena keinona työkalupakissa on vakuutusehdon kohtuullisuusarviointi KSL 4:1 tai OikTL 36 §:n nojalla. Vakuutusehtojen tulkintaa koskevat säännöt ovat oikeuskäytännössä ja lautakuntakäytännössä vakiintuneita ja niihin on välttämätöntä syventyä yleisellä tasolla ennen oikeusturvavakuutuksen vakuutustapahtumaa koskevien vakioehtojen tarkempaa tarkastelua. Pyrin jo tässä pääluvussa havainnollistamaan vakuutusehtojen tulkintaa erityisesti oikeusturvavakuutukseen liittyvien KKO:n ratkaisujen ja lautakuntien ratkaisusuositusten kautta.

Kolmannessa pääluvussa tarkastelen vakuutustapahtuman määritelmään liittyvää vakiosopimusehdon eriytymistä ja tulkintaa. Mikä on vakuutustapahtuma riita- ja hakemusasioissa ja toisaalta rikosasioissa? Millaisia tulkinnallisia ongelmia sopimusehdon osalta on ilmennyt ja miten nämä tulkintatilanteet on ratkaistu? Käsittelen luvussa riita- ja

⁴² Tämän tutkimuksen ulkopuolelle on siis rajattu sellaisten sopimusehtojen tulkinta, jotka on laadittu sopimuspuolten välisen neuvottelun tuloksena. Kun sopimusehdot eivät ole vain toisen osapuolen laatimia, vaan neuvottelun tulos, ei myöskään vakiosopimusehtojen tulkintasääntöjä voida soveltaa sellaisten yksilöllisesti laadittujen ehtojen tulkintaan. Suuret riskit ovat tavallisesti vakuutettu siten, että sopimusehdoista sovitaan yksilöllisesti. Suuria riskejä voivat olla esimerkiksi ilma-alukset ja laivat (direktiivi 88/357/ETY, artikla 5).

hakemusasioiden vakuutustapahtuman määritelmää ja ehdon tulkintaa omana kokonaisuutenaan. Vastaavasti käsittelen rikosasioiden vakuutustapahtuman määritelmää ja ehdon tulkintaa omana kokonaisuutenaan.

Neljännessä pääluvussa arvioin vakuutustapahtumien lukumäärää koskevan vakiosopimusehdon eriytymistä ja tulkintaa. Tarkastelen sopimusehdon tulkinnassa esille nousseita ongelmatilanteita ja sitä, miten tulkintaongelmia on ratkaistu. Lisäksi tutkin omana kokonaisuutenaan kanteiden samanperusteisuuden ja tutkimuskohteena olevan vakuutusehdon määrittämää vakuutustapahtumien samanperusteisuuden välistä yhteyttä. Tältä osin kysymyksenä on, johtaako kanteiden kumulaatio myös vakuutustapahtumien yhdistämiseen.

Viidennessä pääluvussa kokoan tutkimustulokset yhteen ja arvioin niitä kokonaisuutena. Tavoitteena on rakentaa selkeä kuva oikeusturvavakuutuksen vakuutustapahtumaa koskevien ehtojen tulkinnasta ja keskeisistä ongelmista sekä hahmotella niihin ratkaisuehdotuksia. Lisäksi käsittelen lopuksi oikeusturvavakuutuksen vakioehtojen eriytymisen vaikutuksia pitämällä silmällä erityisesti niin sanottua kahden vuoden sääntöä.

2. VAKUUTUSEHTOJEN TULKINNASTA

2.1 Sopimusten tulkinnasta yleisesti

Sopimusoikeuden vahvana perustana ovat yksityisautonomia ja sopimusvapaus⁴³. Yksityisten tahojen on voitava omien tavoitteidensa mukaisesti solmia keskinäisiä velvoitteita omalla vastuullaan. Sopimusvapauden keskeinen vastinpari on sopimusten sitovuuden periaate (*pacta sunt servanda*).⁴⁴ Valtion tehtävänä ei nähdä sopimusten sisältöön puuttumista. Sen sijaan valtion tehtävä on tarjota täytäntöönpanokoneisto, joka takaa sopimusvelvoitteiden noudattamisen pakon kautta. Toisin sanoen, jos sopimuspuoli ei pidä sopimusta, vastapuoli voi viranomaisen avulla pakottaa tämän sopimuksen mukaiseen suoritukseen.⁴⁵

⁴³ Annola – Saarnilehto 2018, s. 17.

⁴⁴ Wilhelmsson 2008, s. 2.

⁴⁵ Annola – Saarnilehto 2018, s. 165.

Solmitun sopimuksen sisällöstä ei läheskään aina vallitse yksimielisyys. Tällöin sopimusta täytyy tulkita eli pyrkiä täsmentämään epäselvää sisältöä.⁴⁶ Sopimukselle on aina voitava vahvistaa sisältö⁴⁷. Perinteisessä sopimuksessa sopimuspuolet neuvottelevat sopimuksen sisällöstä ja sopimuksen ehdot muotoutuvat tämän neuvottelun seurauksena. Tällöin ehtojen tulkinnalla pyritään löytämään sopimuspuolten yhteinen tarkoitus⁴⁸. Joukkosopimuksissa puolestaan on kyse siitä, että yritys tarjoaa saman sisältöistä sopimustuotetta suurelle joukolle potentiaalisia sopimuskumppaneita. Jotta sopimukseen pääsemiseen liittyvät transaktiokustannukset olisivat mahdollisimman pienet, sopimusehdot on ennalta laadittu tuotetta tarjoavan yrityksen toimesta. Kun sopimuksen ehdot määräytyvät ennalta määriteltyjen vakioehtojen mukaisesti, puhutaan vakiosopimuksesta.⁴⁹ Tällaiseen vakiosopimukseen tuotteen tai palvelun ostajalla ei ole yleensä juurikaan mahdollista vaikuttaa. Tämän vuoksi sopimuspuolten yhteinen tarkoitus ei voi olla sopimusehdon tulkinnan keskiössä, vaan objektiivisen tulkinnan merkitys korostuu⁵⁰. Tästä huolimatta on pidettävä mielessä osapuolten yhteisen tahdon ensisijaisuus, jos sellainen poikkeuksellisesti on osoitettavissa⁵¹.

Annolan vaiheistaa sopimustulkinnan siten, että ensiksi on yksilöitävä tulkinnan kohde⁵². Tässä tutkimuksessa tarkastellut tulkintaongelmat liittyvät oikeusturvavakuutuksen tiettyihin vakiosopimusehtoihin. Tulkinnan kohteena on oikeusturvavakuutus eli sen yksilölliset sopimusehdot ja vakiosopimusehdot. Toisessa vaiheessa yksilöidään tulkintamateriaali, joka voi pitää sisällään sopimusmateriaalia ja muuta tulkintamateriaalia, kuten kontekstimateriaalia ja riskinjakomateriaalia⁵³. Massavakuutus sopimuksen kohdalla tulkintamateriaali on nähdäkseni korostetusti sopimusmateriaalia ja voi sisältää myös hieman kontekstimateriaalia tapauksesta riippuen. Kolmanneksi tulkintamateriaalia hyödyntäen pyritään vahvistamaan sopimuksen sisältö ensisijaisesti tahtotulkinnan ja toissijaisesti riskinjakotulkinnan kautta.⁵⁴ Kun ajatellaan puhtaasti vakioehto ilman yksilöllisiä elementtejä, voidaan vakioehdon tulkintaa selventää siten, että sanamuodoltaan selvän sopimusehdon tulkinnassa on kysymys tahtotulkinnasta. Silloin, kun ehdon

⁴⁶ Hemmo 2006, s. 301–302.

⁴⁷ Annola 2016, s. 257.

⁴⁸ Annola – Saarnilehto 2018, s. 151.

⁴⁹ Wilhelmsson 2008, s. 35

⁵⁰ Annola – Saarnilehto 2018, s. 153. Näin myös ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa (Bernitz 2013, s. 86).

⁵¹ Bernitz 2013, s. 91.

⁵² Annola 2016, s. 18–21.

⁵³ Annola 2016, s. 21–24.

⁵⁴ Annola 2016, s. 24–30.

sanamuoto katsotaan objektiivisesti arvioiden epäselväksi, siirrytään riskinjakotulkinnan alueelle ja riskinjakoperiaatteiden soveltamiseen.

Hemmo puolestaan jakaa tulkintamateriaalia koskevan tulkinnan osapuolisuuntautuneeseen tulkintaan ja tavoitteelliseksi tulkinnaksi. Osapuolisuuntautuneessa tulkinnassa lähtökohtana on sopimusasiakirjan sanamuoto, muu aineisto ja sopimuspuolten käyttäytyminen. Tulkinnalla pyritään tällöin vahvistamaan sopimukselle osapuolten tarkoitusta vastaava sisältö. Tavoitteellisen tulkinnan piiriin kuuluvat tulkintaperusteet sisältävät sopimussisällön tulkinnan suuntaa koskevan kannanoton. Tällöin tulkinta on oikeuspoliittisesti väritynyttä ja pyrkimyksenä voi olla esimerkiksi heikomman osapuolen suojaaminen. Tavoitteellisen tulkinnan piiriin lasketaan muun muassa epäselvyyssäännön soveltaminen ja rajoitusehtojen suppea tulkinta.⁵⁵ Jaottelu vastaa pääpiirteittäin Annolan tekemää jaottelua tahtotulkintaan ja riskinjakotulkintaan.

Kuten jo luvussa 1 totesin, vakuutus sopimus on usein luonteeltaan vakiosopimus ⁵⁶. Massavakuutuksissa vakuutuksenantajan tarjoamat vakuutusehdot ovat kaikille vakuutuksenottajille samat, eikä niiden sisällöstä tavallisesti neuvotella. Toisaalta on huomattava, että vaikka vakuutus sopimus olisi niin sanottu massavakuutus, voi siihen sisältyä yksilöllisesti sovittuja ehtoja, joita tulkittaessa ei voida hyödyntää pelkkiä vakiosopimusehtojen tulkintaperiaatteita⁵⁷. Vakuutusehtojen tulkinnassa on siis aina ensin selvitettävä, onko kyseessä vakioehto vai onko vakuutuksenantajan ja vakuutuksenottajan välillä sovittu toisin.⁵⁸ Tässä tutkimuksessa huomioni kiinnittyy vain niihin tilanteisiin, joissa on kysymys puhtaasti vakiosopimusehtojen tulkinnasta. Yksilöllisesti sovittujen ehtojen tulkinnalla voitaisiin saavuttaa tietoa ehtojen yksilöllisestä tulkinnasta mutta ei niinkään yksittäistä vakiosopimusehtoa koskevia tulkintalinjoja.

Koska tutkimuksessa on kysymys juuri vakuutusehtojen tulkinnasta, on ehtojen tulkinnan osalta pidettävä mielessä sopimustyyppistä johtuvat erityispiirteet. Kun vakuutuksenottaja solmii vakuutus sopimuksen vakuutuksenantajan kanssa, liittyy hän vakuutus pooliin ja on

⁵⁵ Hemmo 2006, s. 315–316.

⁵⁶ Kaikki vakuutukset eivät kuitenkaan ole massavakuutuksia. Erityisesti suuret ja erikoisemmat riskit vakuutetaan yksilöllisesti.

⁵⁷ On myös syytä painottaa, että yksilölliset sopimusehdot syrjäyttävät sen kanssa ristiriidassa olevan vakiosopimusehdon (Annola – Saarnilehto 2018, s. 157–158). Ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa kirjoitetun ehdon etusijasta painettuun nähden (Bernitz 2013, s. 92).

⁵⁸ Myös HD lähtee liikkeelle siitä, että vakuutusehtojen tulkinnassa on annettava

näin kohtalonyhteydessä muiden vakuutuksenottajien kanssa. Kohtalonyhteys koskee erityisesti korvattavien vahinkojen ja vakuutusmaksun välistä suhdetta. Tulkintasääntöihin syventymisen yhteydessä on syytä tarkastella sitä, miten vakuutettujen välinen kohtalonyhteys vaikuttaa vakioehtojen tulkintaan. Vakuutusehtoja tulkitsevilla taholla voi olla kynnys tehdä sellaista ehdotulkintaa, joka merkittävästi rikkoisi tasapainon vakuutusmaksun ja vakuutusturvan välillä.

2.2 Objektiivinen tulkinta vakuutusehtojen tulkinnan lähtökohtana

Yksityisautonomian periaatteen mukaisesti sopimusehtojen tulkinnan ensisijaisena lähtökohtana on oltava sopimuspuolten yhteisen tahdon selvittäminen. Sopimuspuolilla on ollut vapaus tehdä keskenään juuri haluamansa sisältöinen sopimus. Tulkintaa voidaan lähestyä objektiivisen ja subjektiivisen tulkinnan kautta. Objektiivisessa tulkinnassa keskeistä on se, miten rationaalinen toimija arvioisi sopimuksen epäselvää sisältöä. Tulkinnan avulla pyritään selvittämään sopimuksen osapuolten käyttämien ilmaisujen normaalisisältö⁵⁹. Subjektiivisessa tulkinnassa keskeistä on se, miten osapuolet ovat tosiasiaassa ymmärtäneet sopimuksen sisällön.⁶⁰ Subjektiiviselle tulkinnalle ei pääsääntöisesti ole sijaa sopimuksia tulkittaessa⁶¹. Kuten Annola on todennut, vakiosopimusten tulkinnassa liikutaan objektiivisen tulkinnan ääripäässä⁶². Tämä johtuu siitä, että vakiosopimuksissa toisen osapuolen sopimusehtoihin liittyvä tahto on tavallisesti heikko. Vakioehdot laatiin osapuolen tahto ei puolestaan usein ole toisen osapuolen tiedossa.⁶³ Massavakuutusten vakioehtojen tulkinnassa on siis lähdettävä liikkeelle ehtojen objektiivisesta tulkinnasta⁶⁴.

Vakuutus sopimusoikeudessa vakuutusehtojen tulkintaa koskeva lähtökohta on selkeä. Vakuutus on varallisuus oikeudellinen sopimus, jota tulkitaan lähtökohtaisesti tavanomaisten

⁵⁹ Annola – Saarnilehto 2018, s. 152.

⁶⁰ Annola 2011, s. 175–176.

⁶¹ Annola – Saarnilehto 2018, s. 153. Myös Bengtsson toteaa, että yksittäisistä vakioehdoista harvoin keskustellaan vakuutuksenottajan ja vakuutuksenantajan välillä sopimuksentekovaiheessa. Tämä johtaa siihen, että ehdoille on voitava määritellä objektiivinen merkityssisältö, joka toimii myös edellytyksenä, jonka avulla vakuutuksenantaja voi määritellä vakuutusturvan ja vakuutusmaksun oikean suhteen (Bengtsson 2006, s. 49).

⁶² Annola 2011, s. 188.

⁶³ Wilhelmsson 2008, s. 66.

⁶⁴ Kuten todettu, myös massavakuutus sopimukseen voi liittyä individuaalisia elementtejä, jotka on huomioitava sopimusta tulkittaessa (Hemmo 2006, s. 109–110). Mikäli osapuolten välillä on sovittu yksilöllisestä ehdosta ja osapuolten yhteinen tarkoitus on osoitettavissa, saa subjektiivinen tulkinta tällöin etusijan (Annola – Saarnilehto 2018, s. 157–158).

yksityisoikeudellisten sopimuksentulkintaoppien mukaisesti⁶⁵. Nämä opit ovat kehittyneet pitkälti ilman lainsäädännön suoraa tukea⁶⁶. Lähtökohtana on epäselvyyttä aiheuttavan ehdon sanamuoto. Tulkintasääntöjä hyödyntäen pyritään täsmentämään epäselvän ehdon sisältö.⁶⁷ Objektiivisen tulkinnan keinoin pyritään selvittämään sopimusehdossa esiintyvän sanamuodon yleiskielellinen merkityssisältö. Vakuutusehtojen objektiivista tulkintaa voidaan verrata VSL 9 §:n mukaisen tiedonantovirheen sanktion objektiiviseen arviointiin⁶⁸. Tällöin objektiivinen arviointi kohdistuu siihen, minkä sisältöisenä vakuutuksenottajan on ollut perustellusti aihe käsittää vakuutuksen olevan voimassa. Tässäkään arvioinnissa ei juuri ole sijaa subjektiiviselle arvioinnille⁶⁹.

Ratkaisussa KKO 2017:44 oli kysymys vastuuvakuutukseen liittyvästä riidasta, jossa A Oy oli A Oy:n ja B Oy:n välisen alihankintasopimuksen johdosta kuljettanut kalkkifilleriä säiliöautolla C Oy:lle. Kalkkifilleri oli kuitenkin saastunut sekoituttuaan ferrosulfaattiin, koska A Oy:n säiliöauton säiliötä ei ollut riittävällä tavalla puhdistettu edellisen kuljetuksen jäljiltä. C Oy:n valmistama tasoite-erä oli pilaantunut saastuneen kalkkifillerin vuoksi ja kalkkifillerin C:lle myynyt B Oy oli korvannut aiheutuneen vahingon. A Oy oli puolestaan lainvoimaisella tuomiolla velvoitettu korvaamaan vahinko B Oy:lle. A Oy haki vakuutuskorvausta toiminnan vastuuvakuutuksesta, mutta vakuutusyhtiö eväsi korvauksen vedoten rajoitusehtoon, jonka mukaan vakuutuksesta ei korvata vahinkoa siltä osin kuin korvausvastuu perustuu sopimukseen, takuuseen tai muuhun sitoumukseen, ellei tällaista korvausvastuuta olisi ilman mainittua sitoumusta. Ratkaisussa oli muun ohella kysymys siitä, oliko vakuutusyhtiö täyttänyt VSL 5 §:n mukaisen tiedonantovelvollisuutensa. Ratkaisussa KKO vahvisti aiemmassa ennakkoratkaisussa KKO 2011:5 omaksutun linjan, jonka mukaan: *”Vakuutuksenottajan voidaan edellyttää ennen vakuutuksen ottamista tutustuvan kohtuullisella huolellisuudella sille toimitettuun kirjalliseen aineistoon. Kun tuoteselosteessa on nimenomaisesti kiinnitetty huomiota siihen, että vakuutus ei kata*

⁶⁵ Häyhä 1996, s. 65.

⁶⁶ Hemmo 2003, s. 577.

⁶⁷ Hoppu & Routamo 1990, s. 44 ja Hoppu 2006, s. 109.

⁶⁸ VSL 9 §: *”Jos vakuutuksenantaja tai sen edustaja on vakuutusta markkinoitaessa jättänyt vakuutuksenottajalle antamatta tarpeellisia tietoja vakuutuksesta tai antanut hänelle siitä virheellisiä taikka harhaanjohtavia tietoja, vakuutussopimuksen katsotaan olevan voimassa sen sisältöisenä kuin vakuutuksenottajalla oli saamiensa tietojen perusteella ollut aihetta käsittää.”*

⁶⁹ Vakuutussopimuslain esitöissä on katsottu, että myös subjektiiviset seikat voivat tulla osaksi arviointia, mikäli ne ovat olleet tai niiden olisi pitänyt olla vakuutuksenantajan tiedossa. Tällaisia subjektiivisia seikkoja ovat esimerkiksi vakuutuksenottajan ikä (HE 114/1993).

sopimukseen perustuvaa korvausvastuuta, rajoitusehto ei ole voinut jäädä tuoteselosteeseen tutustuvalta vakuutuksenottajalta huomaamatta.”⁷⁰

Edellä selostettu korkeimman oikeuden ratkaisu vahvistaa ensinnäkin sen, että suurta vakuutettujen joukkoa silmällä pitäen laadittujen vakuutusehtojen tulkinnan on oltava objektiivista. Kyseessä olevan vakuutusehdon tulkinta ei voi riippua subjektiivisista elementeistä, vaan sen on oltava saman sisältöinen kaikkiin vakuutettuihin nähden. Näin voidaan saavuttaa vakuutettujen keskinäinen yhdenvertaisuus vakuutuspoolin sisällä. Sanotusta poiketen näistä tilanteista tulee erottaa ne tapaukset, joissa vakuutussopimuksen osapuolet ovat sopineet vakioehdon osalta toisin. Tällöin kysymys ei ole puhtaasti vakioehdon objektiivisesta tulkinnasta, vaan tilanteesta, jossa yksilöllisesti neuvoteltu sopimusehto syrjäyttää vakioehdon.

Toinen objektiivisen tulkinnan kannalta merkittävä korkeimman oikeuden ratkaisu on myös vakuutuslautakunnan ratkaisusuosituskäytännössä paljon viitattu KKO 2000:67, jossa oli kysymys tilanteesta, jossa vakuutettu A oli antanut takauksen kommandiittiyhtiön velasta. Vastavakuudeksi A oli saanut kommandiittiyhtiön yhtiömiehen ja tämän puolison omistamaan kiinteistöön kiinnitetyt haltijavelkakirjat. A joutui maksamaan takausvelan ja vaati käräjäoikeudessa takautumissaatavaa vakuudeksi saamansa kiinteistön arvosta. Riita syntyi myöhemmin siitä, kuuluiko kiinteistöllä sijainnut teollisuushalli ainesosana vakuutena olevaan kiinteistöön. A vaati korvausta oikeusturvavakuutuksestaan, mutta vakuutusyhtiö eväsi korvauksen, sillä vakuutuksesta ei sen rajoitusehdon mukaan korvattu kuluja, jotka koskivat takausta, panttausta tai muuta sitoumusta toisen elinkeino- tai ansiotoimintaa varten tekemästä velasta tai sitoumuksesta. Muun ohella KKO totesi, että massavakuutusten vakioehtoja on tulkittava silmällä pitäen laajaa vakuutettujen joukkoa. Ratkaisussa KKO vahvisti vakuutuslautakunnan vakiintuneen tulkinnan *koskee* ja *liittyy* verbien merkityssisällöstä. KKO katsoi, että riita kiinteistöllä sijainneen hallin lukeutumisesta kiinteistön ainesosaksi ei suoraan *koskenut* rajoitusehdossa mainittua takausta, panttausta tai muuta sitoumusta toisen elinkeino- tai ansiotoimintaa varten

⁷⁰ Korkein oikeus katsoi, että vakuutusyhtiö ei ollut rikkonut tiedonantovelvollisuuttaan. Kaksi oikeusneuvosta kuitenkin katsoivat, että pelkkä vakuutuksesta laaditun esitteen luovuttaminen ei riittänyt täyttämään tiedonantovelvollisuutta, sillä rajoitusehto oli kyseessä olevan vakuutuksenottajan harjoittaman elinkeinotoiminnan kannalta poikkeuksellisen merkittävä.

tekemistä velasta tai sitoumuksesta. Näin ollen KKO velvoitti vakuutusyhtiön maksamaan vakuutuskorvauksen A:lle.

Edellä esitetyssä ratkaisussa KKO siis vahvisti vakuutuslautakunnan jo vakiintuneen tulkintakäytännön esiin nousseiden verbien merkityssisältöön liittyen. Näin KKO osaltaan varmisti, että ehtoja tulkitaan objektiivisesti ja laajaa vakuutettujen joukkoa silmällä pitäen. Ehdoissa esiintyviä verbejä oli tulkittava siten, kun niitä vakuutuslautakunnassa vakiintuneesti oli tulkittu, jotta vakuutuksenottajat olisivat keskenään yhdenvertaisessa asemassa. On kuitenkin huomattava, että tätä ei suoraan mainittu KKO:n ratkaisun perusteluissa. KKO ei myöskään ottanut kantaa siihen, olisiko ratkaisun lopputulos ollut toinen, mikäli koskee -verbin sijasta olisi käytetty liittyä -verbiä. Hemmon mukaan näin voidaan kuitenkin olettaa, koska KKO ei perusteluissaan hylännyt vakuutuslautakunnassa muodostunutta vakiintunutta tulkintakäytäntöä⁷¹.

Tässä yhteydessä nostan vertailun kannalta esille myös Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön liittyen vakuutussopimusten vakioehtojen tulkintaan. HD on lähestynyt vakuutussopimuksen vakioehdon tulkintaa nostamalla esille tulkintaan vaikuttavia tekijöitä⁷². Näiden tekijöiden pohjalta tehdyn kokonaisarvioinnin perusteella voidaan hahmottaa ratkaisu yksittäiseen tulkintatilanteeseen. Lisäksi tämän kokonaisarvioinnin perusteella tehtävän ratkaisun tulee olla järkevä ja kohtuullinen.⁷³ Mikäli tulkintaongelmaan ei saada ratkaisua edellä mainittua kokonaisarviointia hyödyntäen, tulee ehdon tulkinnassa siirtyä riskinjakotulkinnan puolelle⁷⁴. Ruotsiin verrattuna KKO ei ole nimenomaisesti nostanut esille tulkinnan taustalla vaikuttavaa kokonaisarviointia. Ratkaisusta KKO 2000:67 kuitenkin ilmenee KKO:n näkemys, jonka mukaan vakuutusehtoja tulee tulkita silmällä pitäen laajaa vakuutettujen joukkoa. Toisaalta KKO samaisessa ratkaisussaan vahvisti alalla vakiintuneen tulkinnan *koskee* -verbin sanamuodon osalta. KKO näyttäisi siis tulkinnassaan ottavan huomioon niitä elementtejä, jotka kuuluvat HD:n tarkoittamaan kokonaisarviointiin, mutta tällaista kokonaisarviointia ei ole itsessään tuotu perusteluissa esille. On syytä

⁷¹ Hemmo 2000, s. 432–433.

⁷² Oikeusturvavakuutuksen vakioehdon tulkintaan liittyneessä tapauksessa (NJA 2001, s. 750) HD katsoi, että näitä kokonaisarviointiin vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi vakuutusehdon sanamuoto, vakuutusehdon tarkoitus, vakuutuksen ja sen asiakaskunnan luonne, vakuutusehdon muotoilun vakiintuminen vakuutuslalla, vakuutusehdon muotoilun yhteneväisyys lain säännöksen sanamuodon kanssa ja alan yleinen käytäntö.

⁷³ Vastuuvakuutuksen sopimusehdon tulkintaan liittyneessä tapauksessa (NJA 2017, s. 237) HD myös täsmensi, että vakuutusehdoista ilmeneviä kielellisiä muotoiluja tulkitaan objektiivisesti ja siten, että niille tulee antaa yleiskielen mukainen merkityssisältö.

⁷⁴ NJA 2018, s. 834.

painottaa, että KKO:n ja HD:n linja ei juurikaan näyttäisi erilaisista perusteluista huolimatta eroavan toisistaan. Tulevaisuuden kannalta on mielenkiintoista nähdä, siirtyykö KKO perusteluissaan kokonaisarviointiin pohjautuvan tulkinnan suuntaan.

Ratkaisusuositus VKL 331/12 osoittaa hyvin, miten sanamuodon mukainen tulkinta todella on ensisijainen tapa tulkita vakuutuksen vakioehtoja. Tapauksessa vakuutettu A oli hakenut useampaan riita-asiaan oikeusturvaetua. Vakuutusyhtiö ei myöntänyt kolmea oikeusturvaetua, vaan katsoi kyseessä olevan kaksi vakuutustapahtumaa. Vakuutuksen rajoitusehdon mukaan kyseessä oli yksi vakuutustapahtuma silloin kun vakuutetulla oli useita riita-, rikos- ja hakemusasioita, jotka perustuvat samaan tapahtumaan, olosuhteeseen, oikeustoimeen tai oikeudenloukkaukseen. Vakuutuslautakunta totesi, että vakuutetulla ei tapauksessa ollut useita riita-, rikos- ja hakemusasioita, jotta nämä olisi voitu katsoa yhdeksi vakuutustapahtumaksi ja suositti siksi vakuutusyhtiötä myöntämään vakuutetulle yhteensä kolme vakuutuskorvausta. Kun verrataan tapauksen vakuutusehtoa oikeusturvavakuutuksen viimeisiin malliehtoihin, käy ilmi, että kyseessä on todennäköisesti kirjoitusvirhe⁷⁵. Ehdon tavanomaisessa muotoilussa ja sanan tilalla on käytetty *tai* sanaa. Todennäköisestä kirjoitusvirheestä huolimatta ehtoa tulkittiin tiukasti sen sanamuodon mukaisesti.

Sanamuodon mukaisen tulkinnan osalta on huomattava se, että vakuutusehdoissa esiintyville VSL:n tai muutoin alalla vakiintuneille käsitteille ja termeille on annettava se sisältö, mikä niillä laissa on tai mikä niille on muuten vakiintunut⁷⁶. Tarkoituksenmukaisuusyyt edellyttävät sitä, että vakuutusyhtiö voi alalla yleisesti käytetyn terminologian avulla muotoilla ehdot siten, että vakuutusturvan laajuus vastaa vakuutusmaksun suuruutta. Korkein oikeus on oikeuskäytännössään todennut, että sopimusoikeudellisten tulkintaperiaatteiden mukaan sopimusehtoa on tulkittava sopimuksen osana siten, että sopimusehdolla on mielekäs ja johdonmukainen merkitys sopimuksen tarkoituksen kannalta⁷⁷. Oikeuskirjallisuudessa Hanén toteaa, että oikeusturvavakuutuksen vakuutusehtoja on luettava loogisena kokonaisuutena ja niiden tarkoitusta ajatellen⁷⁸. Samoin norjalaisessa oikeuskirjallisuudessa Bull katsoo, että vakuutus sopimuksessa olevia

⁷⁵ Yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksen malliehdot, kohta 4.2.

⁷⁶ Hoppu & Hemmo 2006, s. 114.

⁷⁷ Ks. KKO 2016:10, jossa korkein oikeus tulkitsi luottosopimukseen sisältyntä ilmausta ”*pankin varainhankinnan kustannukset*”.

⁷⁸ Hanén 2016, s. 332. Vakuutuslautakunta on arvioinut riidan kohteena olleen vakuutusehdon tarkoitusta esimerkiksi ratkaisusuosituksessa FINE-014885 (2019).

kirjallisia ilmaisuja tulee tulkita vakuutussopimuksen kokonaisuus huomioiden. Jos samaa ilmaisua käytetään useassa kohtaa sopimusta, tulisi lähtökohta olla saman merkityssisällön omaksuminen kaikissa sopimuskohdissa. Saman merkityssisällön sääntöä tulee Bullin mukaan soveltaa myös yksilöllisesti sovittujen ehtojen ja vakioehtojen välillä.⁷⁹

Sanamuodon mukaisen tulkinnan ei ole tarkoitus suojata vakuutuksenottajaa, vaan sanamuodon mukaisessa tulkinnassa on pitädyttävä myös niissä tapauksissa, joissa se johtaa vakuutuksenottajan kannalta epätoivottavaan lopputulokseen. Ratkaisussa KKO 1994:137 oli kysymys tilanteesta, jossa palovakuutettu kiinteistö oli siirtynyt yhtiö A:n (emoyhtiö) omistuksesta yhtiö B:lle (tytäryhtiö). Omistusoikeuden siirtymisen jälkeen kiinteistö oli tuhoutunut palossa. Vakuutusehtojen mukaan vakuutus lakkasi, kun vakuutettu omaisuus siirtyi muulle omistajalle kuin vakuutuksenottajan kuolinpesälle. Vakuutetun omaisuuden uusi omistaja vetosi siihen, että tosiasiallisesti omistussuhteissa ei ollut tapahtunut muutosta, sillä yhtiö B oli täysin yhtiön A omistuksessa. Korkein oikeus katsoi, että vakuutusehto on sanamuodoltaan selvä. Osakeyhtiöt ovat itsenäisiä oikeushenkilöitä. Emo-tytäryhtiösuhe ei voinut merkitä sitä, emoyhtiöltä tytäryhtiön omistukseen siirretty omaisuus katsottaisiin edelleen emoyhtiölle kuuluvaksi. Näin ollen korkein oikeus päätyi siihen, että omaisuus oli vaihtanut omistajaa.

Ratkaisusuosituksessa FINE-022563 (2019) oli kysymys tilanteesta, jossa yleinen syyttäjä oli ajanut vakuutettu A:ta vastaan syytettä henkilörekisteririkoksesta. Käräjäoikeus oli tuomiossaan katsonut, että A oli toiminut syytekuvauksessa esitetyllä tavalla ja siten syyllistynyt henkilörekisteririkokseen. Käräjäoikeus jätti kuitenkin A:n rangaistukseen tuomitsematta, sillä rikosta oli sen haitallisuuteen ja siitä ilmenevään tekijän syyllisyyteen nähden pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä. A haki asiassa oikeusturvaetua. Vakuutusehtojen mukaan vakuutus ei korvannut oikeudenkäyntikuluja, mikäli oli kyse virallisen syyttäjän vakuutettua vastaan ajamasta syytteestä, joka koskee tahallista tai törkeää huolimattomuutta koskevaa tekoa. Tällä perusteella vakuutusyhtiö eväsi korvauksen. A vetosi siihen, että hänet oli jätetty rangaistukseen tuomitsematta. Vakuutuslautakunta katsoi, että vakuutusyhtiön päätös oli vakuutusehtojen mukainen eikä suosittanut korvauksen maksamista.

⁷⁹ Bull 2008, s. 143–144.

Mainitut ratkaisut osoittavat sen, että vakuutusehtojen tulkinnassa ei ole sijaa sanamuodon vastaiselle tulkinnalle. Ratkaisussa KKO 1994:137 vakuutusehtoa ei voitu tulkita siten, että juridisella omistusoikeuden siirtymisellä ei tosiasiaassa ollut merkitystä. Ratkaisusuosituksessa FINE-022563 (2019) vakuutusehdon tarkoituksena oli rajata vakuutusturvan ulkopuolelle ne kulut, jotka aiheutuivat virallisen syyttäjän vakuutettua vastaan ajamasta syytteestä, joka koskee tahallista tai törkeää huolimattomuutta koskevaa tekoa. Mikäli tulkinta olisi ollut toinen, se olisi laajentanut vakuutusturvaa yli sen, mikä oli selkeästi tarkoitettu. Tämä olisi ollut niin objektiivisen tulkinnan kuin vakuutettujen yhdenvertaisen kohtelun vastaista.

Oikeusturvavakuutuksen osalta on huomattava, että malliehtojen vaikutus markkinoilla oleviin vakuutustuotteisiin on suuri. Vaikka edelliset malliehdot annettiin vuonna 2006, ehdot eivät ole merkittävästi eriytyneet ⁸⁰. Vakuutuslautakunta käyttääkin usein ratkaisusuositustensa perusteluna sitä, että tietty riidan kohteena oleva vakioehto on yleisesti käytössä markkinoilla olevissa oikeusturvavakuutuksissa ja vastaa viimeisimpien malliehtojen muotoilua ⁸¹. Tällaisen yleisesti käytössä oleva vakuutusehdon osalta vakuutettu ei tavallisesti voi vedota sen yllättävyyteen tai poikkeuksellisuuteen. Yleisesti käytössä olevien oikeusturvavakuutuksen vakioehtojen tulkinta on monessa tapauksessa vakuutusosalalla vakiintunut ja siitä poikkeaminen ei yleensä tule kysymykseen.

Lopuksi on vielä todettava, että pakottava lainsäädäntö asettaa rajat niin vakuutusehtojen kuin muidenkin sopimusehtojen tulkinnalle⁸². Vakuutusehtojen tulkinnan kautta ei voida päätyä lopputulokseen, joka olisi vastoin pakottavaa lainsäädäntöä. Tällainen tilanne oli käsillä ratkaisusuosituksessa VKL 212/15, jossa vakuutettu A haki oikeusturvaetua perusteettoman edun palautusta koskevaan riitaan. Riidan toinen osapuoli oli samalla oikeusturvavakuutuksella vakuutettu A:n sisar B, joka siis asui A:n kanssa samassa taloudessa. B:lle oli määrätty edunvalvoja C. Vakuutusehtojen mukaan vakuutus ei korvannut vakuutetulle aiheutuvia kuluja asiassa, jossa kyseessä olevan oikeusturvavakuutuksen vakuutetut ovat vastapuolina. A kuitenkin vetosi siihen, että riidan toinen osapuoli ei ole B, vaan hänen edunvalvojansa C. Vakuutuslautakunta katsoi, että

⁸⁰ Hanén kuitenkin toteaa, että rajoitusehto, joka koskee lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia riitoja, on eriytynyt vakuutusyhtiöiden välillä ja tuottanut vakuutuslautakunnassa tulkintavaikauksia (Hanén 2016, s. 343–344).

⁸¹ Näin esimerkiksi FINE-012380 (2018), FINE-004952 (2017), VKL 212/15, VKL 405/13 ja VKL 60/13.

⁸² Annola – Saarnilehto 2018, s. 138.

edunvalvoja ei voi asemansa perusteella tulla riidan osapuoleksi. Tässä tapauksessa vakuutuslautakunta ei olisi voinut tulla toiseen lopputulokseen, sillä ratkaisu kysymykseen on löydettävissä prosessioikeuden ja edunvalvontaoikeuden peruseriaatteista, joille myös lainsäädäntö on rakennettu. Edunvalvoja käyttää siviiliprosessissa asianosaisena olevan päämiehensä puhevaltaa, mutta itse asianosainen eli siviiliprosessin osapuoli on kuitenkin aina päämies itse⁸³. Edellä mainitussa tapauksessa vastakkainen ratkaisu olisi johtanut tilanteeseen, jossa B:llä ei tulkinnan valossa olisi asianosaiskelpoisuutta. Vakuutusehtoa ei voida tulkita siten, että tulkinnan lopputulos olisi pakottavan lainsäädännön vastainen.

2.3 Vakuutusopimuksen vakioehdon tulkintasäännöt

Jos objektiivisella ja sanamuodon mukaisella tulkinnalla ei pystytä ratkaisemaan vakiosopimusehdon tulkintaa, on epäselvyyssääntö tapa ratkaista tulkinnallinen riskinjako⁸⁴. Epäselvyyssäännön tarkempi sisältö muotoutuu sen mukaan, millainen tulkittava sopimus on ja miten se on syntynyt⁸⁵. Vakiosopimuksen osalta epäselvyyssääntö tarkoittaa sitä, että epäselvää sopimusehtoa tulkitaan laatijansa vahingoksi⁸⁶. Toisin sanoen ehtoa tulkitaan sen tahon vahingoksi, joka on vastuussa ehdon epäselvyydestä. Epäselvyyssäännön takana on ajatus, jonka mukaan sen, joka epäselvän ehdon on laatinut, on myös ollut mahdollista laatia ehto siten, ettei se aiheuta tulkinnallista epäselvyyttä.⁸⁷ Kuluttajasopimusten osalta epäselvyyssääntö vahvistetaan kuluttajansuojalain 4:3 §:ssä seuraavasti:

”Jos tässä laissa tarkoitetun sopimuksen ehto on laadittu etukäteen ilman, että kuluttaja on voinut vaikuttaa sen sisältöön, ja ehdon merkityksestä syntyy epätietoisuutta, ehtoa on tulkittava kuluttajan hyväksi.”

Epäselvyyssäännön soveltuminen ei kuitenkaan rajoitu vain kuluttajavakuutuksiin, vaan myös elinkeinonharjoittajien välisten vakuutusopimusten tulkinnassa voidaan käyttää

⁸³ Välimäki 2013, s. 243–244.

⁸⁴ Riskinjakotulkinnalla viitataan siihen, että tulkinnan lopputulos ei perustu osapuolten ratkaisuihin. Tällöin sopimuksen sisältöä ei määritetä osapuolten tahdon perusteella, vaan sisältöä haetaan sopimuksen ulkopuolisten normien ja näkökohtien kautta (Annola 2016, s. 257–258).

⁸⁵ Hemmo katsoo, että epäselvyyssääntöön sisältyy eräänlainen *e contrario* -henki eli sellaista sopimusnormia, jota sopimustekstistä ei ole suoraan luettavissa, ei ole (Hemmo 2006, s. 332).

⁸⁶ Epäselvyyssääntö voidaan muotoilla myös siten, että ehtoa tulkitaan ehtoja käyttävän tahon vahingoksi tai ehtoja tulkitaan sen vahingoksi, jolla on ollut parhaat mahdollisuudet epäselvyyden poistamiseen.

⁸⁷ Myös kuluttajasopimusten kohtuuttomia ehtoja koskevan direktiivin (93/13/ETY) implementointeen kuluttajansuojalain muutoksen esityksissä on todettu olevan oikeudenmukaista asettaa tulkintariski ehdot laatineelle elinkeinonharjoittajalle (HE 218/1994, s. 8–9).

epäselvyyssääntöä, joka on muotoutunut oikeuskäytännössä⁸⁸. On silti huomattava, että epäselvyyssäännön käyttäminen on aina objektiiviseen ja sanamuodon mukaiseen tulkintaan verrattuna toissijainen tapa ratkaista vakioehdon tulkintaa koskeva erimielisyys. Epäselvyyssääntöä ei siis ole mahdollista käyttää niissä tilanteissa, joissa ehdon sanamuoto on selvä. Bengtsson toteaa, että epäselvänä voidaan pitää sellaista ehtoa, jonka sanamuoto antaa sijaa monelle merkityssisällölle, eikä ole olemassa muita tulkintaan vaikuttavia seikkoja, jotka poistaisivat epäselvyyden.⁸⁹ Se onko ehto epäselvä, ratkaistaan objektiivisen tulkinnan avulla. Pelkkä vakuutuksenottajan subjektiivinen näkemys ehdon epäselvyydestä ei riitä⁹⁰.

Käytännössä epäselvyys voi syntyä ehtojen välillä vallitsevan ristiriidan vuoksi. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1994:108 ristiriita oli vakuutuskirjaan merkityn yksilöllisen ehdon ja vakuutussopimuksen vakioehdon välillä. Tapauksessa KKO sovelsi epäselvyyssääntöä ja katsoi yksilöllisen sopimusehdon syrjäyttävän vastaavan vakiosopimuksen ehdon⁹¹. Samankaltainen tilanne oli käsillä ratkaisussa KKO 1997:79. Molemmissa ratkaisuissa korkein oikeus tulkitsi vakuutusehtoja vakuutusyhtiön vahingoksi. Vakuutuslautakunnan ratkaisusuosituskäytännössä epäselvyyssääntöä on sovellettu esimerkiksi ratkaisusuosituksessa VKL 312/16. Tapauksessa vakuutusehdot olivat epäselvät, sillä *liittyy* ja *koskee* verbejä oli käytetty rajoitusehdoissa ristiin epäselvällä tavalla. Epäselvyyssäännön mukaisesti lautakunta katsoi, että tällöin ehtoja on tulkittava vakuutusyhtiön vahingoksi ja valittava suppeampi rajoitusehdon muotoilu eli *koskee*.⁹²

⁸⁸ Annola 2016, s. 272 ja Hemmo 2006, s. 332.

⁸⁹ Bengtsson 2006, s. 50.

⁹⁰ Tämä ilmenee konkreettisesti muun muassa ratkaisusuosituksesta VKL 621/12, jossa vakuutuslautakunta toteaa: ”Pelkästään se, että valittaja ei ole ymmärtänyt ehtoa, ei siten yksinään osoita, että ehto olisi epäselvä.”. Kyseisessä tapauksessa myöskään vakuutuksenantajan käsitykselle ehdon tarkoituksesta ei annettu tulkinnallista merkitystä, koska ehdon tarkoitus ei ilmennyt sanamuodosta, jota ehdossa oli käytetty.

⁹¹ Huomionarvoista on kuitenkin se, että yksilöllisten ehtojen ensisijaisuus on epäselvyyssääntöön sinänsä liittymätön yleisesti hyväksytty periaate (Wilhelmsson 2008, s. 88–89).

⁹² Ratkaisusta tekee kuitenkin erikoisen se, että asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain 25 §:n 1 momentin mukaisen vuokrahuoneistosta huolehtimisen ja sen laiminlyönnistä aiheutuvan vahingonkorvausvastuun ei katsottu *koskevan* huoneenvuokrasuhdetta. Eri mieltä olleen lautakunnan puheenjohtaja Rauloksen mukaan tämä lakisääteinen velvollisuus ei pelkästään liity, vaan *koskee* huoneenvuokrasuhdetta. Kun otetaan huomioon kyseisen rajoitusehdon tarkoitus, olen samaa mieltä Rauloksen kanssa. Sitten ratkaisussa FINE-019992 (2019) vakuutuslautakunta katsoi huoneistosta huolehtimisen vähintäänkin *liittyvän* huoneenvuokrasuhteeseen. Vakuutuslautakunta ei kuitenkaan tässä yhteydessä ottanut kantaa siihen, olisiko lopputulos ollut erilainen, jos vakuutusehdoissa olisi käytetty verbiä *koskee*. Ratkaisuun liittyen voidaan nostaa esille myös vakioehto-oikeuteen sisältyvä tulkintaperiaate, jonka mukaan erityinen tai täsmällinen vakioehto saa etusijan yleiseen väljemmin muotoiltuun vakioehtoon nähden (Bernitz 2013, s. 93).

Epäselvyyssäännöstä on erotettava suppea tulkinta, joka toisaalta usein esiintyy samassa yhteydessä epäselvyyssäännön soveltamisen kanssa. Suppea tulkinta liittyy erityisesti yksipuolisesti laadittujen vastuuvapauslausekkeiden tulkintaan ⁹³. Varsinkin oikeusturvavakuutuksessa rajoitusehtojen suppea tulkinta ja epäselvyyssääntö tulevat monesti yhtäaikaaisesti sovellettavaksi, sillä oikeusturvavakuutuksessa on poikkeuksellisen paljon rajoitusehtoja. Raulos jakaa vakuutusturvan määrittämiseen käytetyt sopimusehdot positiivisiin vastuunmäärityslausekkeisiin ja negatiivisiin vastuunmäärityslausekkeisiin eli rajoitusehtoihin. All risk-tyyppisissä vakuutuksissa negatiiviset vastuunmäärityslausekkeet ovat positiivisia merkittävämmässä asemassa. ⁹⁴ Kaikkia tosiasiallisesti rajoitusehtoina pidettäviä ehtoja ei välttämättä ole nimetty lainkaan rajoitusehdoiksi. Suppeaa tulkintaa sovelletaankin oikeusturvavakuutuksessa kaikkiin niihin vakioehtoihin, jotka tosiasiaassa ovat rajoitusehtoja.⁹⁵

Suppea tulkinta edellyttää, että massavakuutuksen rajoitusehtoja on tulkittava tiukasti sanamuotonsa mukaisesti. Rajoitusehdon tulkinnalla ei voida laajentaa sen ulottuvuutta vakuutuksenottajan vahingoksi⁹⁶. Toisaalta suppea tulkinta ei tarkoita myöskään sitä, että rajoitusehtoa tulkittaisiin vakuutuksenottajan eduksi vastoin ehdon selkeää sanamuotoa.⁹⁷ Rajoitusedon suppeaa tulkintaa ilmentää hyvin korkeimman oikeuden ratkaisu 1980 II 82. Tapauksessa vakuutus sopimukseen sisältyi rajoitusehto, jonka mukaan vakuutuksesta ei korvattu sellaista tapaturmaa, joka sattui vakuutetulle hänen harjoittaessaan taitolentoa tai kilpaillessaan taikka sitä varten harjoitellessaan moottorikulkuneuvolla tai vedessä. Vakuutettu haki korvausta vammaan, joka oli syntynyt laskuvarjohypyn yhteydessä. Kun vakuutusehdoissa ei nimenomaisesti ollut mainittu laskuvarjohyppyä urheilumuotona, rajoitusehtoa ei voitu soveltaa sen sanamuotoa laajemmin. Vakuutuksenantaja velvoitettiin maksamaan vakuutuskorvaus.

⁹³ Annola 2016, s. 279–280 ja Hemmo 2006, s. 342. Annola nostaa suppean tulkinnan painoarvoa korostaviksi seikoiksi ehdon yksipuolisen laatimisen sekä ehdon poikkeuksellisuuden ja ankaruuden.

⁹⁴ Raulos 2006, s. 189–191.

⁹⁵ Hanén 2016, s. 332–333 ja Raulos 2006, s. 191. Hanén antaa tällaisesta tosiasiallisesta rajoitusehdosta esimerkiksi niin sanotun kahden vuoden säännön. Raulos ei ota kantaa epävarsinaisten rajoitusehtojen suppeaan tulkintaan mutta hän toteaa, että epävarsinaisten rajoitusehtojen sitovuutta tulee arvioida samoin perustein kuin varsinaisten rajoitusehtojen. Tämä tuo tukea ajatukselle, jonka mukaan vakuutus oikeudessa kaikkia rajoitusehtoja tulkitaan samoista lähtökohdista.

⁹⁶ Tästä hyvänä esimerkkinä on ratkaisusuositus VKL 331/12.

⁹⁷ Hoppu & Hemmo 2006, s. 113.

Ratkaisusuosituksessa VKL 154/16 oli kysymys tilanteesta, jossa vakuutettu A oli lopettanut kesken ammatilentäjän koulutuksen ja vaati koulutuskeskus B:tä palauttamaan kurssimaksut siltä osin, kun ei ollut vielä osallistunut koulutukseen. B ei suostunut palauttamaan kurssimaksuja ja A haki riitaan vakuutusyhtiöstä oikeusturvaetua. Vakuutusyhtiö katsoi, että kyseinen riidalla oli rajoitusehdon mukainen liityntä vakuutetun suunniteltuun työhön. Vakuutuslautakunta totesi kuitenkin, että koulutuksen tarkoituksena oli päteväytyminen lentäjän ammattiin, eikä kurssin suorittamisen varmana seurauksena ollut lentäjän ammatin harjoittaminen. Vakuutuslautakunnan sanoin pelkkä abstrakti mahdollisuus harjoittaa jotain ammattia ei vielä merkitse sitä, että käsillä olevaa riitaa voitaisiin pitää rajoitusehdon tarkoittamalla tavalla vakuutetun tulevaan tai suunniteltuun työhön liittyvänä. Vakuutuslautakunta suositti vakuutusyhtiötä myöntämään riitaan oikeusturvaedun.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1980 II 82 todettiin, että rajoitusehdon tarkoitus ei voi ohittaa sen sanamuotoa. Tapauksessa sovellettu rajoitusehto ei sanamuotonsa mukaan voinut sulkea laskuvarjohyppyä korvattavuuden ulkopuolelle. Vaikka rajoitusedossa on määritelty korvattavuuden ulkopuolelle yksi tapaturma-altis harrastus, ei tämä automaattisesti johda muiden tapaturma-alttiiden harrastusten sulkemiseen korvattavuuden ulkopuolelle. Myös edellinen vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus VKL 154/16 selventää hyvin rajoitusehdon suppeaa tulkintaa. Vaikka kysymys oli yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksesta, jonka tarkoitus ei ole missään nimessä korvata vakuutetun työhön tai elinkeinoon liittyvien riitojen oikeudenkäyntikustannuksia, vakuutuslautakunta tulkitsi rajoitusehtoa suppeasti vakuutetun eduksi. Ratkaisusuosituksesta voidaan vetää johtopäätös, jonka mukaan liityntä kyseisen rajoitusehdon kohdalla edellyttää vakuutusyhtiön kykyä näyttää oikeustoimen tai riidan muun perusteen varma yhteys vakuutetun tulevaan työhön tai elinkeinoon. Vakuutusyhtiö ei voi menestyksekkäästi vedota pelkkään todennäköisyyteen riidan ja tulevan työn tai elinkeinon välillä.

Ratkaisusuosituksessa VKL 233/16 oli kysymys aiheettomaan turvaamistoimihakemukseen liittyneestä vahingonkorvausriidasta, johon vakuutettu A haki oikeusturvaetua. Vakuutusyhtiö katsoi riidan olevan vakuutussopimuksen rajoitusehdon mukainen avioeroon liittyvä varallisuusriita, eikä myöntänyt A:lle oikeusturvaetua. Vakuutuslautakunta katsoi, että kyseisen rajoitusehdon tarkoituksena oli sulkea korvattavuuden ulkopuolelle kaikki avioeroihin liittyvät varallisuusriidat. Turvaamistoimi, johon riita liittyi, oli asetettu avioeron

jälkeiseen ositukseen perustuneen tasinkosaatavan turvaamiseksi. Vakuutuslautakunta katsoi, että kyseessä oli avioeroon liittyvä varallisuusriita. Ratkaisusuositus osoittaa säännön, jonka mukaan rajoitusehdon suppea tulkinta ei saa ohittaa ehdon selkeää sanamuotoa. Vakuutuslautakunnan ratkaisusuosituskäytännössä on vakiintunut linja siitä, miten rajoitusehtojen liittyy ja koskee -verbejä on tulkittava. Kyseessä on avioeroon liittyvä varallisuusriita, jos riitaa ei olisi syntynyt ilman avioeroa. Tapauksessa oli selvää, että riitaa ei olisi koskaan syntynyt ilman avioeroa. Sen sijaan, jos rajoitusedossa käytettäisiin verbiä *koskee*, olisi riidan ja avioeron välisen yhteyden oltava huomattavasti tiiviimpi.⁹⁸

Rajoitusehtojen suppealle tulkinalle on asetettu rajoja vakuutuslautakunnan käytännössä. Ratkaisusuosituksessa FINE-010464 (2018) oli kysymys rikosasiasta, jonka yhteydessä esitettyyn yksityisoikeudelliseen vaatimukseen vakuutettu oli hakenut oikeusturvaetua. Hovioikeus palautti vahingonkorvauksen osalta asian uudelleen käräjäoikeudelle ilmoituksesta käsiteltäväksi. Vakuutettu ilmoitti asian käräjäoikeudessa uudelleen käsiteltäväksi, mutta kesken asian käsittelyn vakuutettu olikin päättänyt jättää asian sillensä. Vakuutusyhtiö ei asian jatkokäsittelyn osalta myöntänyt oikeusturvaetua, koska vakuutusehtojen mukaan vakuutuksesta ei korvattu muun ohessa kustannuksia, jotka olivat aiheutuneet ennen vakuutustapahtumaa suoritetuista toimenpiteistä tai asian alustavasta selvittelystä taikka sellaisesta riitaisenkin asian selvittelystä tai hoitamisesta, minkä seurauksena vakuutettu perustellustikin luopuu vaatimuksistaan vastapuoltaan kohtaan. Kysymys oli siitä, oliko vakuutettu luopunut vaatimuksistaan vakuutusedoissa sanotulla tavalla. Vakuutettu katsoi, että vakuutusedossa tarkoitettiin luopumisella kanteesta luopumista, mikä ei siis ollut tässä tapauksessa tapahtunut. Vakuutuslautakunta katsoi, että koska oikeusturvavakuutuksesta voidaan korvata kuluja myös siinä tapauksessa, että riidan käsittely ei etene tuomioistuimeen, on rajoitusehdon merkityksen tältä osin oltava laajempi, eikä se voi puhtaasti tarkoittaa pelkkää kanteesta luopumista. Vakuutuslautakunta katsoi ratkaisusuosituksessa, että vakuutusyhtiön korvauspäätös oli asianmukainen.

Lopulta on syytä mainita vakioehtoihin liittyvä oppi yllättävistä ja ankarista sopimusedoista. Oppi tulee sovellettavaksi silloin, kun kyseessä on sekä yllättävä että ankara sopimusehto.⁹⁹

⁹⁸ *Liittyy ja koskee* -verbien tulkinnan osalta voidaan nostaa esille myös vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus FINE-003088 (2017), jossa matkavakuutuksen oikeusturvavakuutuksen vakuutusedot edellyttivät vakuutustapahtuman *liittyvän välittömästi* matkaan. Vakuutuslautakunta katsoi, että *välitön liittyminen* edellyttää lähes yhtä tiivistä liityntää kuin *koskee* -verbi.

⁹⁹ Saarnilehto 2005, s. 26.

Tällaisten sopimusehtojen osalta ehdot laatineen tai muuten paremmin tunnevan sopimuspuolen on erityisesti huomautettava niistä tietämättömyydestä. Muussa tapauksessa ehdon ei katsota sitovan sopimussuhteen heikompa osapuolta.¹⁰⁰ Vakuutusehtojen sitovuuden osalta yllättäviä ja ankaria ehtoja koskevalla opilla ei ole merkittävää asemaa¹⁰¹. Rajoitusehtojen osalta vakuutuslautakunnan ratkaisusuosituskäytännössä on katsottu, että vakuutusturvaa rajoittavia ehtoja ei pääsääntöisesti voida pitää yllättävinä ja ankarina, koska rajoitusehdot kuuluvat olennaisena osana vakuustuotteeseen. Vakuutuksenottajan täytyy vakuutusta ostaessaan käsittää vakuutussopimuksen sisältävän rajoitusehtoja.¹⁰² Lisäksi vakuutuslautakunta on antanut merkitystä sille, vastaako rajoitusehdon muotoilu muita markkinoilla olevia vastaavia vakuutustuotteita¹⁰³.

Yllättäviä ja ankaria ehtoja koskeva oppi kytkeytyy VSL 5 §:n vakuutuksenantajan tiedonantovelvollisuuteen. VSL 5 §:n mukaan vakuutuksenantajan on tiedonantovelvollisuutta täyttäessään kiinnitettävä huomiota vakuutusturvan olennaisiin rajoituksiin. Vakuutussopimuslain esitöiden mukaan olennaisia rajoituksia voivat olla sekä nimenomaiset rajoitusehdot, että sellaiset ehdot, jotka käytännössä rajoittavat vakuutusturvaa. Olennaisuutta arvioidessa on annettava merkitystä sille, mitä tavallinen vakuutuksenottaja yleensä odottaa kyseisen vakuutuksen korvaavan¹⁰⁴. Toisin sanoen olennaisia rajoituksia ovat esimerkiksi sellaiset ehdot, jotka tavallista vakuutuksenottajaa ajatellen ovat yllättäviä ja ankaria¹⁰⁵. Mikäli vakuutuksenantaja laiminlyö tiedonantovelvollisuuden tällaisen olennaisen rajoituksen osalta, seurauksena tästä on VSL 9 §:n mukainen sanktio eli vakuutusturva on voimassa sen sisältöisenä kuin vakuutuksenottajalla oli saamiensa tietojen perusteella ollut aihetta käsittää. Vaikka kyseessä siis olisikin yllättävä ja ankara sopimusehto, tarkastellaan asiaa usein tiedonantovelvollisuuden täyttämisen näkökulmasta.

Kuluttajariitalautakunnan ratkaisusuosituksessa KRIL 2713/38/2015 oli kysymys oikeusturvavakuutuksen yllättävästä ja ankarasta sopimusehdosta. Tapauksessa A haki

¹⁰⁰ Wilhelmsson 2008, s. 92.

¹⁰¹ Raulos toteaa, että rajoitusehtojen sitovuutta arvioitaessa yllättäviä ja ankaria sopimusehtoja koskevan opin merkitys on vähäinen (Raulos 2006, s. 192).

¹⁰² Hoppu & Hemmo 2006, s. 112.

¹⁰³ Esimerkiksi ratkaisusuosituksissa FINE-023131 (2019) ja FINE-007704 (2018) vakuutuslautakunta on katsonut, että oikeusturvavakuutuksessa yleisesti käytettyä ehtomuotoilua ei voitu pitää yllättävänä ja ankarana.

¹⁰⁴ HE 114/1993, s. 27.

¹⁰⁵ Raulos katsoo, että olennaisia rajoituksia koskeva vakuutuksenantajan tiedonantovelvollisuus heijastelee oppia yllättävistä ja ankarista sopimusehdoista (Raulos 2006, s. 195).

oikeusturvaetua asuntokauppaa koskeneeseen riitaan. Vakuutusyhtiö myönsi riitaan oikeusturvaedun. Myöhemmin käräjäoikeus velvoitti A:n vastapuolen korvaamaan A:n oikeudenkäyntikuluja, joka johti vakuutusehtojen mukaisesti siihen, että A:lle syntyi velvollisuus palauttaa osa vastapuolen maksamasta summasta vakuutusyhtiölle. Kuluttajariitalautakunta katsoi sopimusehdon yllättäväksi ja ankaraksi, sillä ehto johti siihen, että vakuutettu joutui itse kantamaan osan siitä riskistä, joka oli siirretty vakuutusyhtiön kannettavaksi. Toiseksi ehtoa oli pidettävä yllättävänä siksi, että korvauksen määrä jäi riippumaan oikeudenkäynnin lopputuloksesta. Kolmanneksi vakuutettu olisi edullisemmassa asemassa, jos tuomioistuin ei velvoittaisi tämän vastapuolta oikeudenkäyntikulujen korvaamiseen. Lautakunta katsoi, että vakuutusyhtiö ei ollut riittävällä tavalla kiinnittänyt vakuutuksenottajan huomiota yllättävään ja ankaraan sopimusehtoon ja katsoi, että ehtoa ei voitu tapauksessa soveltaa. Lautakunta suositti vakuutusyhtiötä korvaamaan A:n oikeudenkäyntikulut vakuutuskorvauksen enimmäismäärään asti.

Ratkaisusuositus on erikoinen sillä lautakunta ei arvioinut tapausta vakuutuksenantajan tiedonantovelvollisuuden kautta. Jos sama tapaus olisi käsitelty vakuutuslautakunnassa, nähdäkseni vähintäänkin ratkaisusuosituksen perustelut olisivat olleet huomattavan erilaiset. Toisin kuin vakuutuslautakunta, kuluttajariitalautakunta ei näyttäisi antavan merkitystä sille, että vakuutusehto on yleisesti käytössä vastaavissa markkinoilla olevissa oikeusturvavakuutuksissa ja se vastaa viimeisimpien malliehtojen muotoilua. Vakuutettujen yhdenvertaisuuden ja vakuutusten vakioehtojen kehittämisen näkökulmasta on ongelmallista, mikäli asian lopputulokseen vaikuttaa olennaisesti se, viedäänkö erimielisyydet ratkaistavaksi vakuutuslautakuntaan vai kuluttajariitalautakuntaan.

2.4 Vakuutusopimuksen vakioehdon kohtuullisuusarviointi

Vaikka sopimusoikeuden lähtökohtana on tehtyjen sopimusten sitovuus, kohtuuttomiin vakuutusopimusehtoihin voidaan puuttua OikTL 36 §:n sovittelusäännöksen tai KSL 4:1:n kuluttajasopimuksia koskevan sovittelusäännöksen avulla.¹⁰⁶ Sovittelulla tarkoitetaan sitä, että tuomioistuin muuttaa sopimuksen sisältöä, mutta sopimuspuolten välinen oikeussuhde

¹⁰⁶ Hoppu ja Hemmo kuitenkin toteavat, että näitä kahta säännöstä soveltamalla päädytään usein samanlaiseen lopputulokseen (Hoppu & Hemmo 2006, s. 116–117)

pysyy voimassa sovittelusta huolimatta. Yksittäisen kohtuuttoman sopimusehdon osalta sovittelu voi tarkoittaa, että kyseinen sopimusehto jätetään huomioon ottamatta tai sitä muutetaan kohtuulliseksi.¹⁰⁷ Kohtuuttomuusarviointi on eräänlainen sopimusehdon hyväksyttävyyden viimesijainen testi. Onkin tavallista, että vakuutuksenottaja vetoaa samaan aikaan ehdon epäselvyyteen ja toissijaisesti kohtuuttomuuteen, joka ehdon soveltamisesta aiheutuu.¹⁰⁸ On tärkeä huomata, että OikTL 36 §:n ja KSL 4:1:n mukainen sovittelu on vain tuomioistuimen käytettävissä¹⁰⁹. Muiden riidanratkaisuelinten tehtäväksi jää sen arviointi, onko ehtoa pidettävä säännöksissä tarkoitettulla tavalla kohtuuttomina¹¹⁰. Tässä alaluvussa tarkastelen vakuutusehtoja koskevaa kohtuuttomuusarviointia ja siihen liittyvää oikeus- ja lautakuntakäytäntöä.

Vaikka sopimusehtojen sovittelu on muuttunut keskeiseksi tavaksi puuttua yksittäisiin kohtuuttomiin sopimusehtoihin, ei kehityksen voida mielestäni katsoa vaikuttaneen laajasti vakuutusehtojen sovitteluun.¹¹¹ Vakuutusturvan laajuutta määrittävien vakuutusehtojen kohtuullisuusperusteiseen sovitteluun on oikeuskäytännössämme suhtauduttu varsin kielteisesti¹¹². Jos vakuutettu on valinnut pienempää vakuutusmaksua vastaavan suppeamman turvan, ei kohtuullistamisella voida laajentaa vakuutusturvaa sellaiseksi, jonka olisi voinut ostaa suurempaa vakuutusmaksua vastaan¹¹³. Toisaalta aina tilanne ei ole se, että

¹⁰⁷ Wilhelmsson 2008, s. 113–114.

¹⁰⁸ Näin esimerkiksi ratkaisusuosituksessa VKL 61/15. Ratkaisusuosituksessa veneen ostanut A haki oikeusturvaetua venekauppaa koskeneeseen riitaan. A piti vahingon korvattavuuden ulkopuolelle määrittänyttä rajoitusehtoa epäselvänä ja toissijaisesti vetosi rajoitusehdon soveltamisen kohtuuttomuuteen, koska hänellä ei ollut kertomansa mukaan mahdollisuutta vakuuttaa syntyneen kaltaista vahinkoa. Vakuutuslautakunta päätyi tapauksessa vakuutusyhtiön kannalle eikä hyväksynyt A:n väitteitä epäselvyydestä tai kohtuuttomuudesta.

¹⁰⁹ Wilhelmsson 2008, s. 107.

¹¹⁰ Esimerkiksi ratkaisusuosituksessa FINE-002050 (2017) vakuutuslautakunta toteaa seuraavaa: *”Selostamallaan perusteilla ja varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain 36 §:n nojalla Vakuutuslautakunta katsoo, että kyseinen vanhentuneena hylättyä vaatimusta koskeva rajoitusehto on kohtuuton ja se tulee sellaisena jättää puheena olevassa oikeusturvavakuutusta koskevassa sopimuksessa huomioon ottamatta.”*

¹¹¹ Wilhelmsson 2008, s. 107.

¹¹² Vakuutusehdon kohtuullistamiseen on otettu kantaa jäljempänä esitellyissä korkeimman oikeuden ratkaisuissa KKO 1993:18 ja KKO 2001:135 sekä ratkaisuissa KKO 1983 II 149 ja KKO 1985 II 94.

¹¹³ Norio-Timonen katsoo vakuutuksenottajan sivuvelvoitteiden tulkintaan liittyen, että läheskään aina vakuutettavan riskin ja vakuutusmaksun välinen suhde ei ole vakuutusyhtiön liiketoiminnan kannalta ratkaiseva, vaan tärkeämpi asia on se, että vakuutusyhtiön eri lähteistä saamat tulot ylittävät yrityksen menot. Norio-Timonen katsoo, että tällöin vakuutusmaksun ja kannettavan riskin välinen suhde ei saisi vaikuttaa sivuvelvoitteiden tulkintaan. Toisaalta Norio-Timonen katsoo, että riskin ja vakuutusmaksun välinen suhde on silti merkittävä sopimusoikeudellisesti, vakuutuskollektiivin näkökulmasta ja yhteiskunnallisen intressin kannalta (Norio-Timonen 2003, s. 52–53). Näillä argumenteilla myös KKO:n kantaa vakuutusturvan ja vakuutusmaksun välisestä suhteesta olisi mahdollista testata. Aihetta olisi mahdollista tarkastella tarkemmin, mutta nähdäkseni Norio-Timosen mainitsemat sopimusoikeudellinen näkökulma, vakuutuskollektiivin yhdenvertaisuus ja yhteiskunnallinen intressi painavat vaakakupissa riittävästi, jotta voidaan katsoa KKO:n kannan olevan perusteltu.

suurempaa vakuutusmaksua vastaan olisi tarjolla tuote, joka ei sisällä vakuutusturvaa rajoittavaa ehtoa. Rajoitusehdoilla on vakuutus sopimuksessa erityisasema välttämättöminä vakuutusturvaa täsmentävinä ehtoina. Taustalla ovat sekä vakuutusmatemaattiset syyt, että vakuutuspooliin kuuluvien vakuutettujen yhdenvertaisuus.¹¹⁴ Kielteinen suhtautuminen ei kuitenkaan ole pelkästään oman oikeusjärjestelmämme ilmiö, vaan sama suhtautuminen on havaittavissa esimerkiksi ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa ¹¹⁵ ja yleisemmin kohtuuttomia sopimusehtoja koskevan direktiivin johdannossa¹¹⁶.

Kohtuuttomuuden arvioinnissa on tehtävä ero eri tyyppisten vakuutusehtojen arvioinnin välillä. Vakuutusturvan laajuutta rajoittavien sopimusehtojen kohtuullistamiseen suhtaudutaan kielteisemmin kuin muiden vakuutusehtojen kohtuullistamiseen. Lisäksi oman kysymyksensä muodostavat ne vakuutusehdot, jotka ilmentävät vakuutus sopimuslain säännöksiä. Oikeuskirjallisuudessa on suhtauduttu hyvin kielteisesti tällaisten lain tahdonvaltaisia säännöksiä ilmentävien sopimusehtojen sovitteluun¹¹⁷. Tästä huolimatta korkein oikeus näyttäisi silti pitävän sovittelua sellaisissakin tapauksissa mahdollisena.¹¹⁸ Seuraavissa korkeimman oikeuden ratkaisuissa on ollut kyse vakuutus sopimuksen sisältämän vakuutusturvaa rajaavan vakioehdon kohtuullisuusarvioinnista.

Ratkaisussa KKO 1993:18 oli kysymys tilanteesta, jossa vakuutettu A oli hakenut matkustajavakuutuksestaan korvausta matkan keskeytymiseen liittyen. A:lla oli matkan aikana katkennut akillesjänne. A ei ollut saanut tarvitsemaansa sairaalahoitoa tai kyennyt palaamaan matkalta ennen aikaisesti Suomeen. Vakuutus sopimuksen ehdon mukaan menetetyistä matkapäivistä maksettiin korvausta, mikäli vakuutettu oli ollut matkan aikana sairaalahoidossa tai joutunut palaamaan matkaltaan ennen aikaisesti. A katsoi, että ehto oli OikTL 36 §:n mukaisesti kohtuuton, koska hän ei ollut matkalla saanut tarvitsemaansa

¹¹⁴ Hoppu & Hemmo 2006, s. 119.

¹¹⁵ Bengtsson 2006, s. 67–69. Myös Bull toteaa, että kohtuuttomuusarvioinnin sijaan tuomioistuimet ja vakuutusasioita käsittelevä lautakunta näyttäisivät tukeutuvan kohtuullistamisen sijasta ehtojen tulkintaan (Bull 2008, s. 157).

¹¹⁶ Direktiivin 93/13/ETY johdantotekstissä todetaan: ”Vakuutus sopimusten vakuutettua riskiä tai vakuutuksenantajan vastuuta selvästi määrittelevät tai rajaavat ehdot eivät kuulu (**kohtuuttomuuden**) arviointiin, koska nämä rajoitukset otetaan huomioon kuluttajan maksaman vakuutusmaksun laskemisessa.” Kyseisen direktiivin kohdalle ei kuitenkaan tule antaa sellaista vaikutusta, ettei mainitun tyyppisiä vakuutusehtoja voisi missään tilanteessa katsoa kohtuuttomaksi. Myös vakuutusturvan kattavuutta määrittävät ehdot kuuluvat mahdollisen sovittelun piiriin, kuten korkein oikeus toteaa ratkaisussaan KKO 2001:135.

¹¹⁷ Saarnilehto – Hemmo – Kartio 2012, s. 432.

¹¹⁸ Ratkaisussa KKO 1994:137 korkein oikeus katsoi kohtuuttomaksi vakuutus sopimuksen ehdon, joka oli yhteneväinen vakuutus sopimuslain tahdonvaltaisen säännöksen kanssa. Oikeuskirjallisuudessa ratkaisua on kritisoinut erityisesti Huttunen (Huttunen 2010).

sairaalahoitoa tai kyennyt yrityksistä huolimatta palaamaan Suomeen. Korkein oikeus katsoi, että vakuutusturvan laajuus on sopimuksenvarainen asia ja yhteydessä vakuutuksesta maksettavaan vakuutusmaksuun. Korkein oikeus totesi, että tapauksessa A ei ollut esittänyt sellaisia erityisiä perusteita, jonka vuoksi sopimusehtoa olisi ollut kohtuuton ja sitä olisi täytynyt sovitella OikTL 36 §:n tarkoittamalla tavalla.

Ratkaisussa KKO 2001:135 oli kysymys tilanteesta, jossa A oli humalassa lyönyt B:tä nyrkillä kasvoihin. B oli kaatunut ja hänelle oli aiheutunut vakava aivovamma. A tuomittiin lievistä pahoinpitelystä ja ruumiinvamman tuottamuksesta sekä maksamaan B:lle huomattavat vahingonkorvaukset. A vaati korvausta vastuuvakuutuksestaan, mutta vakuutusyhtiö eväsi korvauksen rajoitusehdon perusteella. Rajoitusehdon mukaan vakuutuksesta ei korvattu vahinkoa, joka oli aiheutunut tappelun, pahoinpitelyn tai muun rikoksen yhteydessä. A katsoi, että rajoitusehtoa oli tulkittava siten, että se ei kattanut mainittuja rikoksia lievempiä tekemuotoja. Korkein oikeus katsoi ehdon sanamuodon tarvittavan sitä, että kaikki mahdolliset rikokset voivat rajoittua ehdon mukaan korvattavuuden ulkopuolelle ja katsoi sen voivan joissain tapauksissa johtaa ongelmallisiin tilanteisiin. Koska vahinko kuitenkin liittyi pahoinpitelytyyppiseen rikokseen, korkein oikeus katsoi, ettei vakuutusehto voinut tilanteessa olla epäselvä. Toissijaisesti A vetosi kohtuuttomuuteen.

Korkein oikeus arvioi sovittelukynnystä ensinnäkin siitä näkökulmasta, että rajoitusehdon tarkoituksena oli rajata korvattavuuden ulkopuolelle rikoksella aiheutetut teot, jota voidaan pitää olennaisesti vakuutusmaksun suuruuteen vaikuttavana tekijänä. Toisaalta rajoitusehto ilmensi laista ilmenevää sääntöä, jonka mukaan vakuutusyhtiön vastuu raukeaa tai vähenee, jos vakuutettu aiheuttaa vahingon tahallisesti tai törkeällä tuottamuksella. Kolmanneksi korkein oikeus katsoi, että vakuutusturvan saamatta jääminen ei voinut johtaa A:n kannalta kohtuuttomuuteen, sillä A ei ollut aiheuttanut vahinkoa vain lievällä huolimattomuudella. Lopuksi korkein oikeus vielä totesi, että B:lle aiheutuneet vahingot tulisivat joka tapauksessa korvatuiksi valtion varoista, eikä korvauksen epääminen voinut aiheuttaa kohtuuttomuutta suhteessa vahingon kärsineeseen B:hen. Korkein oikeus katsoi, että tilanteessa ei ollut aihetta kohtuullistaa sopimusehtoa. Sovittelukynnys ei siis ylittynyt.

KKO:n vakuutusehtojen kohtuullistamista koskevan ratkaisukäytännön perusteella voidaan havaita, että vakuutusturvan ulottuvuutta koskevien ehtojen kohtuullistaminen edellyttää

jonkinlaisten erityisten perusteiden käsillä oloa. Mitä nämä erityiset perusteet sitten voivat olla? KSL:n ja OikTL:n säännöksissä on nimenomaisesti edellytetty kohtuuttomuusarvioinnissa otettavaksi huomioon oikeustoimen koko sisältö, osapuolten asema, oikeustointa tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet sekä muut seikat. Vastauksia saadaan myös ratkaisusta KKO 2001:135, jonka perusteluissa KKO arvioi A:n toiminnan moitittavuutta ja toisaalta vahingon kärsineen B:n asemaa¹¹⁹. Myös vakuutuslautakunnassa ja kuluttajariitalautakunnassa on ollut käsiteltävänä useita tapauksia, joissa on arvioitu vakuutussopimuksen vakioehdon kohtuuttomuutta.

Ratkaisusuosituksessa FINE-002050 (2017) oli kysymys oikeusturvavakuutuksen rajoitusehdosta, jonka mukaan vakuutus ei korvaa kustannuksia oikeudenkäynnissä, jossa vakuutetun vaatimus on jätetty tutkimatta tai hylätty vanhentuneena, ennaikaisena tai lakiin perustumattomana. Tapauksessa vakuutettuna olleen asunto-osakeyhtiö A:n yhdessä huoneistossa oli tapahtunut vesivahinko vuonna 1992, mutta vauriot tulivat vakuutetun tietoon vasta vuonna 2012. Vaurion syy oli viereisen asunto-osakeyhtiö B:n pysäköintialueella tehdyt rakennustyöt. A nosti B:tä vastaan kanteen vuonna 2014. Ennen oikeudenkäyntiä vakuutusyhtiö oli tehnyt oikeusturvaedusta A:lle myönteisen korvauspäätöksen. Saatuaan tiedon mahdollisesta vanhentumisesta, vakuutusyhtiö ilmoitti A:lle, että rajoitusehdon mukaisesti korvausta ei makseta, mikäli vaatimus katsotaan tuomioistuimen toimesta vanhentuneeksi. Vakuutuslautakunta totesi, että oikeusturvavakuutuksen tarkoituksena on mahdollistaa vakuutetun pääsy oikeuksiinsa. Oikeusturvavakuutuksen osalta lähtökohtana on, että korvausta haetaan ennen oikeudenkäyntiä. Kyseisen kaltainen ehto johti siihen, että oikeus vakuutuskorvauksen saamiseen selviää varmasti vasta sen jälkeen, kun tuomioistuimen tuomio on saanut lainvoiman. Vakuutuslautakunta katsoi OikTL 36 §:n soveltuvan ja totesi, että kyseessä olleen rajoitusehdon käyttämistä oikeusturvavakuutuksessa oli pidettävä vakuutettujen kannalta kohtuuttomana.¹²⁰

Edellä selostettu tapaus on siinä mielessä poikkeuksellinen, että vakuutuslautakunta otti ratkaisusuosituksen perusteluissa kantaa myös sen puolesta, että kohtuullisuusarvioinnissa

¹¹⁹ Myös ratkaisussa KKO 1983 II 149 korkein oikeus yhdisti vakuutetun toiminnan tuottamuksellisuuden arvioinnin kohtuuttomuusarvointiin.

¹²⁰ Myös ratkaisusuosituksessa VKL 229/16 vakuutuslautakunta toteaa: ”Oikeusturvaedun myöntämistä oikeudenkäynnin potentiaalisen lopputuloksen perusteella ei voida pitää oikeusturvavakuutuksen tarkoituksen mukaisena”.

ollut vakuutusehto oli yleisesti tyyppikohtuuton vakuutettuihin nähden. Vakuutuslautakunnan perustelut voidaan nähdä viestinä vakuutuksenantajan suuntaan muuttaa vakuutusehtoja kyseenalaisen ehdon osalta. Ratkaisusuosituksesta voidaan vetää johtopäätös, jonka mukaan sellaiset oikeusturvavakuutuksen rajoitusehdot, joiden seurauksena vakuutetun oikeus vakuutuskorvaukseen selviää vasta lainvoimaisen tuomion antamisen jälkeen, on katsottava kohtuuttomiksi. Vakuutusehdon kohtuuttomuus johdettiin ehdon ristiriidasta oikeusturvavakuutuksen tarkoituksen ja yleisten toimintamekanismien kanssa. Tapauksen kohtuuttomaksi todettu rajoitusehto ei noudattanut viimeisimpiä malliehtoja tai ollut yleisesti käytössä markkinoilla olevissa oikeusturvavakuutuksissa¹²¹. On myös hyvä huomata, että ehto oli sillä tavalla sanamuodoltaan selkeä, ettei tapauksessa tullut sovellettavaksi epäselvyyssääntö tai rajoitusehdon suppea tulkinta.

Kuluttajariitalautakunnan käytännöstä voidaan nostaa esille ratkaisusuositus (12.10.2017)¹²². Tapauksessa vakuutettu A oli leikkauksen jälkeen yöpynyt yksityisessä sairaalassa. Hän haki yksityishenkilön tapaturmavakuutuksesta korvausta muun muassa sairaalan yöpymismaksusta, joka oli tapauksessa 405,20 euroa. Vakuutuksen rajoitusehto kuitenkin rajoitti yöpymismaksun enimmäistason keskussairaalojen maksutaulukon mukaisesti 38,80 euroa. Vakuutettu vetosi muun muassa vakuutusehdon kohtuuttomuuteen. Vakuutusyhtiö puolestaan katsoi, että A oli vakuutusmaksun maksettuaan sitoutunut vakuutusehtoihin ja vakuutuksen sisältö on sopimuksenvarainen asia. Lautakunta totesi, että kyseessä oli vapaaehtoinen vakuutus ja rajoitusehdolla rajoitettiin vain pientä osaa vakuutuksesta korvattavaksi tulevista kuluista. Lautakunta katsoi, että vakuutusehto ei voi olla tyyppikohtuuton eikä katsonut, että asiassa olisi tuotu esille sellaisia seikkoja, joiden perusteella vakuutusehto olisi tässä tapauksessa johtanut kohtuuttomuuteen. Huomionarvoista on se, että kuluttajariitalautakunta ei perustele kantaansa kohtuuttomiin vakuutusehtoihin liittyvällä korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöllä. Yhden ratkaisusuosituksen perusteella ei kuitenkaan voi tehdä sitä johtopäätöstä, että kohtuuttomuutta koskeva vaatimus voisi mennä helpommin läpi kuluttajariitalautakunnassa kuin vakuutuslautakunnassa.

¹²¹ Oikeuskäytännössä ratkaisussa KKO 1994:70 on kohtuuttomuusarvioinnissa annettu merkitystä myös sille, onko ehto vakuutuslainsäädännöstä tai markkinoilla yleisesti esiintyvistä vakuutustuotteista poikkeava.

¹²² Kuluttajariitalautakunnan verkkosivuilla ratkaisusuosituksessa ei ole diaarinumeroa. Lähdeluettelossa linkki ratkaisutekstiin.

Kohtuuttomuusarvioinnin asema näyttäisi olevan vakuutusehtojen osalta varsin kapea. Vakuutusturvan laajuuteen vaikuttavia sopimusehtoja ei helposti katsota kohtuuttomaksi ja toisaalta yleistä on myös, että sopimusehdot ovat suoraan vakuutus sopimuslaista johdettuja tahdonvaltaisia säännöksiä. Kohtuuttomuusarvioinnin harvinaisuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että vakuutus sopimusten osalta vakuutetun asema olisi tavallista heikompi. Epäselvyyssääntö ja rajoitusehtojen suppea tulkinta näyttävät korjaavan tehokkaasti vakuutetun kannalta kohtuuttomia tilanteita. Kohtuuttomuusarviointi toimii vakuutusehdon hyväksyttävyyden viimesijaisena testinä.

2.5 Yhteenveto

Vakuutus sopimuksen vakioehtoja tulkitaan pääsääntöisesti kuten mitä tahansa vakioehtoja. Vakuutus sopimuksen vakioehtoja tulee tulkita objektiivisesti ja tiukasti sanamuotonsa mukaisesti riippumatta siitä johtaako sanamuodon mukainen tulkinta vakuutuksen antajan vai vakuutuksen ottajan kannalta edulliseen lopputulokseen. Yksilöllisesti sovituisissa vakuutusehdoissa tulkintaa voidaan viedä subjektiivisen tulkinnan puolelle.

Mikäli vakioehto jää yksittäisessä tapauksessa epäselväksi, on sitä tulkittava laatijansa vahingoksi. Rajoitusehtoja on tulkittava suppeasti, eikä tulkinnalla voida laajentaa ehdon soveltamisalaa vakuutus yhtiön eduksi. Jos vakuutusehto sisältyy viimeisiin malliehtoihin ja on yleisesti käytössä markkinoilla olevissa oikeusturvavakuutuksissa, voi se vain harvoin olla sillä tavalla yllättävä ja ankara, että ehto ei voisi lainkaan soveltaa. Ehdon yllättävyys ja ankaruus voivat kuitenkin saada merkitystä vakuutuksen antajan tiedonantovelvollisuutta arvioitaessa, kun tulkitaan sitä, mitkä ovat VSL:n mukaisia vakuutusturvan olennaisia rajoituksia. Vakuutuksen vakioehdon katsominen kohtuuttomaksi ei ole yleistä. Korkeimman oikeuden vakiintuneen ratkaisukäytännön mukaan vakuutusturvan laajuus on sopimuksen varainen asia, eikä OikTL 36 §:n tai KSL 4:1:n avulla ole mahdollista laajentaa vakuutusturvaa yli sen, mitä on sovittu. Poikkeuksena ovat ne tilanteet, joissa kohtuuttomuuteen vetoava osapuoli voi näyttää sellaisen erityisen perusteen, jonka vuoksi ehto täytyy katsoa kohtuuttomaksi.

Seuraavassa pääluvussa tarkastelen oikeusturvavakuutuksen vakiosopimusehtoa, joka määrittää sen, mitä on pidettävä vakuutustapahtumana. Vakuutusehdon tulkinnassa on noudatettava niitä tulkintasääntöjä, joita tässä luvussa olen lähemmin tarkastellut.

Vakuutuslautakunta on laajassa ja johdonmukaisessa ratkaisusuosituskäytännössään muotoillut vakuutustapahtumaa koskevan vakioehdon tulkintaa siten, että ehdon tulkinta on monilta osin vakiintunut. Tarkasteluni keskiössä ovat vakioehdon sanamuodosta johtuvat tyypilliset tulkintaongelmat ja se, miten tulkintatilanteiden ratkaisut ilmentävät tässä pääluvussa esille tuotuja vakioehtojen tulkintasääntöjä.

3. VAKUUTUSTAPAHTUMAN SYNTYMINEN

3.1 Vakuutuksen korvauspiirin määrittelemine

Vakuutustapahtuma on oikeuskirjallisuudessa määritelty tapahtumaksi, joka vakuutussopimuksen mukaan oikeuttaa vakuutuskorvaukseen. Esimerkiksi henkivakuutuksessa vakuutustapahtuma on vakuutetun kuolema ja palovakuutuksessa vakuutetun omaisuuden tuhoutuminen tulipalossa.¹²³ Vakuutustapahtuman käsitteellä pyritään ilmentämään sitä riskiä tai vaaraa, joka vakuutussopimuksella siirretään vakuutuksenottajapuolelta vakuutuksenantajapuolen vastattavaksi. Riskillä tai vaaralla voidaan siis tarkoittaa vakuutuksessa sitä epätoivottua tapahtumaa, jonka varalta vakuutus otetaan¹²⁴. Vakuutustapahtuma tarkoittaa vakuutussopimuksessa määritellyn riskin realisoitumista, joka saa aikaan vakuutussopimuksen mukaisen vakuutuksenantajan korvausvelvollisuuden¹²⁵. Riskin tai vaaran käsitettä käytetään vakuutusoikeudessa myös arvioitaessa vakuutustapahtuman sattumisen todennäköisyyttä. Tällöin voidaan puhua riskin lisääntymisestä tai vähentymisestä ja riski voidaan määritellä vakuutustapahtuman sattumisen todennäköisyyden ja odotettavissa olevan vakuutuskorvauksen tuloksi.¹²⁶

Vakuutuksenantajan riskinhallinnan näkökulmasta on ensiarvoisen tärkeää, että vakuutustapahtuma voidaan vakuutusehtojen avulla määritellä riittävän tarkasti¹²⁷. Vakuutussopimuslaissa ei määritellä vakuutustapahtuman käsitettä, saati sitä millaisia vakuutustapahtumia mitkäkin vakuutukset kattavat. Vakuutustapahtuman

¹²³ Norio-Timonen 2018, s. 1–2.

¹²⁴ Norio-Timonen 2003, s. 17.

¹²⁵ Oikeuskirjallisuudessa Norros katsoo, että vasta vakuutuksenantajan korvauspäätös saa aikaan sitovan korvausvelvollisuuden korvauksensaajaan nähden (Norros 2016, s. 1–2, 219–220).

¹²⁶ Norio-Timonen 2018, s. 155 ja ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa Bengtsson 2006, s. 17–18.

¹²⁷ Mäenpää 2011, s. 199.

vakuutuskohtainen määritelmä kuuluu vakuutuksenantajalle ja on osa vapaata tuotekehittelyä. Vapaata tuotekehittelyä rajoittaa lähinnä vain riskin vakuuttamiskelpoisuus¹²⁸. Vakuutuksia voidaan jaotella sen mukaan, miten tarkasti vakuutustapahtuma on vakuutusehdoissa määritelty. Joissain vakuutusmuodoissa vakuutustapahtuman määrittävällä vakuutusehdolla on keskeinen vakuutusturvaa rajaava tehtävä, kun taas joissain vakuutuksissa vakuutustapahtuma käsittää lähes kaikki mahdolliset ajateltavissa olevat vahingot. Tässä jaottelussa laajaa vakuutustapahtuman määritelmää tasapainottaa usein suuri joukko rajoitusehtoja. Vakuutuksen korvauspiirin laajuus on suorassa yhteydessä vakuutusmaksun suuruuteen. Toisin sanoen sellaisia vakuutuksia, jotka korvaavat kaikki ajateltavissa olevat riskit, ei käytännössä esiinny vakuutusmarkkinoilla¹²⁹.

Ruotsin ja Norjan oikeuskirjallisuudessa tehtyt vakuutustapahtuman määritelmät vastaavat Suomen oikeutta. Vakuutusosoikeuden peruskäsitteiden määritelmät ja niihin liittyvä argumentaatio ovatkin rajoitetusti hyödynnettävissä myös suomalaisessa oikeustieteessä. Norjalaisessa oikeuskirjallisuudessa Bull katsoo, että vakuutustapahtuman käsitteen ydinsisällöstä vallitsee yksimielisyys. Vakuutustapahtuman voidaan Bullin mukaan katsoa sellaiseksi tapahtumaksi, jonka toteutumisen seurauksena aiheutunut vahinko tulee vakuutussopimuksen nojalla vakuutuksenantajan kannettavaksi. Vakuutustapahtuman sattuminen on ehdoton edellytys vakuutuksenantajan korvausvelvollisuudelle. Lisäksi vakuutustapahtuman on realisoiduttava vakuutuksen voimassaoloaikana ja voimassaoloalueella, jotta vakuutustapahtuman seurauksena aiheutunut vahinko johtaisi vakuutuksenantajan korvausvastuuseen.¹³⁰ Toisin sanoen vakuutuksen päättymisen jälkeen sattunutta vakuutustapahtuman määritelmän täyttävää vahinkoa ei ole lainkaan mielletävä vakuutustapahtumaksi¹³¹. Sama pätee maantieteellisen voimassaoloalueen ulkopuolella sattunutta vahinkoa.

¹²⁸ Nämä rajoitukset liittyvät lähinnä hyvän tavan vastaisuuteen. Esimerkiksi pelivelkoja tai rikoksella saavutettua hyötyä ei luonnollisesti voi vakuuttaa.

¹²⁹ Hoppu ja Hemmo esittävät näkemyksen, jonka mukaan all risk -tyyppisiä vakuutuksia ei tavallisesti esiinny markkinoilla ilman rajoitusehtoja (Hoppu & Hemmo 2006, s. 25.). Oikeusturvavakuutukseen liittyen Hoppu pitää rajoittamattoman oikeusturvavakuutuksen harjoittamista vähintäänkin erittäin haastavana (Hoppu 1972, s. 21–22).

¹³⁰ Bull 2008, s. 228.

¹³¹ Joissain tapauksissa vakuutuksenantajan vastuu voi VSL 11.2 §:n mukaan ulottua myös sopimussuhdetta edeltävään aikaan. Hallituksen esityksessä esimerkkinä on mainittu tilanne, jossa vakuutuksenantajan käytäntönä on myöntää haetunkaltaisia vakuutuksia eikä vakuutuksen kohteessa ole mitään sellaista, joka voisi antaa aiheen hylätä hakemuksen (HE 114/1993, s. 32). Oikeusturvavakuutusten ehtoihin sisältyvä kahden vuoden sääntö kuitenkin vähentää VSL 11.2 §:n merkitystä oikeusturvavakuutuksissa. Kahden vuoden sääntöön palataan jäljempänä luvussa 3.2.2.

Tämän tutkimuksen kannalta on olennaista huomata, että vakuutustapahtumaa koskeva vakuutusehtojen määritelmä on ensisijainen suhteessa vakuutuksen rajoitusehtoihin. Kun selvitetään sitä, onko vakuutustapahtuma syntynyt, verrataan toteutunutta vahinkoa ensin vakuutustapahtuman määritelmään. Tämä pitää sisällään myös sen, onko vakuutustapahtuma sattunut vakuutuksen voimassaoloaikana ja vakuutuksen voimassaoloalueella. Jos vakuutustapahtuma katsotaan tämän tarkastelun jälkeen syntyneen, verrataan sattunutta vahinkoa vakuutus sopimuksen rajoitusehtoihin. Seuraavaksi tarkastelen oikeusturvavakuutuksen vakuutustapahtuman määritelmää ja siihen liittyviä tulkintatilanteita vakuutuslautakunnassa.

3.2 Oikeusturvavakuutuksen vakuutustapahtuma riita- ja hakemusasioissa

3.2.1 Riidan syntyminen

Siinä missä vakuutustapahtuma voi perinteisesti käsitettynä olla esimerkiksi tulipalo, oikeusturvavakuutuksessa riita- ja hakemusasiassa vakuutustapahtuma on riidan syntyminen. Syntyneen riidan vuoksi vakuutetulla on tarve maksaa riitaan liittyviä kuluja. Oikeusturvavakuutus on sen tyyppinen vakuutus, jossa vakuutustapahtuman syntymisen ajankohta on välttämätöntä määritellä vakuutusehdoissa täsmällisesti, jotta korvauskelpoiset kulut voidaan täsmällisesti määritellä¹³². Riita- ja hakemusasioissa olennainen kysymys on se, milloin riidan katsotaan syntyneen. Suomen markkinoilla olevissa oikeusturvavakuutuksissa on merkityksellisiltä osin noudatettu viimeisimpien oikeusturvavakuutuksen malliehtojen muotoilua vakuutustapahtuman määritelmästä riita- ja hakemusasiassa:

Vakuutuksesta korvattava vakuutustapahtuma on riita- ja hakemusasiassa:

- *Riidan syntyminen. Riita on syntynyt, kun perusteeltaan tai määrältään yksilöity vaatimus on kiistetty perusteen tai määrän osalta.*

¹³² Ensinnäkin on määriteltävä, millainen riidan täytyy olla, jotta siihen liittyvät kulut olisivat korvauskelpoisia. Oma kysymyksensä on vielä se, millaisia riitaan liittyvien kulujen täytyy olla, jotta ne olisivat korvauskelpoisia.

Edellä olevan tyyppinen riidan määritelmä on osana oikeusturvavakuutuksen malliehtoja niin yksityishenkilöiden kuin yritystenkin osalta¹³³. Riidan käsite on muodostunut merkittäväksi kysymykseksi oikeusturvavakuutusta koskevassa vakuutuslautakunnan ratkaisusuosituskäytännössä. Onhan riidan syntyminen yhtä kuin vakuutustapahtuman syntyminen riita- ja hakemusasiassa. Riidan tarkemman määrittelyn tarve on tullut esille juuri sen vuoksi, että historian saatossa on noussut esille tilanteita, joissa on jouduttu tulkitsemaan sitä, milloin vaatimus on riitautettu. Oikeusturvavakuutuksen ei haluttu korvaavan kaikkia mahdollisia erimielisyyksiä, jotka johtavat juristin asiantuntemuksen hyödyntämiseen ja siitä aiheutuviin kustannuksiin.¹³⁴ Tämän vuoksi oikeusturvavakuutuksen malliehtoihin sisällytettiin riidan määritelmä¹³⁵. Määritelmän mukaan on ensinnäkin oltava olemassa konkreettinen ja yksilöity vaatimus. Toiseksi yksilöidyn vaatimuksen tulee olla kiistetty joko perusteen tai määrän osalta. Määrittely rajasi oikeusturvavakuutuksen ulkopuolelle muun muassa riidattomat saatavat. Oikeusturvavakuutusta ei voi käyttää täytäntöönpanoperusteen hankkimiseen.¹³⁶

Kun tarkastellaan nykyisin markkinoilla olevien oikeusturvavakuutusten malliehtoja, ei vakuutustapahtuman määritelmässä riita- ja hakemusasioiden osalta ole vakuutusyhtiöiden välillä suuria eroavaisuuksia. Eroja kuitenkin löytyy ja niihin on kiinnitettävä huomiota ehdon tulkinnassa. Yhtiöiden väliset ehtojen kirjoitusasun erot liittyvät siihen, miten vaatimuksen kiistämisen on tullut tapahtua. Joissain ehdoissa edellytetään vaatimuksen kiistämistä joko perusteen tai määrän osalta ottamatta tarkemmin kantaa siihen, miten kiistämisen on tullut tapahtua¹³⁷. Jotkin vakuutusehdot on kirjoitettu siten, että riidan syntyminen edellyttää vaatimuksen *nimenomaista* kiistämistä sen perusteen tai määrän osalta¹³⁸. Tätä kysymystä ajatellen pisimmälle menevät ne ehdot, jotka edellyttävät *perusteeltaan ja määrältään yksilöidyn vaatimuksen tulleen todisteellisesti ja yksilöidysti* kiistetyksi joko perusteen tai määrän osalta¹³⁹.

¹³³ Yksityishenkilön oikeusturvavakuutusten malliehdot 2006, kohta 4.1. Yrityksen oikeusturvavakuutuksen malliehdot 2006, kohta 4.1.

¹³⁴ Riidan määritelmän sisällyttämistä oikeusturvavakuutusten vakuutusehtoihin esitti esimerkiksi Arti (Arti 1985, s. 109).

¹³⁵ Alkuperäinen vakuutustapahtuman määritelmä oikeusturvavakuutuksessa oli seuraava: *"Jos syyte tahi vakuutetun tai hänen vastapuolensa riitautettu korvausvaatimus taikka vaade perustuu tapahtumaan tai olosuhteeseen, jonka vakuutettu osoittaa syntyneen Suomessa vakuutuksen voimassaoloaikana, on kysymyksessä oikeusturvavakuutuksen tarkoittama vakuutustapahtuma."* (Hoppu 1972, s. 349).

¹³⁶ Eskuri – Jyrinjärvi – Pirinen 2007, s. 37–38.

¹³⁷ Näin esimerkiksi: LähiTapiola, yrityksen oikeudenkäyntikuluvakuutuksen ehdot, kohta 2.

¹³⁸ Näin esimerkiksi: If, yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksen ehdot, kohta 5.1.1.

¹³⁹ Näin esimerkiksi: Op, yrityksen oikeusturvavakuutuksen ehdot, kohta 4.1.

Yksi ehtojen sanamuodon poikkeavuuteen vaikuttanut ongelma on riidan osapuolen passiivisuus. Kuten aiemmin totesin, oikeusturvavakuutuksen korvauspiirin ulkopuolelle haluttiin jättää täytäntöönpanoperusteen hankkimisesta aiheutuneet kulut. Passiivisuuden osalta on kuitenkin tehty rajanvetoa siksi, että passiivisuus voi johtua monesta eri syystä. Kysymys on tällöin se, voidaanko sen tahon passiivisuus, jolle vaatimus on esitetty, joissain poikkeuksellisissa tapauksissa katsoa vaatimuksen kiistämiseksi määrän tai perusteen osalta. Tällöin tarkoitetaan vaatimuksen hiljaista kiistämistä. Hiljaisen kiistämisen vastakohta on joissain vakuutusehdoissakin edellytetty nimenomainen kiistäminen, jota joissain vakuutusehdoissakin on käytetty. Vakuutuslautakunta on joutunut ratkaisukäytännössään ottamaan kantaa esimerkiksi sellaisiin tilanteisiin, joissa vaatimus on sen vastaanottajan passiivisuuden vuoksi edennyt OK 5:13 mukaiseen yksipuoliseen tuomioon¹⁴⁰ tai vaatimus ei ole lainkaan edennyt tuomioistuimen käsiteltäväksi, mutta olisi silti ollut välittömästi saatettavissa käräjäoikeuden ratkaistavaksi.

Ratkaisusuosituksessa FINE-020600 (2019) oli kysymys riidasta, jossa A vaati B:n perikunnalta vahingonkorvausta puutarha-aidan puista, jotka oli A:n näkemyksen mukaan kaadettu ilman hänen suostumustaan. B:n perikunta ei ollut reagoinut A:n vaatimuksiin, eikä riita ollut edennyt käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Vakuutusyhtiö katsoi, että riitaa ei ollut syntynyt, sillä vaatimuksen kiistämistä ei voitu osoittaa. A sen sijaan katsoi, että B:n perikunnan passiivisuus tulisi katsoa vaatimuksen kiistämiseksi. Vakuutuslautakunta vahvisti tässä tapauksessa vakiintuneen tulkintalinjansa, jonka mukaan vastapuolen passiivisuutta ei voida pitää vakuutusehtojen mukaisena vakuutustapahtumana eli vaatimuksen kiistämisenä sen perusteen tai määrän osalta.

Ratkaisusuosituksissa VKL 579/13, VKL 578/13, VKL 577/13 puolestaan oli kysymys yhtiövastikkeeseen liittyneestä riidasta, johon haettiin oikeusturvaetua. Tapauksessa eräät asunto-osakeyhtiön osakkaat olivat maksaneet mielestään liian suurta vastiketta muihin osakkeenomistajiin nähden. Vastikkeiden muuttaminen edellytti yhtiöjärjestyksen muutosta, joten osakkeenomistajat olivat lähestyneet kirjeitse muita osakkeenomistajia. Kirjeen

¹⁴⁰ Käräjäoikeus voi OK 5:13 mukaisesti päätyä yksipuoliseen tuomioon myös niissä tapauksissa, joissa vastaaja ei ole kanteeseen vastatessaan esittänyt mitään vastustamisperustetta tai hän on vedonnut selvästi asiaan vaikuttamattomaan perusteeseen. Juoksevaan sitoumukseen liittyvässä asiassa vastapuolelta edellytetään vielä OK 5:14 mukaisesti todennäköisiä syitä kiistämisensä tueksi tai kuittaukseen käytettävissä oleva lainvoimainen tuomio, juokseva velkakirja, vekseli tai shekki.

lopussa oli vastauskaavake, jossa osakasta pyydettiin ottamaan kantaa siihen, antaako hän suostumuksensa vai vastustaako vaadittua yhtiöjärjestyksen muutosta. Vastauskaavake pyydettiin palauttamaan kirjeen lähettäjille. Suostumuksen antaminen merkitsi sitä, että suostumuksen antanut jäi yhtiövastiketta koskeneen riidan ulkopuolelle. Sen sijaan kaavakkeen palauttamatta jättämisen kerrottiin johtavan siihen, että kirjeen vastaanottaja on henkilökohtaisesti vastaaja yhtiövastikkeeseen liittyvässä riidassa, josta nostetaan kanne käräjäoikeudessa. Vakuutusyhtiö katsoi, että vakuutusehdoissa määriteltyä riitaa ei ollut syntynyt kirjeen vastaanottaneiden passiivisuuden johdosta. Vakuutuslautakunta yhtyi tähän näkemykseen.

Vakuutuslautakunta on siis selvästi linjannut, että passiivisuutta ei pääsääntöisesti voida katsoa vaatimuksen kiistämiseksi sen perusteen tai määrän osalta. Edellä esitellyistä ratkaisusuosituksista selviää, että vaatimuksen esittäjä ei voi muuttaa tilannetta, vaikka hän ilmoittaisi vastaanottajalle passiivisuuden johtavan vaatimuksen riitautumiseen. Vakuutuslautakunnan ratkaisukäytännössä on katsottu, että joissain poikkeuksellisissa tapauksissa ehtokohdan vakiintunut tulkinta voi johtaa KSL 4:1 tarkoitetulla tavalla kohtuuttomaan lopputulokseen. KKO:n ratkaisukäytäntöä peilaten kohtuullistamissäännöksen soveltamisen edellytyksenä ovat erityiset perusteet, jotka eivät helposti täyty. Vakuutuslautakunnan ratkaisukäytännössä on katsottu, että passiivisuuden osalta erityiset perusteet voivat olla olemassa, jos se, kenelle vaatimus on esitetty, passiivisuudellaan estää vakuutetun pääsyn oikeuksiinsa ilman, että passiivisuuden syynä on hänen maksukyvyttömyytensä tai vakuutetun esittämään vaatimukseen perehtymiseen ja sen oikeellisuuden selvittämiseen tarvittava kohtuullinen aika.

Ratkaisusuosituksessa VKL 701/02 oli kysymys monimutkaisesta riidasta, jossa vakuutuslautakunta otti kantaa muun muassa siihen, oliko autoliikkeen vastauksen viivästyminen johtanut siihen, että nimenomaista kiistämistä edellyttävä vakuutussopimuksen ehto oli katsottava yksittäistapauksessa kohtuuttomaksi. Koska autoliikkeen vastauksen viivästyminen oli johtunut vakuutetun vaatimuksen oikeellisuuden selvittämisestä, vakuutuslautakunta ei katsonut sopimusehdon johtaneen kyseisessä tapauksessa kohtuuttomaan lopputulokseen. Tässä tapauksessa autoliikkeellä oli siis hyväksyttävä syy passiivisuuteen.

Myös ratkaisusuosituksessa VKL 803/05 oli kysymys passiivisesta suhtautumisesta vakuutetun esittämään vaatimukseen. Kyseisessä tapauksessa passiivisuus johtui siitä, että maanmittaustoimitus kiinteistöjen rajojen selvittämiseksi oli kesken. Vakuutettu oli myynyt kiinteistön ja vakuutus oli päättynyt ennen kuin vastapuoli oli kiistänyt vaatimusta perusteen tai määrän osalta. Vakuutuslautakunta katsoi, että vastapuolen passiivisuus ei johtanut tilanteessa kohtuuttomuuteen sillä vastauksen viivästyminen oli johtunut vaatimuksen oikeellisuuden selvittämisestä maanmittaustoimituksessa.

Passiivisuuden osalta keskiöön nousee passiivisuuden taustalla olevien syiden arviointi. Onko passiivisuudelle osoitettavissa hyväksyttävä syy ja toisaalta onko viitteitä siitä, että passiivisuudella pyritäisiin estämään vakuutetun pääsy oikeuksiinsa? Kysymys ei siis ole lainkaan vakuutusehdon tulkinnasta, sillä se ei passiivisuuden osalta ole epäselvä. Kysymys on vakuutusehdon kohtuullisuuden arvioinnista KSL 4:1 tai OikTL 36 §:n nojalla.

FINE:n ratkaisutietokannasta ei löytynyt ratkaisusuosituksia, joissa riidan määritelmän sisältämän vakuutusehdon vakiintunut tulkinta vaatimuksen nimenomaisesta kiistämisestä olisi johtanut kohtuuttomaan lopputulokseen¹⁴¹. Mitä ilmeisimmin tällaisia tapauksia kuitenkin on historian saatossa ollut, mutta kyseiset lautakuntaratkaisut on annettu jo useampi vuosikymmen sitten. Kuten aiemmin luvussa 2.4 toin esille, korkein oikeus on ottanut kantaa vakuutusehtojen kohtuullistamiseen ratkaisuisaan KKO 1993:18 ja KKO 2001:135. Näistä ratkaisuista ilmenee KKO:n selvä linja, jonka mukaan sellaiseen sopimusehtojen sovitteluun, joka laajentaisi vakuutusturvaa yli sen, mistä on selkeästi ja yksiselitteisesti sovittu, tulee suhtautua varsin pidättyvästi. Näin myös vakuutuslautakunnan ratkaisukäytäntö näyttää vakiintuneen sellaiseksi, että oikeusturvavakuutuksen vakuutusturvan laajentamiseen vaatimuksen vastaanottajan passiivisuuden alueelle suhtaudutaan varsin pidättyvästi.

Passiivisuuden lisäksi esitetyn vaatimuksen nimenomainen kiistäminen on ollut esillä muissakin ratkaisusuosituksissa. Näille tapauksille on ominaista erimielisyyksien käsittely erilaisissa vaihtoehtoisissa riidanratkaisuelimissä ennen tuomioistuininprosessia. Tässä yhteydessä voidaan nostaa esille seuraavat ratkaisusuositukset:

¹⁴¹ Vastapuolen passiivisuus on ollut esillä myös ratkaisusuosituksissa VKL 287/13 ja VKL 60/05. Vakuutuslautakunta on myös näissä ratkaisuisissa katsonut, että vastapuolen passiivisuus ei ole saanut aikaan vakuutusehtojen edellyttämää riitaa.

Ratkaisusuosituksessa FINE-002993 (2017) oli kysymys väitetystä potilasvahingosta, joka oli saatettu potilasvahinkokeskuksen käsiteltäväksi. Potilasvahinkokeskus ei kuitenkaan tehnyt päätöstä asiassa, vaan siirsi sen suoraan potilasvahinkolautakunnan käsiteltäväksi¹⁴². Siirron johdosta vakuutuksenantaja katsoi, että riitaa ei ollut syntynyt vakuutetun ja potilasvahinkokeskuksen välillä, sillä vakuutetun vaatimusta ei ollut perusteeltaan tai määrältään kiistetty. Vakuutuslautakunta katsoi ratkaisusuosituksessaan, että potilasvahinkokeskus oli siirtopäätöksensä johdosta kiistänyt korvauksen hakijan vaatimuksen perusteen osalta, sillä siirtämisen oli katsottava merkitsevän sitä, että korvauksen hakijan vaatimukseen ei suostuttu. Vakuutuslautakunta myös totesi, että potilasvahingolle on ominaista se, että määrällistä vaatimusta ei voida esittää ennen sen selvittämistä onko kyseessä potilasvahinko. Vakuutusyhtiö ei voinut siis vedota siihen, että potilasvahinkolautakunta ei ollut kiistänyt vaatimusta sen määrän osalta.

Ratkaisusuosituksessa FINE-023760 (2019) puolestaan oli kysymys oikeusturvaedun myöntämisestä vakuutetulle asiassa, jossa liikennevakuutusyhtiö pyysi liikennevakuutuslain 66 §:n mukaista lausuntoa liikennevahinkolautakunnalta. Vakuutettu haki oikeusturvaetua muun muassa vastineen laatimiseen liikennevakuutuslautakunnalle. Vakuutetulle ei ollut myönnetty oikeusturvaetua asiassa, sillä riitaa ei ollut syntynyt liikennevakuutusyhtiön ja vakuutetun välille. Vakuutuslautakunta totesi, että kysymys oli ennenaikaisesta korvausvaatimuksesta. Liikennevahinkolautakunnan lausunnon jälkeen liikennevakuutusyhtiö antaisi asiassa päätöksen, josta vakuutettu voisi halutessaan valittaa liikennevakuutuslautakuntaan. Lakisääteinen lausunnon pyytäminen liikennevakuutuslautakunnalta ei voinut merkitä vaatimuksen kiistämistä. Sen sijaan liikennevakuutuslautakunnan lausunnon jälkeen vakuutusyhtiön antamasta päätöksestä vakuutetun oli mahdollista valittaa liikennevakuutuslautakuntaan. Tällöin kysymyksessä olisi ollut riita vakuutetun ja vakuutusyhtiön välillä.

Lopulta vaatimuksen nimenomaiseen kiistämiseen liittyy myös näyttötaakan määrittely sen osalta, onko vaatimus kiistetty perusteen tai määrän osalta. Yleinen velvoiteoikeudellinen sääntö on, että sen, joka esittää toista kohtaan vaatimuksen, on näytettävä vaatimuksensa

¹⁴² Potilasvahinkolain 11 § mukaan korvauksen hakijan lisäksi myös Potilasvahinkokeskus voi pyytää Potilasvahinkolautakunnalta ratkaisusuositusta eli käytännössä siirtää asian Potilasvahinkolautakunnan käsiteltäväksi tekemättä itse päätöstä asiassa.

toteen. Näin on myös vakuutusosoikeuden alalla. Vakuutuskorvausta hakevan on kyettävä näyttämään toteen vakuutustapahtuman syntyminen.¹⁴³ Voidaankin katsoa, että oikeusturvavakuutuksen vakuutustapahtumaa koskevaan vakuutusehtoon sisältyvät *todisteellisuuden* ja *yksilöimisen* vaatimukset kytkeytyvät myös sen havainnollistamiseen, että vakuutetun tulee kyetä kantamaan näyttötaakka riidan syntymisestä eli siitä, onko esitetty vaatimus kiistetty sen perusteen tai määrän osalta.

Ratkaisusuosituksessa FINE-016231 (2019) oli kysymys oikeusturvaedun myöntämisestä muun muassa pääurakoitsijan ja sivu-urakoitsijan väliseen vahingonkorvausasiaan. Vakuutuslautakunta katsoi, että vakuutettu ei ollut yksilöidysti ja todisteellisesti näyttänyt toteen, että vakuutustapahtuma asiassa olisi syntynyt. Vakuutettu ei siis ollut esittänyt näyttöä siitä, että sen esittämä vaatimus olisi kiistetty joko perusteen tai määrän osalta. Pelkästään se, että asian laajuus tai monimutkaisuus edellyttää lainopillista konsultointia, ei merkitse vakuutustapahtuman eli riidan syntymistä. Ennen yksilöidyn vaatimuksen nimenomaista kiistämistä syntyneet kulut eivät ole oikeusturvavakuutuksesta korvattavia kuluja, vaan asian etukäteisestä selvittämisestä syntyneitä kuluja, jotka vakuutetun on lähtökohtaisesti itse kannettava, ellei asiasta myöhemmin synny vakuutustapahtumaa.

Myös ratkaisusuosituksessa FINE-001258 (2017), oli kysymys samankaltaisesta tilanteesta. Vesiosuuskunta oli esittänyt vakuutetulle vaatimuksen tulla tekemään tarkastus vakuutetun porakaivoon. Vakuutettu oli asianajajan välityksellä pyytänyt vesiosuuskunnalta selvitystä tarkastuksen perusteista ja tekijästä. Vakuutettu ja vesiosuuskunta päätyivät asiassa sovintoon ja oikeusturvaetua haettiin tähän riitaan. Vakuutusyhtiö kuitenkin katsoi, että vakuutusehtojen mukainen riita ei ollut syntynyt, sillä vakuutetulla ei ollut esittää vesiosuuskunnalta tullutta perusteeltaan ja määrältään yksilöityä vaatimusta, jonka vakuutettu olisi kiistänyt joko perusteen tai määrän osalta. Vakuutuslautakunta katsoi, että vaikka vakuutetulla ja vesiosuuskunnalla oli selkeästi erimielisyyksiä kaivon tarkastukseen liittyen, ei vakuutustapahtuman katsottu syntyneen

Vakuutetun on siis kyettävä näyttämään toteen vakuutusehdoissa määrätyn riidan syntyminen. Vakuutusehto rajaa korvattavuuden ulkopuolelle ne tapahtumat, joissa kyse on

¹⁴³ Norio-Timonen 2018, s. 246–247. Vakuutuskorvausta hakevalla on vakuutuksenantajaa paremmat edellytykset näyttää vakuutustapahtuman syntyminen. Saman periaatteen vahvistaa ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa Bengtsson 2006, s. 75–76 ja norjalaisessa oikeuskirjallisuudessa Bull 2008, s. 229.

riitaa edeltävistä erimielisyyksistä. Myös vakuutuksesta korvattavia kuluja koskeviin ehtoihin on sisällytetty määräys siitä, että vakuutuksesta ei korvata kustannuksia, jotka ovat aiheutuneet ennen vakuutustapahtumaa suoritetuista toimenpiteistä tai asian alustavasta selvittelystä¹⁴⁴.

3.2.2 Riidan tai vaatimuksen perusteen paikallistaminen ja vakuutuksen voimassaolo

Kun riita on syntynyt eli yksilöity vaatimus on nimenomaisesti kiistetty joko perusteen tai määrän osalta, on paikallistettava vaatimuksen peruste. Riidan tai vaatimuksen perusteella tarkoitetaan oikeusturvavakuutuksessa sitä tapahtumaa, jota riita koskee¹⁴⁵. Riidan tai vaatimuksen peruste voi olla esimerkiksi kiinteistökauppa, vahinkoteko tai vakuutuksenantajan korvauspäätös. Perusteen ajoittamisen merkitys liittyy tiiviisti vakuutuksen voimassaoloon. Oikeusturvavakuutuksen ehtoihin sisältyy niin sanottu kahden vuoden sääntö, jolla pyritään eliminoimaan ne tilanteet, joissa riidan syntyminen on vakuutuksen ostamista harkitsevan tiedossa ennen vakuutussopimuksen tekemistä¹⁴⁶. Kahden vuoden sääntö sisältyy niin yksityishenkilön kuin yrityksenkin oikeusturvavakuutuksen malliehtoihin ja on yleisesti käytössä markkinoilla olevissa vakuutuksissa¹⁴⁷.

Kahden vuoden sääntö tarkoittaa sitä, että jos vakuutus on vakuutustapahtuman sattuessa ollut voimassa vähemmän kuin kaksi vuotta, tulee myös niiden seikkojen, joihin riita, vaatimus tai kiistäminen perustuu, olla syntynyt vakuutuksen voimassaoloaikana. Voimassaoloaikaan lasketaan myös se aika, jona vastaavan sisältöinen aiempi oikeusturvavakuutus on ollut yhtäjaksoisesti voimassa tämän hetkisen vakuutuksen kanssa.¹⁴⁸ Jo vakuutuksen perustunnusmerkistöön kuuluu, että vakuutusyhtiön kannettavaksi siirrettävän riskin tapahtumisen tai vähintäänkin tapahtumisen ajankohdan on oltava epävarma¹⁴⁹. Juuri potentiaalisen vilpin ehkäisemiseksi kahden vuoden sääntö on

¹⁴⁴ Yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksen malliehdot, kohta 7.5 ja yrityksen oikeusturvavakuutuksen malliehdot, kohta 7.5.

¹⁴⁵ Eskuri – Jyrinjärvi – Pirinen 2007, s. 36.

¹⁴⁶ Kahden vuoden sääntö on omaksuttu Ruotsista ja sillä on pyritty rajoittamaan oikeusturvavakuutukseen liittyviä väärinkäytöksiä (Arti 1985, s. 109).

¹⁴⁷ Yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksen malliehdot, kohta 4.1 ja yrityksen oikeusturvavakuutuksen malliehdot, kohta 4.1

¹⁴⁸ Eskuri – Jyrinjärvi – Pirinen 2007, s. 40.

¹⁴⁹ Norio-Timonen 2018, s. 1.

tärkeä osa oikeusturvavakuutuksen toimintamekanismia.¹⁵⁰ Vaatimuksen peruste täytyy siis paikallistaa, jotta voidaan selvittää, onko vakuutus ollut perusteen syntyhetkellä voimassa kahden vuoden säännön puitteissa.

Riidan tai vaatimuksen perusteen syntymisajankohdan määrittely ei ole aina helppoa ja erilaisia näkemyksiä voi ilmetä osapuolten välillä. Erityisesti vakuutetulle riidan tai vaatimuksen perusteen paikallistaminen voi olla haastavaa varsinkin niissä tilanteissa, joissa kysymys on laajasta kokonaisuudesta, johon lukeutuu useita vaatimuksia ja osapuolia. Vaatimuksen perusteen määrittelyssä on kysymys vakuutuksen rajoitusehdon tulkinnasta. Ehtoa on tulkittava tiukasti sanamuotonsa mukaisesti ja epäselvissä tilanteissa vakuutetun eduksi.

Ratkaisusuosituksessa VKL 280/16 oli kysymys työntekijän irtisanomisesta tuotannollisin ja taloudellisin perustein. Vakuutettu haki oikeusturvaetua irtisanomista koskevaan riitaan. Vakuutusyhtiön näkemyksen mukaan riidan peruste oli työnantajana olleen yliopiston valtionrahoitusta koskeva päätös, jonka seurauksena osa työntekijöistä täytyi irtisanoa. Rahoituspäätöksen antamisen ajankohtana vakuutus ei ollut ollut vielä voimassa, eikä vakuutusyhtiö myöntänyt riitaan oikeusturvaetua. Vakuutuslautakunta kuitenkin katsoi, että riidan perusteen syntymisen siihen hetkeen, kun irtisanomisilmoitus oli annettu vakuutetulle. Vakuutuslautakunta perusteli kantaansa sillä, että riita ei koskenut sitä, olivatko tuotannolliset ja taloudelliset syyt olemassa, vaan sitä miksi irtisanominen kohdistui juuri vakuutettuun.

Ratkaisusuosituksessa FINE-017875 (2019) oli kysymys riitakokonaisuudesta, joka liittyi työntekijän lomauttamiseen ja irtisanomiseen sekä tämän määrittämiseen vuosilomalle irtisanomisaikana. Lomauttaminen ja myöhempi irtisanominen oli tehty tuotannollisiin ja taloudellisiin syihin vedoten. Vakuutusyhtiö ei ollut myöntänyt riitoihin oikeusturvaetua, koska katsoi riidan alkuperäisen perusteen eli työntekijän lomauttamiseen johtaneiden syiden syntyneen ennen vakuutuksen voimassaoloa. Vakuutusyhtiö myös katsoi kyseessä olevan yksi vakuutustapahtuma. Vakuutettu puolestaan katsoi kyseessä olevien riitojen

¹⁵⁰ Tässä yhteydessä on tosin syytä painottaa, että kahden vuoden sääntö on vakuutuslautakuntaa huomattavasti työllistänyt yksittäinen oikeusturvavakuutuksen ehto. Kahden vuoden sääntöä ja ylipäänsä oikeusturvavakuutuksen voimassaoloa käsittelevää lautakuntakäytäntöä on paljon, mutta sen tarkempi läpikäyminen ei tässä yhteydessä ole mahdollista.

olevan itsenäisiä riitoja omine perusteineen. Vakuutuslautakunta totesi, että työsuhteen irtisanomisen osalta riidan perusteeksi on vakiintuneesti katsottu ne syyt, joiden johdosta vakuutettu on irtisanottu. Kun lomauttamisen syyt olivat samat kuin myöhemmän irtisanomisen syyt, vakuutuslautakunta totesi vakuutusyhtiön päätöksen olleen sopimusehtojen mukainen.

Riidan tai vaatimuksen perusteen paikallistaminen voidaan suorittaa selvittämällä ne syyt, joiden vuoksi riita tai vaatimus on syntynyt. Tässä voidaan käyttää myös vastakkaista päättelyketjua eli selvittää, olisiko riita syntynyt tai vaatimus esitetty, jos väitettyä perustetta ei olisi ollut olemassa. Usein kysymys on myös siitä, katsotaanko vakuutetun näkökulmasta itsenäiset riidat yhdeksi vai useiksi vakuutustapahtumiksi. Vakuutustapahtumien lukumäärää koskevaan kysymykseen palataan myöhemmin pääluvussa neljä.

3.2.3 Riidan välitön saatettavuus käräjäoikeuden käsiteltäväksi

Vakuutustapahtuman syntymisen kannalta olennaista on myös se, onko riita välittömästi saatettavissa käsiteltäväksi käräjäoikeudessa. Vaikka riita olisi syntynyt ja vaatimuksen tai riidan peruste olisi syntynyt vakuutuksen voimassaoloaikana, oikeusturvaetua ei myönnetä, mikäli riita ei ole saatettavissa käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Edellä mainittu ehto sisältyy oikeusturvavakuutuksen malliehdoissa samaan ehtokohtaan, jossa rajataan hallintotuomioistuimissa ja erikoistuomioistuimissa käsiteltävät riidat oikeusturvavakuutuksen ulkopuolelle¹⁵¹. Ehdon alkuperäinen tarkoitus lieneekin ollut korostaa sitä, missä tuomioistuimissa käsiteltävät riidat ovat oikeusturvavakuutuksesta korvattavia ja mitkä eivät. Tämä vaikuttaa olevan myös vakuutuslautakunnan näkemys¹⁵².

Lautakuntakäytännössä on kuitenkin noussut esiin tilanteita, joissa ehtokohdan katsotaan rajaavan oikeusturvavakuutuksen korvattavuuden ulkopuolelle ne tilanteet, joissa riita ei jostain syystä vielä ole saatettavissa käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Kyseessä voi olla tilanne,

¹⁵¹ Yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksen malliehdot, kohta 3. ja yrityksen oikeusturvavakuutuksen malliehdot, kohta 3. Ehtokohta on pysynyt tältä osin muuttumattomana markkinoilla olevissa vakuutuksissa.

¹⁵² Ratkaisusuosituksessa FINE-017836 (2019) vakuutuslautakunta toteaa seuraavaa: ”Nyt soveltuvan ehtokohdan asettama edellytys riita-asian saattamista välittömästi käräjäoikeuden käsiteltäväksi perustuu lautakunnan käsityksen mukaan sille, että oikeusturvavakuutuksen soveltamisalan ulkopuolelle on tarkoitettu rajata erinäiset erityistuomioistuimissa käytävät prosessit sekä esimerkiksi hallinnolliset prosessit.”. Tätä päätelmää tukee myös oikeusturvavakuutuksen malliehtojen ehtokohdan otsikointi: 3. Tuomioistuimet ja vakuutuksen voimassaoloalue

jossa oikeusturvaetua on haettu, vaikka kanteen nostamisen edellytykset eivät täyty. Kuten aiemmin totesin, riidan määritelmällä on haluttu rajata oikeusturvavakuutuksen korvattavuuden ulkopuolelle ne erimielisyydet, joissa on kysymys eräänlaisesta riidan esivaiheesta. Myös välitön saatettavuus kärjäoikeuteen estää osaltaan tällaisten riidan esivaiheiden korvauskelpoisuuden. On myös huomattava, että sen arvioinnissa, onko riita saatettavissa kärjäoikeuden käsiteltäväksi, on kysymys voimassaolevan oikeuden tulkinnasta, eikä niinkään vakuutusehtojen tulkinnasta.

Ratkaisusuosituksessa FINE-019482 (2019) vakuutusyhtiö vetosi siihen, että riita ei ollut saatettavissa kärjäoikeuteen. Tapauksessa asunto-osakeyhtiön osakas A oli vaatinut asunto-osakeyhtiön hallitusta peruuttamaan yhtiökokouksutsun, jota hän piti laittomana. Vaihtoehtoisesti A ilmoitti vaativansa 1000 euron vahingonkorvausta asunto-osakeyhtiön hallituksen puheenjohtajalta, mikäli A:n vaatimukseen ei suostuta. Vastustamisen taustalla oli kokouksutsun ohessa olevalle esityslistalle otetut remontteja koskevat asiakohdat. Vakuutuslautakunnan arvioitavaksi tuli, oliko vakuutustapahtuma syntynyt ja oliko asunto-osakeyhtiön hallituksen lähettämä kokouksutsu asialistoinen rinnastettava sellaiseksi päätökseksi, josta asunto-osakeyhtiölain mukaan voitiin nostaa moitekanne kärjäoikeudessa. Vakuutuslautakunta katsoi, että yhtiökokouksen työjärjestyksen sisällöstä päättäminen kuuluu yhtiökokoukselle, ei asunto-osakeyhtiön hallitukselle. Vakuutuslautakunta katsoi, että riita ei ollut välittömästi saatettavissa käsiteltäväksi kärjäoikeudessa ja näin vakuutustapahtumaa ei ollut syntynyt. Toissijaisen vahingonkorvausvaatimuksen osalta vakuutuslautakunta totesi, että vahingonkorvausvaatimus on yksilöitävä sekä perusteensa että määränsä osalta. A ei kuitenkaan ollut yksilöinyt sitä, mihin vaatimus perustui, joten vakuutustapahtumaa ei ollut tältäkkään osin syntynyt.

Ratkaisusuosituksessa FINE-023131 (2019) oli kysymys tieoikeuteen liittyvästä riidasta, jossa naapurikiinteistön omistajat olivat hakeneet tieoikeuden perustamista rasittamaan vakuutettujen kiinteistöä. Yksityistietoimituksessa tieoikeus oli vahvistettu, mutta vakuutetut eivät olleet valittaneet siitä 30 päivän määräajan kuluessa. Vakuutusyhtiö eväsi oikeusturvaedun sillä perusteella, että riita ei ollut välittömästi saatettavissa kärjäoikeuden käsiteltäväksi. Asia oli kuitenkin ollut välittömästi saatettavissa kärjäoikeuden käsiteltäväksi, kun päätös yksityistietoimituksessa oli annettu. Silloin, kun edellytyksenä riidan saattamiselle tuomioistuimessa käsiteltäväksi on jossakin elimessä tehty päätös,

kustannukset korvataan vakuutusehtojen mukaan siitä lukien, kun sanottu edellytys on täyttynyt¹⁵³. Vakuutuslautakunta kuitenkin totesi, että korvattavaksi haettavat kulut olivat syntyneet ennen yksityistietoimituksessa annettua päätöstä. Näin ollen vakuutusyhtiön korvauspäätös oli vakuutusehtojen mukainen.

Ratkaisusuosituksessa VKL 274/16 oli kysymys yhdistyksen jäsenten ja hallituksen välisestä riidasta. Vakuutetut A ja B olivat tyytymättömiä yhdistyksen hallituksen päätökseen jättää heidät urheilujoukkueen kokoonpanon ulkopuolelle. Vakuutusyhtiö ei myöntänyt vakuutetuille oikeusturvaetua, koska piti vakuutettujen vaatimusta ennenaikaisena, sillä vakuutetut eivät olleet saattaneet riitaa kärjäoikeuden käsiteltäväksi. Vakuutusehtojen mukaan riidan viemistä kärjäoikeuteen ei kuitenkaan edellytetty, vaan oli riittävää, että riita oli välittömästi saatettavissa kärjäoikeuden käsiteltäväksi. Tapauksessa yhdistyksen hallitus oli käyttänyt sille uskottua yhdistystä sitovaa päätösvaltaa, joten päätös oli laillisuusperusteen nojalla mahdollista kumota moitteenvaraisena tai se oli mahdollista julistaa mitättömäksi. Vakuutuslautakunta katsoi, että vakuutustapahtuma oli syntynyt ja suositti oikeusturvaedun myöntämistä vakuutetuille.

Edellisistä ratkaisusuosituksesta voidaan päätellä se, että kyseinen ehtokohta voi joissain tapauksissa tuottaa ongelmia, jos riidan saattaminen kärjäoikeuden käsiteltäväksi edellyttää jonkun elimen, kuten yhtiökokouksen tai yhdistyksen kokouksen päätöstä. Ongelmia voivat tuottaa ne tilanteet, joissa riita liittyy siihen, millä tavalla lakimääräinen elin on tehnyt vakuutettua koskevan päätöksen. Näissä tilanteissa vakuutetun on mahdollista nostaa kanne tuomioistuimessa, jos lain edellytykset kanteen nostamiselle ovat olemassa. Kuten sanottua, tällöin tulee kysymykseen lain tulkinta, ei vakuutusehdon tulkinta.

Erityisesti vakuutuskorvausta hakevalle yksityiselle taholle voi olla haastavaa selvittää, onko vakuutusehtojen määrittämä vakuutustapahtuma syntynyt. Pelkästään sen selvittäminen, onko riita saatettavissa kärjäoikeuden ratkaistavaksi, voi aiheuttaa merkittäviä kuluja. Näissä tapauksissa on riski siihen, että vakuutettu riitauttaa esimerkiksi yhdistyksen tai yhtiön hallituksen tekemän päätöksen, mutta asian vieminen kärjäoikeuden käsiteltäväksi edellyttäisi yhdistyksen kokouksen tai yhtiökokouksen päätöstä. Toisaalta ongelma voi

¹⁵³ Myös ratkaisusuosituksessa VKL 176/14 on katsottu, että asiassa, jossa edellytyksenä riidan saattamiselle tuomioistuimen tutkittavaksi on jokin jossakin elimessä tehty päätös, kustannukset korvataan siitä lukien, kun sanottu edellytys on täyttynyt.

liittyä siihen, että kanteen nostamiseen varattu määräaika on kulunut ja asia ei enää ole saatettavissa käräjäoikeuden käsiteltäväksi.

3.2 Oikeusturvavakuutuksen vakuutustapahtuma rikosasioissa

3.2.1 Yksityisoikeudellinen vaatimus tai asianomistajan ajama syyte

Riita-asioiden ohella oikeusturvavakuutuksesta korvataan myös rikosasioihin liittyviä oikeudenkäyntikuluja. Rikosasiassa vakuutustapahtuma on oikeusturvavakuutuksen malliehdoissa määritelty seuraavasti:

Vakuutuksesta korvattava vakuutustapahtuma on rikosasiassa:

- *Vakuutetun esittämän yksityisoikeudellisen vaatimuksen kiistäminen perusteeltaan tai määrältään.*
- *Syytteen nostaminen tai jatkaminen vakuutettua vastaan asianomistajan toimesta, kun virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai on sen peruuttanut. Syyte on nostettu, kun asianomistajan haastehakemus on saapunut käräjäoikeuden kansliaan. Syytetty on jatkettu, kun asianomistaja on ilmoittanut syytteen ajamisesta kirjallisesti tuomioistuimelle sen jälkeen, kun virallinen syyttäjä on peruuttanut syytteen.*

Yhtä vakuutusyhtiötä lukuun ottamatta ehtoja on kuitenkin muutettu ensimmäisen kohdan osalta ¹⁵⁴. Malliehtojen määritelmän sijasta vakuutusyhtiöt näyttävät ottaneen yleisesti käyttöön uuden määritelmän, jonka mukaan vakuutustapahtumaksi katsotaan asian vireille tulo tuomioistuimessa silloin, kun vakuutettu on asianomistaja¹⁵⁵. Tästä ei kuitenkaan pidä vetää sitä johtopäätöstä, että oikeusturvavakuutuksen korvauspiiri olisi radikaalisti muuttunut asianomistajan ollessa vakuutettu. Oikeusturvavakuutuksen malliehdoissa on myös rikosasian asianomistajalle korvattavia kuluja koskeva sopimusehto, joka selventää sitä, mitä kuluja oikeusturvavakuutuksesta korvataan vakuutustapahtuman satuttua. Korvattavia kuluja koskevan ehtokohdan mukaan vakuutetun ollessa asianomistaja, korvataan asiamiehen käyttämisestä ja todistelusta aiheutuneet oikeudenkäyntikulut siltä

¹⁵⁴ Tarkastelemistani vakuutusehdoista ainoastaan vakuutusyhtiö Pohjantähti käyttää edelleen malliehtojen kanssa yhteneväisiä ehtoja.

¹⁵⁵ Esimerkiksi Fennia, yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksen ehdot, kohta F500.4.1.

osin kuin oikeudenkäynnissä on kysymys rikoksesta johtuvasta muusta vakuutetun yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta kuin oikeudenkäyntikuluista ¹⁵⁶ . Oikeusturvavakuutuksesta korvataan asianomistajalle rikokseen liittyvän yksityisoikeudellisen vaatimuksen esittämisestä aiheutuneita kuluja. Tällainen vaatimus on tyypillisesti vahingonkorvausvaatimus.¹⁵⁷

Viimeisimmissä malliehdossa on omaksuttu kanta, jonka mukaan rikosasiat eivät vastaajan osalta lähtökohtaisesti kuulu oikeusturvavakuutuksesta korvattavaksi ¹⁵⁸ . Yhtä vakuutusyhtiötä lukuun ottamatta tässä tutkimuksessa tarkastellut vakuutusehdot vastaavat viimeisimpiä malliehtoja¹⁵⁹. Vastaajaa siis suojataan pääsääntöisesti vain niissä tilanteissa, joissa syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai peruuttaa sen kesken oikeudenkäynnin, mutta asianomistaja on päättänyt syyttäjän päätöksestä huolimatta nostaa syytteen tai jatkaa sen ajamista (ROL 1:14 ja 1:15). Asianomistajan toissijaisen syyteoikeuden käyttämisestä ei ole olemassa tilastoja, mutta oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tapaukset eivät ole ainakaan yleisiä¹⁶⁰. Seuraavassa alaluvussa käsitellän vakuutuslautakunnassa ilmenneitä tapauksia, jotka liittyvät vakuutustapahtuman määritelmää koskeviin oikeusturvavakuutuksen vakuutusehtoihin.

Vaikka en tässä tutkimuksessa käsittele tarkemmin oikeusturvavakuutuksen rajoitusehtojen soveltamiseen liittyviä tulkintatilanteita lukuun ottamatta useiden vakuutustapahtumien yhdistämistä koskevaa rajoitusehtoa, on tässä yhteydessä mainittava, että rajoitusehtojen

¹⁵⁶ Yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksen malliehdot, kohta 7.3.2.1 ja yrityksen oikeusturvavakuutuksen malliehdot, kohta 7.3.2.1. Kaikki tässä tutkimuksessa huomioidut markkinoilla olevat vakuutusehdot ovat tältä osin malliehtojen kanssa saman sisältöiset.

¹⁵⁷ Asiaa selventää vielä vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus VKL 204/13, jossa vakuutettu asianomistaja haki oikeusturvaetua rikosasiaan, jossa hän käytti hovioikeudessa toissijaista oikeuttaan ajaa syytettä perättömästä lausumasta. Vakuutuslautakunta katsoi vakuutusyhtiön päätöksen olleen vakuutusehtojen mukainen, kun vakuutusyhtiö ei ollut myöntänyt oikeusturvaetua. Asianomistaja ei ollut esittänyt rikosasiassa yksityisoikeudellista vaatimusta, vaan hän oli ainoastaan käyttänyt toissijaista oikeuttaan ajaa syytettä. Näin ollen korvauskelpoisia kuluja ei ollut syntynyt.

¹⁵⁸ Eskuri – Jyrinjärvi – Pirinen 2007, s. 39.

¹⁵⁹ Vakuutusyhtiö If:n yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksen ehdot poikkeavat selkeästi muista. If:n ehdoissa vakuutustapahtuman syntyhetkenä rikosasioissa pidetään jutun vireille tuloa joko siten, että syyttäjän tai asianomistajan haastehakemus on saapunut käräjäoikeuden kansliaan tai syyttäjä on antanut haasteen tiedoksi (If:n yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksen ehdot, kohta 5.1.2). Vastaajan osalta If:n oikeusturvavakuutus tuo laajemman vakuutusturvan, joka ulottuu myös syyttäjän ajamia syytteitä vastaan puolustautumiseen siltä osin kuin syyte ei koske tahallista tekoa, törkeää huolimattomuutta tai törkeää varomattomuutta. Lisäksi näiltäkin osin korvausta voidaan jälkikäteen maksaa, jos syyte on osittain hylätty siltä osin kuin se koskee tahallista tekoa, törkeää huolimattomuutta tai törkeää varomattomuutta (If:n yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksen ehdot, kohta 5.1.4.2). If:n ehdot siis huomioivat myös ne tilanteet, joissa valtion varoista maksettavaa korvausta ei voida saada osittaisen syytteiden hylkäämisen vuoksi.

¹⁶⁰ Eskuri – Jyrinjärvi – Pirinen 2007, s. 39.

soveltaminen voi olla erilaista riita- ja hakemusasioissa verrattuna rikosasiaan. Vakuutuslautakunnan ratkaisusuosituksessa FINE-009613 (2018) oli kysymys rikosasiasta. Vakuutettu A oli hakenut oikeusturvaetua rikosasiaan, jossa vastaajana oli hänen entinen aviopuolisonsa B. Rikosasiassa oli kysymys siitä, oliko B syylistynyt törkeään kiskontaan, kun hän oli ositussopimuksen laatimisen yhteydessä väitetysti käyttänyt hyväksi A:n sairaudesta johtuvaa ymmärtämättömyyttä ja ajattelemattomuutta ja näin hankkinut itselleen taloudellista etua, joka on ollut selvästi epäsuhteessa A:n osituksessa saamaan vastikkeeseen nähden. Vakuutusyhtiö kieltäytyi myöntämästä asiaan oikeusturvaetua, koska katsoi asiaan soveltuvan rajoitusehdon, jonka mukaan vakuutuksesta ei korvata vakuutetulle aiheutuvia kuluja asiassa, joka koskee avioeroa tai rekisteröidyn parisuhteen purkamista taikka avioeroon, yhteiselämän lopettamiseen tai avioliitonomaisen yhteiselämän päättämiseen, rekisteröidyn tai rekisteröimättömän parisuhteen purkamiseen tai päättämiseen liittyviä varallisuusriitoja tai muita vaatimuksia.

Vakuutuslautakunta katsoi, että A:n vaatimukset liittyivät väitettyyn törkeään kiskontaan. Vakuutuslautakunta myös katsoi, että tapauksessa ei ollut kyse sellaisesta asiasta, joka tavanomaisesti kuuluu avioeroprosessiin. Vakuutuslautakunnan käytännössä ositukseen liittyvien riita-asioiden on järjestelmällisesti katsottu lukeutuvan rajoitusehdon soveltamisalaan¹⁶¹. Tätä näkemystä tukee myös oikeuskirjallisuus¹⁶². Rikosasian yhteydessä esitetty yksityisoikeudellinen vaatimus näyttäisi saavan rajoitusehtojen soveltumisen näkökulmasta suopeampaa kohtelua kuin vastaava riita-asiassa esitetty vaatimus. Toisaalta kyseessä oli tilanne, joka ei tavallisesti liittynyt avioeroprosessiin. Voidaan kysyä, olisiko vakuutuslautakunnan ratkaisusuosituksen lopputulos ollut sama, jos vakuutettu olisi ensin hakenut oikeusturvaetua ositusta koskeneeseen riitaan, mutta hävinnyt käräjäoikeudessa, eikä saanut riitaan oikeusturvaetua? Hävityn riita-asian jälkeen vakuutettu olisi tehnyt rikosilmoituksen ex-puolisostaan ja esittänyt uudelleen yksityisoikeudellisia vaatimuksia rikosprosessin yhteydessä.

3.2.2 Rikosasioiden ja riita- sekä hakemusasioiden välimaastoon sijoittuvat asiat

¹⁶¹ Näin esimerkiksi ratkaisusuosituksissa VKL 159/13, jossa oli kysymys osituksen moitetta koskevasta riita-asiasta ja VKL 552/13, jossa oli kysymys tasingon suorittamiseen liittyvästä riita-asiasta.

¹⁶² Hanén 2016, s. 340–343.

Vakuutuslautakunnassa on noussut esiin muutamia tapauksia, joissa on kyse oikeusturvaedun myöntämisestä asiaan, jossa syyttäjä on esittänyt vakuutettua kohtaan konfiskaatiovaatimuksen. Konfiskaatiossa on kysymys menettämisestä, jossa rikoksen johdosta omaisuus menetetään vastikkeetta valtiolle¹⁶³. Tällaisia menettämisestä on rikosoikeuden alalla jaoteltu useilla tavoilla. Konfiskoinnin seurauksena voidaan menettää valtiolle rikoksella saavutettu taloudellinen hyöty, rikoksentekoväline, rikoksella aikaansaatu tuote tai itse rikoksen kohde¹⁶⁴. Kysymys on tällöin siitä, täyttääkö konfiskaatiovaatimus ja sen kiistäminen oikeusturvavakuutuksen vakuutustapahtuman syntymistä koskevat edellytykset.

Ratkaisusuosituksissa VKL 387/12 ja VKL 388/12 oli kysymys siitä, oliko vakuutustapahtumaa koskeva vakuutusehto epäselvä tilanteessa, jossa vakuutettua vastaan oli oikeudenkäynnissä esitetty konfiskaatiovaatimus. Tapauksesta teki poikkeuksellisen se, että vakuutetun ei väitettykään syyllistyneen rikokseen, vaan rikosprosessissa oli esitetty vain konfiskaatiovaatimus häntä vastaan. Vakuutusyhtiö katsoi, että konfiskaatiovaatimus ei vakuutustapahtumaa koskevan vakuutusehdon määritelmän mukaan ollut vakuutustapahtuma rikosasiassa. Vakuutusehdoissa ei siis ollut otettu huomioon pelkkää syyttäjän esittämää konfiskaatiovaatimusta vakuutettua vastaan. Näin ollen vakuutusyhtiö oli evännyt vakuutuskorvauksen. Vakuutetut vetosivat tapauksissa siihen, että muut vakuutusyhtiöt olivat tehneet kulanssipäätöksen vastaavassa tilanteessa ja näiden kulanssiin päätyneiden yhtiöiden ehdot olivat saman sisältöisiä vakuutustapahtuman määritelmän osalta.¹⁶⁵ Vakuutetut myös katsoivat, että konfiskaatiovaatimus oli enemmän rinnastettavissa riita-asiaa koskevaan oikeudenkäyntiin, jossa syyttäjän esittämää konfiskaatiovaatimusta voitiin verrata velkasuhdetta koskevaan riitaan, jossa velallinen oli vakuutettu ja velkoja valtio.

Vakuutuslautakunta katsoi, että vakuutusehto oli sanamuodoltaan selvä. Konfiskaatiovaatimusta koskeva oikeudenkäynti ei johtanut vakuutustapahtuman syntymiseen riita- tai rikosasian, eikä vakuutus näin ollen kattanut tällaista vahinkoa. Vakuutuslautakunta totesi myös, että yhden vakuutusyhtiön tekemät kulanssipäätökset eivät sido toisia vakuutusyhtiöitä. Vakuutuslautakunta arvioi siis vakuutusehtoa tiukasti sen

¹⁶³ Viljanen 2007, s. 13.

¹⁶⁴ Viljanen 2007, s. 21.

¹⁶⁵ Ks. tarkemmin kulanssista, Norros 2016, s. 45–46.

sanamuodon mukaisesti, eikä ollut halukas ulottamaan vakuutusturvaa vakuutusehdon sanamuotoa laajemmalle.¹⁶⁶

Ratkaisusuosituksessa VKL 435/14 vakuutuslautakunnan linja muuttui edellisten ratkaisusuositusten eriävien mielipiteiden mukaiseksi. Myös tässä tapauksessa oli kysymys syyttäjän esittämästä konfiskaatiovaatimuksesta, eikä vastaajaa syytetty rikoksesta. Vastaaja haki oikeudenkäyntikulujen korvaamista oikeusturvavakuutuksestaan. Vakuutusyhtiö katsoi, että vakuutusehtojen määrittämää vakuutustapahtumaa ei ollut syntynyt, sillä konfiskaatiovaatimusta ei voitu pitää vakuutustapahtumana riita-, hakemus- tai rikosasiassa. Vakuutuslautakunta lausui ratkaisusuositusten VKL 387/12 ja VKL 388/12 eriävien mielipiteiden kanssa identtiset perustelut sille, miksi kyseistä vakuutusehtoa oli pidettävä tilanteessa epäselvänä ja sitä oli siksi tulkittava vakuutetun eduksi. Sopimuksen tulkintaa koskevien teorioiden näkökulmasta siirryttiin objektiivisen sanamuodon mukaisesta tulkinnasta riskinjakotulkinnan tai tavoitteellisen tulkinnan alueelle. Vakuutusyhtiö kantoi riskin ehtojen epäselvästä sanamuodosta ja riitaan oli myönnettävä oikeusturvaetu.

Vakuutuslautakunnan linja näyttäisi olevan se, että vakuutustapahtumaa koskevaa vakuutusehtoa ei ole tavallisesti pidettävä epäselvänä. Kuitenkin rikos- ja riita- sekä hakemusasioiden välimaastoon sijoittuvissa tapauksissa ehtoa on tulkittava epäselvyyssäännön mukaisesti siten, että riita-asia on käsillä, ellei vakuutettua itseään syytetä rikoksesta. Ehtoa tulkittaessa ei siis saa konfiskaatiovaatimuksen tilanteessa antaa merkitystä sille, että asia laajemmin liittyy jonkun muun tahon tekemään rikokseen. Vakuutuslautakunta näyttää tässä seuraavan päättelyketjua, miten keskivertovakuutuksenottaja mieltäisi vakuutustapahtumaa koskevan vakuutusehdon merkityssisällön. Ilman vakuutusehdoissa olevaa nimenomaista konfiskaatiota poissulkevaa rajoitusehtoa, vakuutuksenottaja katsoisi konfiskaatiovaatimuksessa olevan kysymys vakuutusehtojen tarkoittamasta riita-asiasta. Vakuutuslautakunnan linjaksi on siis muodostunut se, että vakuutusyhtiöiden tulisi nimenomaisesti sulkea konfiskaatio

¹⁶⁶ Kaksi lautakunnan jäsentä kuitenkin jätti ratkaisusuositukseen eriävän mielipiteen. Eriävässä mielipiteessä katsottiin, että se oliko konfiskaatiovaatimusta pidettävä vakuutusehdoissa tarkoitetulla tavalla riita- vai rikosasiaina, jäi tulkinnanvaraiseksi. Rikosasiaksi katsomista puolsi se tosiasia, että konfiskaatiovaatimuksen perustana oli jonkun tahon tekemä rikos. Toisaalta voitiin katsoa, että kysymys oli eräänlaisesta perusteettoman edun palautuksesta, sillä rikoshyödyn menettäminen ei merkitse vastaajan rankaisemista. Vastaaja ei ollut syyllistynyt moitittavaan menettelyyn, mikä on tyypillistä rikosasioille. Eriävässä mielipiteessä päädyttiin siis siihen, että ehtoa oli pidettävä epäselvänä ja epäselvää ehtoa puolestaan tulkittiin KSL 4:3 mukaisesti laatijansa vahingoksi

rajoitusehdolla vakuutusturvan ulkopuolelle tai muutoin tyytyä soveltamaan ehtojaan epäselvissä tilanteissa vakuutetun eduksi. Lautakunnan kanta on hyvin linjassa vakuutusehtojen tulkintasääntöjen kanssa.

Tässä yhteydessä on nostettava esille myös ratkaisusuositus VKL 105/15. Tapauksessa oli kysymys tilanteesta, jossa puolustusasianajajana toiminut A oli valittanut käräjäoikeuden tuomiosta hovioikeuteen siltä osin, että hän vaati omaa palkkiotaan korotettavaksi. A haki oikeusturvaetua asianajotoimiston oikeusturvavakuutuksesta. Vakuutusyhtiö katsoi, että vakuutustapahtumaa ei ollut sattunut, sillä rikosasiassa oli kyse virallisen syyttäjän ajamasta syytteestä. Vakuutettu vetosi siihen, että kyse ei ollut rikosasiasta, vaan saatavasta, jonka määrästä päätettiin rikosasian yhteydessä. Vakuutettu myös vetosi vakuutusyhtiön aiempaan linjaan samassa sopimussuhteessa eli vakuutusyhtiö oli ilmeisesti päätenyt aiemmissa vastaavissa tapauksissa kulanssiin. Vakuutusyhtiö katsoi, että palkkiota koskeva muutoksenhaku liittyi tiiviisti rikosprosessiin ja huomautti, että palkkiota koskevaa asiaa ei voinut viedä siviiliprosessiin riita-asiana.

Vakuutuslautakunta totesi ilman laajempia perusteluja, että vakuutustapahtumaa ei ollut sattunut, sillä kyse oli virallisen syyttäjän ajamasta syytteestä. Syytetyn puolustamisesta aiheutuneet kulut liittyivät tiiviisti rikosasiaan, joka ei vakuutusehtojen mukaan ollut vakuutustapahtuma. Vakuutuslautakunta ei ottanut kantaa siihen, oliko vakuutusyhtiön samassa sopimussuhteessa tehdyllä aiemmalla korvauspäätöksellä merkitystä¹⁶⁷. Tapaus eroaa konfiskaatiotapauksista siinä mielessä, että kyseessä oli ilmiselvästi rikosasia ja kulut olivat syytetyn puolustuksesta aiheutuneita kuluja. Vakuutusehtojen sanamuodossa ei ollut otettu tapauksen kaltaista tilannetta huomioon. Vakuutusehtojen sanamuodosta kävi kuitenkin selvästi ilmi, että rikoksesta syytetyn puolustamisesta aiheutuneita kustannuksia ei ollut tarkoitettu korvattavaksi vakuutuksesta. Näihin ehtoihin myös vakuutuksenottaja oli sitoutunut vakuutussopimuksen solmimisen yhteydessä. Kun palkkiota koskeva asia ei ollut nostettavissa siviiliprosessissa omana asianaan, ei tapaukseen voitu mitenkään soveltaa riita-asiaa koskevaa vakuutustapahtuman määritelmää.

¹⁶⁷ Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin selvästi todettu, että yksittäisellä korvauspäätöksellä ei ole sitovaa vaikutusta seuraaviin samassa vakuutussuhteessa tapahtuviin vakuutustapahtumiin ja niiden korvauskäsittelyyn. Tällainen sitova vaikutus voi muodostua poikkeuksellisesti vain pitkäaikaisen ja toistuvan korvauskäytännön seurauksena (Hoppu & Hemmo 2006, s. 115–116). Vakuutuslautakunnan ratkaisusuosituksessa VKL 552/97 tällainen pitkäaikainen ja toistuva käytäntö oli muodostunut seitsemän vuoden kuluessa ja vakuutuslautakunta rinnasti vakiintuneen korvauskäytännön muuttamisen sopimusehtojen muuttamiseen.

Lopuksi, yksi riita- ja rikosasioiden rajamaastoon asettuva tyyppitapaus, on aiheettoman vapaudenmenetyksen johdosta valtiokonttorilta haettava korvaus. Ratkaisusuosituksissa VKL 510/13 ja VKL 269/14 oli kysymys tällaisesta tilanteesta. Tapauksille oli yhteistä se, että vakuutusyhtiö vetosi vakuutussopimuksen rajoitusehtoon, jonka mukaan vakuutuksesta ei korvata vakuutetulle aiheutuvia kuluja asiassa, joka koskee vakuutetun esittämää sellaiseen tekoon perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta, josta hänet on tuomittu rangaistukseen tai jätetty syyttämättä tai rangaistukseen tuomitsematta sitä koskevien erityissäännösten perusteella.

Molemmissa tapauksissa rikoksista syytetty vakuutettu oli ollut vangittuna epäilynä vakavammista rikoksista, mutta myöhemmin tuomittu lievemmistä rikoksista. Tämän seurauksena vakuutetut olivat hakenneet korvauksia valtiokonttorilta. Valtiokonttorin päätökseen tyytymättömänä vakuutetut olivat nostaneet riita-asian valtiota vastaan. Näihin riitoihin haettiin oikeusturvaetua, mutta vakuutusyhtiöt katsoivat yksityisoikeudellisen vaatimuksen perustuvan sellaiseen tekoon, josta vakuutetut oli tuomittu rangaistukseen. Vakuutuslautakunta kuitenkin katsoi molemmissa tapauksissa yksityisoikeudellisten vaatimusten perustuvan vangittuna olemiseen eikä siihen tekoon, josta vakuutetut oli tuomittu rangaistukseen. Kysymyksessä oli siis vakuutusehdon tulkinta. Kuten riita-asioissa, myös tässä tilanteessa tuli arvioitavaksi se, mihin vakuutetun yksityisoikeudellinen vaatimus perustui. Vakuutetun vaatimusta ei luonnollisesti olisi syntynyt, mikäli aiheetonta vapaudenmenetystä ei olisi tapahtunut. Näin ollen oli selvää, että vakuutettujen vaatimukset perustuivat aiheettomaan vapaudenmenetykseen, eikä rajoitusehdon mukaiseen tekoon, josta hänet oli tuomittu rangaistukseen.

Mielenkiintoiseksi tapaukset VKL 510/13 ja VKL 269/14 tekee se, miksi vakuutusyhtiöt eivät vedonneet rajoitusehtoon, joka sulkee oikeusturvavakuutuksen korvattavuuden ulkopuolelle tulon hankkimiseen tähtäävän toiminnan. Tulon hankkimista koskeva rajoitusehto on määritelty hyvin laajasti ja pienikin liityntä tulon hankkimiseen voi rajata riidan korvattavuuden ulkopuolelle. Laissa syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta on säädetty niistä perusteista, joiden mukaan korvausta voidaan maksaa. SyytKorvL 4 §:n mukaan korvauksena voidaan maksaa hyvitys kuluista, tulojen ja elatuksen vähentymisestä ja kärsimyksestä. Tulojen tai elatuksen vähentymisenä korvataan ansio, joka asianosaiselta on

jäänyt saamatta vapaudenmenetyksen vuoksi. Näitä kuluja voivat olla vapaudenmenetysajalta saamatta jääneet ansiot tai vapaudenmenetyksen seurauksena menetetyn työpaikan seurauksena syntynyt tappio.¹⁶⁸

Näin ollen, jos valtiolta haetaan korvausta menetetyistä tuloista, asian voitaisiin perustellusti katsoa liittyvän vakuutetun tulon hankkimiseen tähtäävään toimintaan. Tapauksissa VKL 510/13 ja VKL 269/14 ei käynyt ilmi, hakivatko vakuutetut korvausta menetetyistä tuloista¹⁶⁹. Tässä on kuitenkin täsmennettävä, että korvaus olisi voitu evätä vain siltä osin kuin vakuutuksen vaatimukset liittyivät menetettyihin tuloihin¹⁷⁰. Samalla perusteella ei olisi voitu evätä oikeusturvaedun myöntämistä siltä osin kuin riitä liittyi haettuun kärsimyskorvaukseen.

3.2.3 Yrityksen samastaminen oikeusturvavakuutuksen muihin vakuutettuihin

Vakuutustapahtumaa koskevan vakuutusehdon osalta tulkintaongelmia ovat aiheuttaneet myös ne tilanteet, joissa yrityksen oikeusturvavakuutuksessa on vakuutetuiksi merkitty yritys itse sekä sen työntekijät. Ratkaisusuosituksessa VKL 59/13 oli kysymys oikeusturvavakuutuksen rajoitusehdon tulkinnasta. Tapauksessa A Oy:n entistä toimitusjohtajaa ja työnjohtajaa B:tä syytettiin työturvallisuusrikoksesta. Syyttäjä ei kuitenkaan vaatinut A Oy:lle yhteisösakkoa, eikä A Oy:tä kuultu esitutinnan yhteydessä. Rikosoikeudenkäynnissä asianomistajat esittivät vahingonkorvausvaatimuksen A Oy:tä kohtaan. A Oy haki oikeudenkäyntikulujen korvaamista yrityksen oikeusturvavakuutuksesta, jossa vakuutettuina oli A Oy:n ohella silloinen toimitusjohtaja B. Vakuutuksen rajoitusehdon mukaan vakuutuksesta ei korvattu vakuutetulle aiheutuvia kuluja asiassa, jossa oli kysymys syyttäjän vakuutettua vastaan ajamasta syytteestä tai tällaisen syytteen vireillä ollessa asianomistajan syytteessä olevaa vakuutettua kohtaan esittämästä yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta. Vakuutusyhtiö katsoi, että kyseessä oli rajoitusehdon mukainen tilanne ja eväsi A Oy:ltä oikeusturvaedun.

¹⁶⁸ HE 187/1973, 32.

¹⁶⁹ Tästä poiketen tapauksessa FINE-022484 (2019) vakuutettu haki valtiolta vahingonkorvausta takavarikon vuoksi saamatta jääneistä sijoitustuotoista. Tässä tapauksessa oikeusturvaetu saatiin evätä sijoitustoimintaa koskevan rajoitusehdon perusteella.

¹⁷⁰ On myös hyvä huomata, että menetettyihin tuloihin tai elatukseen liittyviä vaatimuksia näyttäisi olevan lukumääräisesti huomattavasti vähemmän kuin esimerkiksi kulukorvausvaatimuksia tai kärsimykseen perustuvia vaatimuksia. Tähän on esitetty syyksi sitä, että korvauksen hakijat eivät yleensä ole olleet työelämässä ennen vangitsemista (de Godzinsky & Niemi 2008, s. 52 ja 54).

Vakuutuslautakunnan tulkitsi rajoitusehtoa tiukasti sen sanamuodon mukaisesti ja totesi, että ehto koski vain niitä tilanteita, joissa yksityisoikeudellinen vaatimus kohdistuu juuri siihen vakuutettuun, jota vastaan syyte on nostettu. Tällä perusteella vakuutuslautakunta suositti yhtiötä myöntämään oikeusturvaedun. Asia olisi ratkennut toisin, jos syyttäjä olisi vaatinut samassa oikeudenkäynnissä yhteisösakkoa A Oy:lle. Yritysvakuutuksissa vakuutettua yritystä ja sen vakuutettua työntekijää ei luonnollisesti voida samaistaa toisiinsa vastoin vakuutusehtojen selvää sanamuotoa.

Ratkaisusuosituksessa VKL 522/13 oli puolestaan kysymys tilanteesta, jossa vakuutetun A Oy:n hallituksen puheenjohtaja B:tä syytettiin luvattomasta käytöstä ja hallinnan loukkauksesta. A Oy:tä ei syytetty rikoksesta. Rikosoikeudenkäynnissä asianomistaja kuitenkin esitti A Oy:tä kohtaan vahingonkorvausvaatimuksen. A Oy haki korvausta oikeusturvavakuutuksestaan. Vakuutusyhtiö totesi, että vakuutuskorvausta ei myönnetä, sillä B:tä syytettiin tahallista teosta¹⁷¹. Vakuutuslautakunta totesi, että hallituksen puheenjohtaja B ei ollut oikeusturvavakuutuksella vakuutettu. Lisäksi vakuutuslautakunta totesi, että korvauksen suorittamisen kannalta ratkaisevaa oli se, että yksityisoikeudellisen vaatimuksen perustana oli tahallinen rikos. Kaksi vakuutuslautakunnan jäsentä jätti ratkaisusuositukseen eriävän mielipiteen, jonka mukaan tahallisista rikoksista syytetty vakuutetun A Oy:n hallituksen puheenjohtaja B ei ollut oikeusturvavakuutuksella vakuutettu. Rikosasia ei siis koskenut lainkaan vakuutettua A Oy:tä ja näin ollen vakuutusyhtiön olisi tullut myöntää A Oy:lle oikeusturvaetu. Koska rikosasia ei koskenut vakuutettua, kysymys oli A Oy:n kannalta riita-asiasta. Ottaen huomioon vakuutuslautakunnan aiemman ratkaisusuosituksen VKL 59/13 ja rajoitusehtojen suppean tulkinnan, pidän vakuutuslautakunnan enemmistön kantaa erikoisena.

3.2.4 Asianomistajan esittämä yksityisoikeudellinen vaatimus ja vastaajan passiivisuus

Ratkaisusuosituksessa VKL 513/12 oli kysymys siitä, oliko vakuutustapahtuma syntynyt, kun rikoksesta syytetty ei ollut nimenomaisesti myöntänyt syyllistyneensä pahoinpitelyyn. Vakuutettu A väitti B:n pahoinpidelleen hänet anniskeluravintolassa, mutta B ei muistanut

¹⁷¹ Tältä osin tapauksen oikeusturvavakuutus erosi tässä tutkimuksessa käsiteltävistä markkinoilla olevien oikeusturvavakuutusten vakuutusehdoista. Tapauksessa vakuutusehtojen mukaan rikosasiassa oikeusturvavakuutuksesta korvattiin vastaajan puolustuksen kustannukset. Puolustuksen kustannuksia ei kuitenkaan korvattu, jos virallisen syyttäjän syyte koski tahallista tekoa, törkeää huolimattomuutta tai törkeää varomattomuutta, kuten esimerkiksi törkeää liikenneturvallisuuden vaarantamista, rattijuopumusta, petosta, väärennystä taikka konkurssirikosta.

tapahdumista mitään ja ei näin ottanut kantaa A:n korvausvaatimukseen. Vakuutusehtojen mukaan vakuutustapahtuma syntyi asianomistajan osalta, kun vakuutetun esittämä yksityisoikeudellinen vaatimus oli kiistetty perusteeltaan tai määrältään. Vakuutusyhtiö katsoi, että vakuutustapahtumaa ei ollut syntynyt, koska B ei ollut nimenomaisesti kiistänyt A:n vaatimusta sen perusteen tai määrän osalta. Vakuutuslautakunta katsoi, että vakuutustapahtuma oli syntynyt, koska B ei ollut esitutinnan aikana myöntänyt pahoinpitelyä tai A:n yksityisoikeudellisia vaatimuksia. B:n passiivisuus A:n väitteiden oikeellisuuteen nähden siis johti riidan syntymiseen.

On huomattava, että tällainen passiivisuus ei ole luonteeltaan samanlaista esimerkiksi aiemmin käsitellyssä ratkaisusuosituksessa FINE-020600 (2019) ilmenneen passiivisuuden kanssa. Passiivisuus ei siis tässä tapauksessa merkinnyt sitä, että se, jolle yksityisoikeudellinen vaatimus on esitetty, ei olisi reagoinut vaatimukseen millään tavalla. Ottaen huomioon, että rikosasiaa edeltää aina poliisin suorittama esitutkinta, voidaan todeta, että vaatimuksen vastaanottajalla ei ole ollut mahdollisuutta jättäytyä passiiviseksi sillä tavalla kuin riita-asioissa voi käydä. Syyttäjä arvioi esitutinnan perusteella, onko syytä epäillä vaatimuksen vastaanottajan syyllistyneen rikokseen. Tämän jälkeen rikosoikeudenkäynnissä ratkaistaan syytetyn syyllisyys ja siihen liitännäinen yksityisoikeudellinen vaatimus. Rikoksesta syytetyllä on oikeus olla ottamatta kantaa asianomistajan esittämiin väitteisiin.

Mielestäni KSL 4:1 tai OikTL 36 §:n mukainen kohtuuttomuus voisi tulla kyseeseen, mikäli rikoksesta syytetty voisi omalla toiminnallaan evätä asianomistajan oikeuden oikeusturvaetuun yksityisoikeudellisen vaatimuksen osalta. Tässä tapauksessa vakuutuslautakunta ei kuitenkaan ottanut kantaa ehdon kohtuuttomuuteen, vaan ratkaisi ongelman tulkintasääntöjen kautta. Tämän pohjalta syntyy kuitenkin vaara sille, että sanamuodoltaan saman sisältöisiä ehtoja tulkitaan riita- ja rikosasioissa eri tavalla. Kuten aiemmin alaluvussa 3.2.1 huomautin, rikosasioiden vakuutustapahtumaa koskeva mallisopimusehtojen muotoilu ei ole enää yleisesti käytössä markkinoilla olevissa vakuutuksissa. Sen sijaan vakuutustapahtumaksi asianomistajan osalta katsotaan asian vireille tuleminen tuomioistuimessa. Tällaisen vakuutustapahtuman muotoilun osalta ei ole merkitystä sillä, onko vastaaja kiistänyt asianomistajan esittämän vaatimuksen perusteeltaan

tai määrältään. Pidänkin uutta ehtomuotoilua malliehtojen muotoilua selkeämpänä tapana määritellä vakuutustapahtuma rikosasioissa¹⁷².

3.3 Yhteenveto

Olen tässä luvussa nostanut esille tilanteita, joissa vakuutustapahtuman määritelmän sisältävä vakioehto on johtanut tulkinnallisiin erimielisyyksiin vakuutuksenantajan ja vakuutetun välillä. Tarkastelu on tapahtunut vakuutuslautakunnan ratkaisusuosituksia hyödyntäen. Kokoan tässä yhteen pääluvun keskeisimmät huomiot.

Ensinnäkin oikeusturvavakuutuksen vakuutustapahtuman määrittävä vakuutusehto näyttäisi vain harvoissa tilanteissa olevan sillä tavalla epäselvä, että epäselvyys olisi ratkaistava epäselvyyssääntöä soveltamalla. Vakuutusehto on siis toisin sanoen selkeä sanamuodoltaan. Poikkeuksen tähän tuovat lähinnä ne tilanteet, jotka sijoittuvat riita- sekä hakemusasioden ja rikosasioiden välimaastoon. Tällaisille tilanteille on ominaista, että niitä ei ole noteerattu vakuutustapahtumaa koskevassa vakioehdossa tai vakuutuksen rajoitusehdoissa. Tällaisesta asiasta nostan esimerkiksi konfiskaatiovaatimuksen, jonka vakuutuslautakunta katsoi kuuluvan riita- ja hakemusasioden vakuutustapahtuman määritelmään.

Toiseksi riita- ja hakemusasioissa luotuja vakuutuslautakunnan tulkintalinjoja ja argumentteja ei voida käyttää rikosasioiden yhteydessä nousevien tulkintatilanteiden ratkaisuksi ilman kriittistä tarkastelua. Tästä esimerkkinä toimii passiivisuutta koskeva tulkintakäytäntö. Riita- ja hakemusasioden yhteydessä esille nostettua passiivisuutta koskevaa tulkintakäytäntöä ei voida soveltaa, kun kysymys on rikoksesta syytetyn passiivisuudesta yksityisoikeudellista vaatimusta kohtaan. Viimeisimpien malliehtojen mukainen vakuutustapahtuman syntyminen rikosasiassa johtaisi nähdäkseni kategorisesti tilanteeseen, jossa rikoksesta syytetyn passiivisuus häntä kohtaan esitettyyn yksityisoikeudelliseen vaatimukseen liittyen johtaisi kohtuuttomuuteen, mikäli passiivisuus estäisi vakuutustapahtuman syntymisen. Tämän ongelman on onneksi ratkaissut se, että vakuutusyhtiöt ovat tältä osin luopuneet malliehtojen muotoilusta. Toisena esimerkkinä asiasta voidaan nostaa esille vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus FINE-009613 (2018),

¹⁷² En ota tässä kantaa siihen, mikä mahdollisesti on ollut sopimusehtojen eriytymisen taustalla vaikuttava syy.

jonka lopputulemana riita- ja hakemusasioissa tehty vakuutuksen rajoitusehtojen tulkinnat eivät ole suoraan sovellettavissa rikosasioissa.

Kolmanneksi ja viimeiseksi nostan esille riidan tai vaatimuksen perusteen paikallistamiseen liittyvän haastavuuden. Riidan tai vaatimuksen peruste liittyy vakuutustapahtuman määritelmän osalta siihen, milloin vakuutustapahtuman katsotaan syntyneen. Kysymys on siis sen selvittämisestä, onko vakuutus ollut voimassa kahden vuoden säännön puitteissa. Perusteen paikallistaminen voi olla vakuutetulle haastavaa ja haastavuus tässä voi johtaa sekä vakuutuksenantajalle että vakuutetulle aiheutuviin tarpeettomiin kustannuksiin. Riidan tai vaatimuksen peruste on tärkeässä osassa myös seuraavassa pääluvussa, jossa tarkastelen useiden vakuutustapahtumien yhdistämistä koskevaa vakuutussopimuksen rajoitusehtoa. Tällöin kysymys on siitä, ovatko riidat samanperusteisia.

4. USEIDEN VAKUUTUSTAPAHTUMIEN KORVATTAVUUS

4.1 Vakuutustapahtumien lukumäärää koskeva vakuutusehto

Vakuutustapahtuman määritelmää koskevan vakioehdon ohella vakuutustapahtumien lukumäärää määrittävä sopimusehto on vakuutetun taloudellisen tilanteen kannalta todella merkittävä. Vaikka vakuutustapahtuma on syntynyt, riita voi olla niin monitahoinen, että se johtaa useampaan kuin yhteen oikeudenkäyntiin. Tällöin voi olla kysymys esimerkiksi sellaisesta tilanteesta, jossa vakuutettu on ostanut kiinteistön ja kaupan jälkeen kohteessa ilmenee virheitä. Kun riidan osapuolena voi olla kiinteistökaupan myyjän ohella vaikkapa myyntiä edeltävästä kylpyhuoneremontista vastannut yritys tai kiinteistönvälittäjä, vakuutetullakin voikin olla taloudellinen tarve useampaan kuin yhteen vakuutuskorvaukseen. Vakuutuksenantajan kannalta vakuutustapahtumien lukumäärällinen rajoittaminen on puolestaan tärkeä tapa hallita korvauskuluja ja näin määrittää oikea taso vakuutusmaksulle. Vakuutustapahtumien lukumäärää koskeva ehto on viimeisimmissä malliehdoissa muotoiltu seuraavasti¹⁷³:

¹⁷³ Kyseinen vakioehto on ollut osa oikeusturvavakuutusta sen käyttöönotosta lähtien. Alkuperäiset kahden erillisen vakioehdon sanamuodot olivat seuraavat: ”14. Jos usea tämän vakuutuksen vakuutetuista on samalla puolen riidassa, jutussa tai asiassa, katsotaan se yhdeksi vakuutustapahtumaksi. 15. Jos yhdellä tai useammalla vakuutetulla edellisen mukaisesti on yksi tai useampi riita, juttu tai asia vireillä yhdessä tahi useammassa oikeusasteessa yhtä tai useaa osapuolta vastaan, ovat myös tällaiset tapahtumat katsottava yhdeksi vakuutustapahtumaksi, mikäli vaatimukset pääasiallisesti ovat samanperusteiset.”

”Kysymyksessä on yksi vakuutustapahtuma, kun

- kaksi tai useampia tämän vakuutuksen vakuutettuja on riita-, riko- tai hakemusasiassa samalla puolella; tai*
- vakuutetulla on useita, riita-, rikos- tai hakemusasioita, jotka perustuvat samaan tapahtumaan, olosuhteeseen, oikeustoimeen tai oikeudenloukkaukseen.”*

Kuten vakuutustapahtuman määritelmää koskeva ehto, myös vakuutustapahtumien lukumäärää määrittävä ehto on eriytynyt malliehtojen muotoilusta¹⁷⁴. Eriytyminen on tapahtunut vakuutusehdon toisen kohdan osalta. Oikeusturvavakuutusta koskevaa kirjallisuutta silmällä pitäen tämä ei ole yllättävää. Ehdon ensimmäinen kohta merkitsee sitä, että esimerkiksi puoliset eivät voi saada yhdestä kotivakuutuksen oikeusturvavakuutuksesta kahta vakuutuskorvausta sillä perusteella, että ovat määräosin ostetun kiinteistön kauppaa koskevassa riidassa itsenäisiä osapuolia ja voivat näin esittää myös itsenäisiä vaatimuksia.¹⁷⁵ Vakuutusehdon toisen kohdan ydin puolestaan on sen määrittelyssä, milloin vakuutustapahtumat ovat niin tiiviisti toisiinsa liittyviä, että niitä on pidettävä yhtenä vakuutustapahtumana.

Ensinnäkin eroja on syntynyt siten, että moni vakuutusyhtiö on lisännyt malliehdon toisen kohdan muotoilun perään: *”...taikka samaan tai samanlaiseen, vaikkakin eriperusteiseen vaatimukseen”*¹⁷⁶. Muutoksella on sanamuotonsa perusteella haluttu rajata vakuutusturvaa entisestään ja madaltaa kynnystä vakuutustapahtumien yhdistämiseen. Toisaalta muutos täsmentää väljästi muotoiltua vakuutusehtoa antaen esimerkin siitä, mitkä vakuutustapahtumat ainakin voidaan tämän ehtokohdan nojalla yhdistää. Ehtokohdan muotoilu kattaa esimerkiksi ne tilanteet, joissa vahinkoa kärsinyt vaatii vahingon aiheuttajalta ensin vahingonkorvausta rikosoikeudenkäynnin yhteydessä ja myöhemmin siviiliprosessissa. Toisaalta ehtokohta näyttäisi mielestäni kattavan myös ne tilanteet, joissa vakuutettu pyrkii yhden hävityn oikeudenkäynnin jälkeen saamaan saman asian uudelleen

¹⁷⁴ Näistä kahdesta vakuutusehdosta, vakuutustapahtuman lukumäärää koskevan ehdon eriytyminen on edennyt pidemmälle.

¹⁷⁵ Eskuri – Jyrinjärvi – Pirinen 2007, s. 43–44. Kirjoittajat katsovat, että malliehdon toisen kohdan soveltaminen on selvästi vaikeampaa. Ensimmäinen kohdan rajoitus on siten ollut muotoiltavissa niin selkeäksi, että ehdon sanamuodon muuttamiselle ei ole ollut tarvetta. En myöskään löytänyt vakuutuslautakunnan ratkaisusuositusta, joissa olisi riidetty ehdon ensimmäisen kohdan tulkinnasta.

¹⁷⁶ Näin esimerkiksi Pohjola Vakuutus, yrityksen oikeusturvavakuutuksen ehdot, kohta 4.2 ja If:n yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksen ehdot, kohta 5.1.1.

käsiteltäväksi hieman muutettuna¹⁷⁷. Vakuutuslautakunta ei nähdäkseni vielä ole ottanut kantaa mainitun sanamuotomuutoksen merkitykseen, mutta tilanne voi myöhemmin muuttua.

If:n yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksen ehtoihin on lisätty erikseen kohta, jonka mukaan:

”Kyseessä on yksi vahinkotapahtuma myös silloin, kun vakuutetulla on useita asunto- tai kiinteistökauppaan liittyviä riitoja, jotka koskevat samaa kohdetta. Tällaisia ovat esimerkiksi tilanteet, joissa vakuutetulla on riita- asia:

- sekä kohteen häneltä ostaneen tahon että hänelle myyneen tahon kanssa*
- sekä kohteen häneltä ostaneen tahon että kohteessa rakennus- tai korjausurakan suorittaneen tahon kanssa*
- sekä kohteen häneltä ostaneen tai hänelle myyneen tahon kanssa sekä asunto- tai kiinteistökaupassa välittäjänä toimineen tahon kanssa.*¹⁷⁸

Myös tässä ehtomuutoksessa on taustalla vakuutusyhtiön pyrkimys selventää väljän ehtokohdan merkitystä ja toisaalta myös rajata vakuutusturvaa entisestään. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että vakuutustapahtumat on katsottava yhdeksi vakuutustapahtumaksi silloin, kun kysymys on yhteen asunto- tai kiinteistökauppaan liittyvistä riidoista. Tällöin on olennaista, että riidat liittyvät samaan oikeustoimeen. Vakuutuslautakunnan ratkaisukäytännössä on aiemmin katsottu, että kahteen eri kiinteistökauppaan liittyneet riidat oli katsottava eri vakuutustapahtumiksi, vaikka riidat liittyivät samaan kiinteistöön¹⁷⁹. IF:n ehtojen mukaan myös tällaiset riidat katsottaisiin yhdeksi vakuutustapahtumaksi, eikä olennainen yhdistävä tekijä olisikaan kiinteistökauppa oikeustoimena, vaan yksi ja sama kiinteistö, jota riidat koskevat.

Lopulta LähiTapiolan yrityksen oikeudenkäyntikuluvakuutuksessa ehtoihin on lisätty kohta, jonka mukaan: *”Vakuutetun asioissa on kyse yhdestä vakuutustapahtumasta myös silloin, kun kanteet on yhdistetty tai ne tulisi yhdistää oikeudenkäynnissä niiden johtuessa*

¹⁷⁷ Suurimman osan tällaisista tilanteista estää *res judicata* -vaikutus, jonka mukaan samaa asiaa ei voida ottaa uudelleen käsiteltäväksi lainvoimaisen tuomion jälkeen (Frände ym. s. 554).

¹⁷⁸ IF:n yksityishenkilön oikeusturvavakuutuksen ehdot, kohta 5.1.1.

¹⁷⁹ Ratkaisusuosituksessa VKL 403/98 oli käsillä tilanne, jossa vakuutetulla oli riita kiinteistön hänelle myyneen sekä kiinteistön häneltä ostaneen tahon kanssa. Vakuutuslautakunta katsoi, että kyseessä oli kaksi erillistä vakuutustapahtumaa.

olennaisesti samasta perusteesta tai niiden koskiessa samaa tai samaan yhteyteen kuuluvaa asiaa.”¹⁸⁰. Palaan tähän ehtomuotoiluun tarkemmin kanteiden yhdistämiseen liittyvässä osiossa. Seuraavassa alaluvussa käsittelen vakuutusehdon tulkintatilanteita yleisesti. Tämän jälkeen siirryn yksittäisenä kysymyksenä vakuutustapahtumien yhdistämisen ja kanteiden kumulaation väliseen yhteyteen.

4.2 Vakuutustapahtumien lukumäärää määrittävän vakioehdon tulkinta

4.2.1 Vakuutustapahtumien samanperusteisuus

Vakuutustapahtumien lukumäärää koskevan ehtokohdan tulkinnassa on noudatettava niitä tulkintasääntöjä, joita rajoitusehtojen tulkinnassa muutenkin noudatetaan. Onhan vakuutustapahtumien lukumäärällinen rajoittaminen mitä ilmeisimmin vakuutusturvan rajaamista. On siis lähdettävä siitä, että tulkintaa ohjaa tiukasti ehtokohdan sanamuoto. Suppean tulkinnan mukaisesti ehtokohdan tulkintaa ei saa venyttää sanamuodon ulkopuolelle varsinkaan niissä tilanteissa, joissa se olisi edullista vakuutusyhtiölle¹⁸¹. Jos ehtokohta osoittautuu yksittäisessä tapauksessa epäselväksi, tulee ehtoa tulkita vakuutusyhtiön vahingoksi.

Ensiksi on syytä todeta, että samanperusteisuuden arviointia voidaan verrata rajoitusehtojen soveltamiskynnykseen. Molemmissa arvioinneissa tehdään saman tyyppistä rajanvetoa. Kuten myöhemmin tässä luvussa tullaa havaitsemaan, vakuutustapahtumien yhteisen perustan osalta on olennaista, onko yhteinen perusta riittävällä tavalla yksilöity ja yhdistettävissä loogisesti molempiin vakuutustapahtumiin. Rajoitusehtojen osalta puolestaan arvioidaan usein sitä, *liittyykö* vakuutustapahtuma rajoitusehdon mukaan korvattavuuden ulkopuolelle jäävään asiaan, kuten avioeroon tai vakuutetun tulon hankkimiseen tähtäävään toimintaan¹⁸². Seuraavissa kahdessa tapauksessa oli kysymys oikeusturvavakuutuksen rajoitusehdon soveltamista koskevasta punninnasta.

Ratkaisusuosituksessa FINE-022484 (2019) vakuutettu haki oikeusturvaetua riitaan, jossa oli kysymys valtiolta haettavasta vahingonkorvauksesta takavarikon vuoksi saamatta

¹⁸⁰ LähiTapiolan yrityksen oikeudenkäyntikuluvakuutuksen ehdot, kohta 6.4.1.

¹⁸¹ Tästä esimerkkinä edellä luvussa 2.2 esittelemäni ratkaisusuositus VKL 331/12.

¹⁸² Jotkut rajoitusehdot edellyttävät, että vakuutustapahtuma koskee rajoitusedossa määriteltä asiaa. Tällöin liittynään vakuutustapahtuman ja rajoitusedossa määritellyn asian välillä on oltava niin tiivis, ettei arviointi ole yhdistettävissä vakuutustapahtumien samanperusteisuuden arviointiin.

jääneiden sijoitustuottojen perusteella. Poliisi oli rikostutkinnan yhteydessä asettanut vakuutetun tilivaroja ja huoneistojen osakekirjoja takavarikkoon. Käräjäoikeus oli hylännyt vakuutettua vastaan esitetyt syytteet. Vakuutettu vaati Suomen valtiolta korvausta tuoton menetyksestä ja toissijaisesti saamatta jääneestä myyntivoitosta. Vakuutusyhtiö katsoi, että korvausta ei voitu maksaa, koska vakuutuksen rajoitusehdon mukaan oikeusturvaetua ei myönnetä vakuutetun sijoitustoimintaan liittyneisiin riitoihin. Vakuutuslautakunta totesi, että asialla oli *tosiasiallinen yhteys* vakuutetun sijoitusasuntoihin ja katsoi vakuutusyhtiön päätöksen olevan vakuutusehtojen mukainen.

Aiemmin luvussa 2.3 selostetussa ratkaisusuosituksessa VKL 233/16 vakuutuslautakunta arvioi avioeroon liittyvän rajoitusehdon soveltamisen edellytyksiä. Vakuutuslautakunnan mukaan, jotta avioeroa koskevaa rajoitusehtoa voidaan soveltaa, tulee riidalla olla *looginen, todennettavissa oleva yhteys* avioeroon. Riidan on oltava seurausta avioerosta. Samassa ratkaisusuosituksessa vakuutuslautakunta antaa rajoitusehtoa tulkittaessa myös merkitystä sille, että rajoitusehdon sanamuodosta ilmenee vakuutusyhtiön selkeä pyrkimys sulkea avioeroon liittyvät asiat korvattavuuden ulkopuolelle. Sekä tapauksessa FINE-022484 että tapauksessa VKL 233/16 oli kysymys siitä, onko vakuutustapahtuman ja rajoitusehdon mukaan korvattavuuden ulkopuolelle jäävän toiminnan välillä yksilöitävissä oleva ja looginen yhteys. Samanlaista rajanvetoa käydään myös vakuutustapahtumien samanperusteisuutta arvioitaessa.

Vakuutustapahtumien lukumäärää koskevan ehdon lavean sanamuodon vuoksi yksi mielenkiintoinen kysymys on se, mikä on riittävästi yksilöitävissä oleva perusta, jonka nojalla kaksi tai useampi vakuutustapahtuma olisi katsottava yhdeksi. Ensinnäkin ehdon sanamuoto kattaa johonkin tiettyyn oikeustoimeen, kuten esimerkiksi kiinteistön kauppaan liittyvät vakuutustapahtumat ¹⁸³. Toiseksi ehdon sanamuoto pitää sisällään vakuutustapahtumat, jotka perustuvat johonkin yksilöitävissä olevaan oikeudenloukkaukseen, kuten esimerkiksi omaisuuden vahingoittumiseen. Kolmanneksi kysymys voi olla näiden tilanteiden ulkopuolella jostain yksilöitävissä olevasta tapahtumasta tai olosuhteesta. Tapahtuma ja olosuhde ovat sellaisia ilmaisuja, joita on haastavaa täsmentää ilman konkreettista ehdon soveltamistilannetta. Näissä soveltamistilanteissa on noussut keskeiseksi se, onko vakuutustapahtumien yhteinen perusta riittävästi yksilöitävissä ja

¹⁸³ Ratkaisusuosituksessa VKL 622/13 riitojen katsottiin liittyvän samaan yritysten väliseen myyntitoimeksiantosopimukseen, joten niitä pidettiin yhtenä vakuutustapahtumana.

täsmennettävissä. Mikäli vakuutusyhtiö haluaa vedota vakuutustapahtumien yhdistämistä koskevaan ehtoon, tulee sen näyttää riittävän yksilöity yhteinen peruste vakuutustapahtumille.

Ratkaisusuosituksessa VKL 654/14 oli kysymys rajankäynnissä vakuutustapahtumien yhteisen perusteen yksilöitävyyden osalta. Tapauksessa vakuutettu A Oy haki oikeusturvaetua A Oy:n ja B Oy:n välisen automaalien jälleenmyyntisopimuksen irtisanomisesta aiheutuneeseen riitaan. Lisäksi A Oy haki oikeusturvaetua myöhempään riitaan B Oy:n kanssa. Myöhemmässä kanteessa oli jälleenmyyntisopimuksen irtisanomiseen liittyvien asioiden lisäksi kysymys myös B Oy:n sekä sen toimitusjohtajan ja hallituksen puheenjohtajan väitetyistä kilpailua rajoittavista toimista. Vakuutusyhtiö ei myöntänyt oikeusturvaetua, sillä katsoi molempien riitakokonaisuuksien olevan seurausta jälleenmyyntisopimuksen irtisanomisesta aiheutuneista erimielisyyksistä yritysten välillä.

Vakuutuslautakunta katsoi, että jälleenmyyntisopimuksen irtisanomiseen liittyvät vaatimukset myöhemmässä oikeudenkäynnissä oli katsottava samaan oikeustoimeen perustuviksi. Kilpailun rajoittamiseen liittyvät väitteet eivät kuitenkaan liittyneet jälleenmyyntisopimuksen irtisanomiseen. Vakuutuslautakunta katsoi, että erimielisyydet liiketoiminnassa eivät riitä siihen, että olisi käsillä riittävästi yksilöity olosuhde, jonka nojalla riitoja olisi pidettävä yhtenä vakuutustapahtumana. Vakuutuslautakunta perusteli kantaansa rajoitusehtojen suppealla tulkinnalla ja katsoi, että vakuutusyhtiön oli korvattava myöhemmän kanteen osalta ne kulut, jotka liittyivät väitettyyn kilpailun rajoittamiseen liittyvään riitaan.

Ratkaisusuosituksen valossa on siis selvää, että yhden oikeustoimen irtisanomisesta aiheutuvat myöhemmät erimielisyydet sopimuspuolten välillä eivät voi olla riittävästi yksilöitävissä oleva olosuhde, johon riidat perustuvat. Mikäli vakuutuslautakunta olisi hyväksynyt vakuutusyhtiön kannan, olisi syntynyt ongelmallinen tulkinta, jonka mukaan toisistaan riippumattomat peräkkäiset riidat ovat seurausta ensimmäisen riidan aiheuttamista erimielisyyksistä. Tällainen tulkinta olisi vakuutetun kannalta ongelmallinen, sillä vakuutetun olisi hyvin vaikea kumota se oletus, että jälkimmäiset vakuutustapahtumat eivät liity ensimmäisestä vakuutustapahtumista aiheutuneisiin erimielisyyksiin.

Myös ratkaisusuosituksessa VKL 123/14 oli kysymys siitä, tuliko kaksi vahinkotapahtumaa katsoa yhdeksi vakuutustapahtumaksi. Tapauksessa vakuutetut A ja B olivat yksityistietoimituksessa pyrkineet lakkauttamaan kiinteistönsä läpi kulkeneen tieoikeuden. Yksityistietoimituksessa vakuutettujen vaatimusta ei hyväksytty ja he valittivat päätöksestä käräjäoikeuteen. Lisäksi vakuutetut olivat asentaneet tielle puomin pyrkimyksensä rajoittaa tien käyttöä. Vakuutettujen naapurit olivat valittaneet puomista tielautakuntaan. Tielauslautakunta määräsi päätöksessään puomin poistettavaksi ja vakuutetut valittivat päätöksestä käräjäoikeuteen. Vakuutetut hakivat oikeusturvaetua kahteen vakuutustapahtumaan. Vakuutusyhtiö kuitenkin myönsi oikeusturvaedun vain ensimmäiseen riitaan ja katsoi, että riitojen osalta samanperusteisuuden vaatimus täyttyi.

Vakuutuslautakunta katsoi, että molemmat riidat liittyivät siihen olosuhteeseen, että vakuutetut olivat halunneet rajoittaa kiinteistönsä kautta kulkeneen tien käyttöä. Näin ollen riidat olivat vakuutusehdon mukaisesti samanperusteisia. Ratkaisusuositus valottaa rajankäyntiä siinä, mikä on katsottava riittävän yksilöidysti samaan olosuhteeseen liittyväksi. Mikäli vakuutettujen tai heidän vastapuolensa toiminnan taustalla on selkeä päämäärä, tuohon toimintaan liittyvät riidat voidaan loogisesti yhdistää toisiinsa ja vakuutusehdon samanperusteisuus täyttyy. Samanperusteisuuden rajankäyntiä havainnollistaa tapauksen vertaaminen ratkaisusuositukseen VKL 654/14. Jos tapauksen VKL 123/14 vakuutetut olisivat ensimmäisen riidan seurauksena päätyneet nostamaan tietä käyttänyttä naapuria vastaan aivan muuhun asiaan liittyvän vahingonkorvauskanteen, ei vakuutustapahtumia olisi voitu katsoa samaan olosuhteeseen liittyväksi vain sillä perusteella, että alkuperäiset erimielisyydet olivat aiheutuneet tien käytöstä.¹⁸⁴

Myös ratkaisusuosituksesta FINE-005853 (2018) oli kysymys tilanteesta, jossa vakuutettu haki kahteen riitaan oikeusturvaetua. Tapauksessa vakuutettu oli yhteistoimintaneuvotteluiden seurauksena irtisanottu. Ensimmäinen riita koski itse

¹⁸⁴ Ratkaisusuosituksessa VKL 220/13 oli kysymys tilanteesta, jossa vakuutettu A oli ostanut asunnon, jossa ilmeni kosteusvaurio. A riitautui asiasta myyjän kanssa, jolta hän vaati hinnanalennusta ja vahingonkorvausta. Myöhemmin A riitautui myös asunto-osakeyhtiön kanssa, jolta hän vaati kosteusvaurion korjaamista. Vakuutuslautakunta katsoi, että riitoja ei voitua katsoa yhdeksi vakuutustapahtumaksi, vaikka molemmat riidat perustuivat kosteusvaurioon. Jos ratkaisua peilataan ratkaisuihin VKL 654/14 ja VKL 123/14, näkisin perusteltuna kannan, jonka mukaan tapauksen VKL 220/13 riidat liittyvät samaan olosuhteeseen. Epäselväksi jää se, vaikuttiko vakuutuslautakunnan kantaan se, että vakuutusyhtiö perusti vaatimuksensa vahvasti siihen, että riidat liittyivät samaan oikeustoimeen eli asuntokauppaan. Lopputulos olisi voinut olla erilainen, jos vakuutusyhtiö olisi vedonnut vahvemmin riitojen liittyvän samaan tapahtumaan tai olosuhteeseen eli vesivahinkoon.

irtisanomista. Toisessa riidassa vakuutettu väitti entisen työnantajansa rikkoneen yhteistoimintamenettelyä. Vakuutusyhtiö katsoi, että riidoilla oli yhteinen peruste, johon molemmat riidat loogisesti liittyivät. Lisäksi vakuutusyhtiö katsoi, että vakuutettu olisi voinut esittää kaikki vaatimuksensa ensimmäisen oikeudenkäynnin aikana. Vakuutuslautakunta katsoi, että riidat eivät perustuneet samaan tapahtumaan tai oikeustoimeen. Lautakunta katsoi kuitenkin, että riidat liittyivät samaan olosuhteeseen eli irtisanomiseen ja sitä edeltäneihin väitettyihin laiminlyönteihin yhteistoimintamenettelyssä.

Ratkaisusuosituksesta saadaan jälleen apua ehtokohdan tulkintaan. Vakuutuslautakunta hyödynsi ratkaisussaan poissulkevaa tulkintaa eli sulki ensin pois sen mahdollisuuden, että riidat liittyisivät samaan tapahtumaan tai oikeustoimeen. Tämän jälkeen lautakunta arvioi liittyvätkö riidat samaan olosuhteeseen tai oikeudenloukkaukseen. Huomionarvoista on myös se, että vakuutettu vetosi tapauksessa epäselvyyssääntöön ja kohtuuttomuuteen, mutta vakuutuslautakunta ei perusteluissaan ottanut kantaa näihin väitteisiin. Tästä huolimatta on mielestäni selvää, että ehto ei ole tilanteessa epäselvä, koska kyseessä on yleisesti oikeusturvavakuutuksissa käytetty ja malliehtoja vastaava ehtomuotoilu, eikä vakuutettu esittänyt väitteensä tueksi mitään erityistä perustetta. Tapausselostesta ei myöskään ilmene, että vakuutettu olisi tuonut esille erityisiä perusteita sille, miksi ehdon soveltamisen katsottaisiin johtavan kohtuuttomuuteen.

Ratkaisusuosituksessa FINE-016909 (2019) oli kysymys laajasta asiasta, jossa vakuutetulla yrityksellä oli useita riitoja asunto-osakeyhtiöiden kanssa maanvuokrasopimusten ehdoista ja erityisesti korotetuista tonttivuokrista. Vakuutettu haki yhteensä kymmeneen riitaan oikeusturvaetua ja perusteli kantaansa sillä, että kysymyksessä olevat riidat ovat yksilöllisiä ja liittyvät vakuutetun ja kunkin asunto-osakeyhtiön väliseen maanvuokrasopimukseen. Vakuutusyhtiön näkemyksen mukaan vakuutetun päätös muuttaa katkolla olleiden kymmenen maanvuokrasopimuksen ehtoja vuokralaisen näkökulmasta epäedullisiksi oli katsottava riitoja yhdistäväksi elementiksi.

Vakuutuslautakunta hyväksyi kannan ja katsoi, että riidat perustuivat samaan olosuhteeseen eli vakuutetun päätökseen kiristää katkolla olevien maanvuokrasopimusten ehtoja, mitä vuokralaiset olivat vastustaneet. Voidaan kysyä perustellusti, oliko kynnys riitojen yhdistämiseen liian matalalla. Herää kysymys, painoiko vakuutuslautakunnan tulkinnassa se, että vastakkainen tulkinta olisi ollut vakuutusyhtiön kannalta todella ankara? Tapauksessa

vakuutusehtoihin ei näyttäisi sisältyvän ehtoa, joka rajoittaa vakuutuskauden aikana tapahtuvien vakuutustapahtumien korvattavuutta. On tavallista, että vakuutusehtoihin sisältyy ehto, jonka mukaan yhden vakuutuskauden aikana voidaan suorittaa korvaus esimerkiksi enintään kahdesta vakuutustapahtumasta¹⁸⁵. Olisiko ratkaisusuosituksen lopputulos ollut toinen, jos tämän kaltainen ehto olisi sisältynyt vakuutus sopimukseen? Jos riidoilla ei olisi katsottu olleen yhteistä perustaa, olisi asiaa lähestyttävä siitä näkökulmasta, mitkä ovat asian hoitamiseen vaadittavat riittävät ja kohtuulliset oikeudenkäyntikulut¹⁸⁶. Asunto-osaakeyhtiöiden kanteiden osalta olisi mitä ilmeisimmin ollut käsillä OK 18:2 mukaisen subjektiivisen kumulaation edellytykset ja näin kaikki kanteet olisi käsitelty samassa oikeudenkäynnissä. Tällaisessa tilanteessa vakuutusyhtiön tulisi erittäin huolellisesti selvittää, mitkä ovat kohtuulliset asianajokulut usean samankaltaisen asian hoitamisessa. Tällaisessa tilanteessa olisi ollut hyvin todennäköistä, että myös kysymys siitä, miltä osin asianajokulut katsotaan kohtuullisiksi, olisi tullut vakuutuslautakunnan ratkaistavaksi.

Ratkaisusuosituksessa FINE-008371 (2018) oli kysymys tilanteesta, jossa vakuutettu A Oy haki oikeusturvaetua riitaan, jossa vakuutetun asiakkaat vaativat vahingonkorvausta veneestä, joka oli uponnut vesillelaskun aikana. Oikeusturvaetu myönnettiin tähän riitaan. Käräjäoikeus velvoitti myöhemmin A Oy:n maksamaan vahingonkorvausta uponneesta veneestä ja vakuutettu haki tähän vahinkotapahtumaan korvausta vastuuvakuutuksestaan. Vakuutusyhtiö kuitenkin katsoi, että korvausta ei voida myöntää, sillä kysymys on sopimukseen perustuvasta korvausvastuusta, joka oli suljettu rajoitusehdolla vastuuvakuutuksen korvauspiirin ulkopuolelle. A Oy haki oikeusturvaetua vastuuvakuutuksesta vakuutusyhtiön kanssa syntyneeseen riitaan. Vakuutusyhtiö kuitenkin katsoi, että oikeusturvaetua ei voitu myöntää, sillä riita perustui veneen uppoamiseen, jota seuranneeseen riitaan oli jo myönnetty yksi vakuutuskorvaus. Vakuutustapahtumat perustuivat samaan tapahtumaan ja ne oli katsottava yhdeksi vakuutustapahtumaksi.

Vakuutuslautakunta katsoi, että ensimmäinen riita oli perustunut A Oy:n ja sen asiakkaiden välisen telakointisopimuksen nojalla vaadittavaan vahingonkorvaukseen ja toinen riita

¹⁸⁵ Esimerkiksi LähiTapiola, yrityksen oikeudenkäyntikuluvakuutuksen ehdot, kohta 6.4.1: ”Oikeudenkäyntikuluvakuutuksesta korvataan yhdessä vakuutustapahtumassa sekä yhdelle vakuutuskaudelle kohdistuneissa useissa vakuutustapahtumissa yhteensä enintään yksi vakuutusmäärä.”

¹⁸⁶

puolestaan A Oy:n ja vakuutusyhtiön välisiin tulkintaerimielisyyksiin vastuuvakuutuksen sopimusehdoista. Vakuutustapahtumia oli siksi pidettävä erillisinä ja vakuutuslautakunta suositti vakuutusyhtiötä myöntämään oikeusturvaedun myös vastuuvakuutusta koskeneeseen riitaan. Mielestäni ratkaisusuositus FINE-008371 (2018) ei noudata samaa linjaa muiden tässä luvussa käsiteltyjen ratkaisusuositusten kanssa. Kuten aiemmin on todettu, vakuutustapahtumien yhdistämistä koskevan sopimusehdon sanamuoto on väljä. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että vakuutustapahtumien yhdistämisen kynnys on matala. On selvää, että tapauksessa riidat perustuivat eri oikeustoimiin. Kun vakuutuslautakunta arvioi riitojen perustumista samaan oikeustoimeen, tapahtumaan, olosuhteeseen tai oikeudenloukkaukseen, ei poissulkevaa tulkintaa hyödynnetty siinä määrin kuin esimerkiksi ratkaisusuosituksessa FINE-016909 (2019). Mielestäni vakuutusyhtiön näkemys siitä, että riidat perustuivat samaan tapahtumaan eli veneen uppoamiseen, oli oikea. Koskihan myös vastuuvakuutuksen ehtojen tulkinta sitä, oliko veneen uppoamisen seurauksena syntynyt vahingonkorvausvelvollisuus korvattavissa vastuuvakuutuksesta.

Ratkaisusuosituksen FINE-008371 (2018) lopputulosta arvioidessa on kiinnitettävä huomiota vastuuvakuutuksen ja oikeusturvavakuutuksen väliseen yhteyteen. Jos vakuutuslautakunta olisi hyväksynyt yhtiön kannan, oikeusturvaetua ei voitaisi myöntää vastuuvakuutukseen liittyvään riitaan, mikäli oikeusturvaetu on myönnetty aiempaan riitaan, jonka seurauksena vakuutetun vahingonkorvausvelvollisuus vahvistetaan. Tällainen oikeusturvavakuutuksen vakuutustapahtumien yhdistämistä koskevan ehdon tulkinta ei mahdollistaisi riitelyä vakuutusyhtiötä itseään vastaan vastuuvakuutuksen ehtojen tulkinnasta. Vaikka vakuutustapahtumien yhdistämisen kynnys siis normaalisti on matala, näin ajateltuna vakuutuslautakunnan ratkaisun lopputulos on ymmärrettävissä, mutta ei silti linjassa muiden samaan asiaan liittyvien ratkaisusuositusten kanssa. Mikäli vakuutusyhtiöt haluavat rajata edellä mainitun tyyppiset tilanteet korvattavuuden ulkopuolelle, tulisi siitä selkeyden vuoksi muotoilla nimenomainen rajoitusehto useiden vakuutustapahtumien korvattavuutta koskevaan vakuutusehtojen osioon.

4.2.2 Useat vakuutustapahtumat ja vakuutuksen voimassaolo

Toisen tulkintaongelman ovat muodostaneet ne tilanteet, joissa vakuutustapahtuma on ensin syntynyt ja myöhemmin oikeusturvavakuutuksen voimassaolo on syystä tai toisesta päättynyt. Ratkaisusuosituksissa VKL 276/13 ja VKL 278/13 oli kysymys tilanteesta, jossa

vakuutettu A Oy ja asunto-osaakeyhtiö B olivat ajautuneet riitaan konsulttisopimukseen liittyvien kolmen laskun osalta. Vakuutettu oli kiistänyt ensimmäisen laskun vakuutuksen ollessa voimassa vakuutusyhtiössä C ja loput laskut vakuutuksen ollessa voimassa vakuutusyhtiössä D. Vakuutusyhtiö C katsoi, että korvaus voidaan myöntää ensimmäisen laskun kiistämisen osalta, mutta ei kahden myöhemmän laskun osalta. Vakuutusyhtiö D kieltäytyi korvaamasta vahinkoa, koska katsoi asian riitautuneen kokonaisuudessaan vakuutuksen ollessa voimassa yhtiössä C. Vakuutuslautakunta katsoi, että laskujen kiistäminen muodosti yhden vakuutustapahtuman, joka oli syntynyt vakuutuksen ollessa voimassa yhtiössä C. Näin ollen vakuutuslautakunta katsoi, että yhtiön C tuli suorittaa oikeusturvaetu kokonaisuudessaan.

Voi myös syntyä sellaisia tilanteita, joissa vakuutettu on vaihtanut oikeusturvavakuutuksen toiseen yhtiöön aiemman vakuutusyhtiön jo korvattua ensimmäisen vakuutustapahtuman. Myöhemmin vakuutettu hakee samaan tai samankaltaiseen asiaan liittyen korvausta uudelta sopimuskumppaniltaan, jolla on käytössä saman sisältöiset vakuutusehdot useiden vakuutustapahtumien korvattavuuden osalta. Ratkaisusuosituksessa FINE-002541 (2017) oli kysymys tällaisesta tilanteesta. Tapauksessa vakuutetut olivat hakeneet vakuutusyhtiö A:lta oikeusturvaetua kiinteistökauppaa koskeneeseen riitaa, jossa vakuutetut olivat toimineet myyjinä. Sittemmin vakuutussopimus yhtiö A:n kanssa oli päättynyt ja jatkunut katkeamattomana yhtiö B:n kanssa. Saman kiinteistökaupan ostajat olivat esittäneet vakuutetuille lisää vaatimuksia ja vakuutetut hakivat tähän riitaan oikeusturvaetua yhtiöstä B. Kahden vuoden sääntö riidan perusteen syntymisestä ei tullut sovellettavaksi, koska vakuutus oli jatkunut katkeamatta yhtiössä B. Vakuutusyhtiö vetosi tilanteessa siihen, että vakuutusyhtiö A oli jo myöntänyt oikeusturvaedun samaan oikeustoimeen liittyen. Vakuutuslautakunta kuitenkin totesi, että yhtiön A myöntämällä vakuutuskorvauksella ei ollut merkitystä vakuutetun ja yhtiön B välisessä sopimussuhteessa.

Kun verrataan ratkaisusuositusta FINE-002541 (2017) ratkaisusuosituksiin VKL 276/13 ja VKL 278/13, huomataan ratkaisuihin liittyvä ongelma. Tapauksissa VKL 276/13 ja VKL 278/13 vakuutuslautakunta katsoi, että sen vakuutusyhtiön tuli suorittaa korvaus, jossa yhdeksi vakuutustapahtumaksi katsottu laskutusta koskenut riita oli syntynyt. Tapauksessa FINE-002541 (2017) kiinteistökauppaa koskenut riita oli syntynyt aiemman vakuutuksen voimassaollessa, mutta tästä huolimatta samaan oikeustoimeen liittynyt uusi riita tuli jälkimmäisen vakuutusyhtiön korvattavaksi. Ratkaisusuosituksista VKL 276/13 ja VKL

278/13 voisi päätellä, että FINE-002541 (2017) tapauksessa myöhempi samaan kiinteistökauppaan liittyvä riita olisi tullut vakuutusyhtiön A korvattavaksi. Tällöin vakuutusyhtiö A olisi voinut vedota siihen, että kyseessä oli yksi vakuutustapahtuma.¹⁸⁷ Vakuutuslautakunnan tulkinta tapauksessa FINE-002541 (2017) oli edullinen vakuutetun kannalta, mutta kyseessä ei kuitenkaan ole epäselvyyssäännön soveltaminen. Vakuutuslautakunnan kanta ratkaisusuosituksen FINE-002541 (2017) aiheuttaa myös toisen mielenkiintoisen tilanteen. Ensimmäisen vakuutustapahtuman synnyttyä vakuutettu voi suojautua samaa sopimussuhdetta koskevilta uusilta vakuutustapahtumilta yksinkertaisesti vaihtamalla vakuutusyhtiötä. Jos vakuutettu kuitenkin haluaa välttyä kahden vuoden säännön soveltamiselta, hänen tulee varmistua siitä, että vakuutusehdot ovat olennaisilta osin saman sisältöiset.

Vakuutustapahtuman lukumäärää koskevan ehdon osalta tulkintatilanteet näyttävät usein liittyvän siihen, onnistuuko vakuutusyhtiö rakentamaan loogisen yhteyden saman perusteen ja useiden vakuutustapahtumien välille. Vakuutuslautakunnan käytäntö asiassa on hyvin kirjavaa ja osittain ristiriitaista. Seuraavassa alaluvussa käsittelen vakuutusehdon mukaisen samanperusteisuuden ja prosessioikeudellisen kanteiden kumulaation edellytyksenä olevan samanperusteisuuden yhteyttä.

4.3 Vakuutustapahtumien lukumäärää koskevan ehdon tulkinta ja kanteiden kumulaatio

Kuten aiemmin alaluvussa 4.1 on todettu, oikeusturvavakuutusta koskevassa kirjallisuudessa on katsottu, että vakuutusehdoissa tarkoitettu riitojen samanperusteisuus ei ole käsitteellisesti identtinen oikeudenkäytikaaressa säädetyn kanteiden samanperusteisuuden kanssa¹⁸⁸. Väitettä ei kuitenkaan ole syytä omaksua ilman yksityiskohtaista tarkastelua, koska oikeuskirjallisuudessa väitteen tueksi ei ole esitetty riittäviä argumentteja. Tulen tässä luvussa osoittamaan, että kanteiden samanperusteisuuden arvioinnilla ei ole merkitystä arvioitaessa vakuutusedhdossa tarkoitettu riitojen samanperusteisuutta. Kun puhun

¹⁸⁷ On toki huomattava, että ratkaisusuosituksissa on kyse erilaisista tilanteista. Ratkaisusuositusten VKL 276/13 ja VKL 278/13 tilanteissa laskujen kiistäminen oli syntynyt lyhyen ajan sisällä ja useampaa kuin yhtä vakuutuskorvausta ei vaadittu maksettavaksi. Ratkaisusuosituksen FINE-002541 (2017) tilanteessa puolestaan oli kysymys toisen vakuutuskorvauksen maksamisesta ja vakuutustapahtumien välillä oli kulunut useita vuosia. Nähdäkseni kuluneella ajalla ei kuitenkaan pitäisi olla asian lopputuloksen kannalta merkitystä.

¹⁸⁸ Eskuri – Jyrinjärvi – Pirinen 2007, s. 44.

vakuutustapahtumien yhdistämisestä, tarkoitan sillä kahden tai useamman vahingon katsomista yhdeksi vakuutustapahtumaksi tässä luvussa käsitellyn oikeusturvavakuutuksen sopimusehdon perusteella.

Kanteiden samanperusteisuudella viitataan kumulaation eli kanteiden yhdistämisen edellytykseen. Oikeudenkäymiskaaressa on säädetty niistä tilanteista, joissa kanteiden yhdistäminen on pakollista (OK 18:1-5). Kanteiden samanperusteisuus tulee arvioitavaksi OK 18:1-2 tarkoittamissa tilanteissa¹⁸⁹. Pakollisen kumulaation lisäksi käräjäoikeudelle on annettu mahdollisuus harkinnanvaraiseen kanteiden yhdistämiseen, koska pakollinen kumulaatio ei kata kaikkia niitä tilanteita, joissa kanteiden käsittely samassa oikeudenkäynnissä olisi tarkoituksenmukaista (OK 18:6).¹⁹⁰

Ensinnäkin kanteet on käsiteltävä samassa oikeudenkäynnissä, jos kantaja on nostanut samanaikaisesti samaa vastaajaa vastaan useita kanteita ja kanteet johtuvat olennaisesti samasta perusteesta (OK 18:1). Tällaisessa tilanteessa on kysymys prosessioikeudellisesti objektiivisesta kumulaatiosta. Olennaisesti sama peruste merkitsee sitä, että kanteiden oikeustositseikaston on keskeisiltä osin yhteinen¹⁹¹. Kanteiden välillä on oltava selkeä aineellisoikeudellinen yhteys¹⁹². Oikeuskirjallisuudessa esimerkkeinä mainitaan sama sopimussuhde tai sama sopimuksen ulkopuolinen tapahtuma¹⁹³. Pelkkä kanneperusteiden samankaltaisuus ei täytä pakollisen kumulaation edellytystä, mutta tällöin voi tulla kyseeseen harkinnanvarainen kumulaatio¹⁹⁴.

Toiseksi kanteet on yhdistettävä silloin, kun joko toisella tai molemmilla puolilla on useita asianosaisia (OK 18:2). Tällöin kyseessä on subjektiivinen kumulaatio. Subjektiivinen kumulaatio on jaettu vielä aktiiviseen ja passiiviseen subjektiiviseen kumulaatioon. Aktiivisessa subjektiivisessa kumulaatiossa kantajapuolella on useita asianosaisia ja passiivisessa subjektiivisessa kumulaatiossa puolestaan vastaajapuolella on useita asianosaisia. Myös subjektiivisen kumulaation edellytyksenä on kanteiden nostamisen samanaikaisuus ja niiden johtuminen olennaisesti samasta perusteesta.¹⁹⁵

¹⁸⁹ OK 18:3-5 pakollinen kumulaatio ei edellytä kanteiden samanperusteisuuden arviointia.

¹⁹⁰ HE 15/1990, s. 123.

¹⁹¹ Virolainen 1993, s. 266.

¹⁹² Frände ym. 2017, s. 571.

¹⁹³ Jokela 2012, s. 317–318.

¹⁹⁴ Frände ym. 2017, s. 571.

¹⁹⁵ Jokela 2012, s. 318–319.

Tämän lisäksi tuomioistuimella on mahdollisuus OK 18:6:n mukaiseen harkinnanvaraiseen eli fakultatiiviseen kumulaatioon, mikäli kumulaatio edistää asioiden selvittämistä. Harkinnanvaraisessa kumulaatiossa ratkaisevassa asemassa on tuomioistuimen suorittama harkinta siitä, onko kumulaatio tarkoituksenmukaista¹⁹⁶. Harkinnassa punnitaan keskenään yhdistämisestä aiheutuvia prosessitaloudellisia etuja ja yhdistämisestä aiheutuvia haittoja.¹⁹⁷ Kanteiden käsittely voidaan siis siirtää samaan oikeudenkäyntiin, vaikka kanteiden perusteet eivät olisi yhteneväiset, mutta yhdistävänä tekijänä olisi esimerkiksi asioissa esitetyn todistelun yhteisyys. Tuomioistuimella on lisäksi harkintansa mukaan mahdollista purkaa OK 18:6:n mukainen kumulaatio. Suoraan lain nojalla kumuloitavia kanteita ei voi kuitenkaan tuomioistuimen harkinnan nojalla erottaa¹⁹⁸.

Kanteiden samanperusteisuuden arviointi tulee siis kyseeseen OK 18:1 ja OK 18:2 tilanteissa. OK 18:6 mukaista harkinnanvaraista kumulaatiota ei ole syytä ottaa mukaan tarkasteluun, sillä siinä on kysymys prosessiekonomiasta ja tarkoituksenmukaisuussyistä. Kysymys kuuluu, voiko lainkohdissa OK 18:1 ja OK 18:2 tarkoitettua kanteiden samanperusteisuutta verrata vakuutusehtojen mukaiseen riitojen samanperusteisuuteen. Ensinnäkin on pantava merkille oikeudenkäymiskaaren edellytys, jonka mukaan samanperusteisuuden on kanteiden yhdistämisen tilanteessa oltava olennaista. Pelkkä samankaltaisuus ei pakollisessa kumulaatiossa riitä yhdistämisperusteeksi. Asioiden välillä on oltava aineellisoikeudellinen yhteys. Vakuutusehdoissa puolestaan edellytetään riita-, hakemus- tai rikosasioiden perustuvan samaan tapahtumaan, olosuhteeseen, oikeustoimeen tai oikeudenloukkaukseen. *Olennaista* samanperusteisuutta ei edellytetä, joten samankaltaisuuden arviointi näyttäisi olevan vakuutusehdon osalta väljempää¹⁹⁹.

Ratkaisusuosituksessa VKL 654/14 oli kysymys tilanteesta, jossa vakuutettu A Oy haki oikeusturvaetua A Oy:n ja B Oy:n välisen automaalien jälleenmyyntisopimuksen irtisanomisesta aiheutuneeseen riitaan. Lisäksi A Oy haki oikeusturvaetua myöhempään riitaan B Oy:n kanssa. Myöhemmässä kanteessa oli jälleenmyyntisopimukseen

¹⁹⁶ HE 15/1990, s. 123.

¹⁹⁷ Haittoja voivat olla esimerkiksi oikeudenkäynnin mutkistuminen tai sen hallittavuuden heikentyminen (Frände ym. 2017, s. 569).

¹⁹⁸ Frände ym. 2017, s. 570.

¹⁹⁹ Eskuri – Jyrinjärvi – Pirinen 2007, s. 44, jossa kirjoittajat katsovat, että väljästi muotoiltu vakuutusehto viittaa siihen, että hyvinkin lievä asiayhteys saattaa johtaa vakuutustapahtumien pitämiseen samanperusteisina.

irtisanomiseen liittyvien asioiden lisäksi kysymys myös B Oy:n sekä sen toimitusjohtajan ja hallituksen puheenjohtajan väitetyistä kilpailua rajoittavista toimista. Vakuutusyhtiö ei myöntänyt oikeusturvaetua, sillä katsoi molempien riitakokonaisuuksien olevan seurausta jälleenmyyntisopimuksen irtisanomisesta aiheutuneista erimielisyyksistä yritysten välisessä liiketoiminnassa. Vakuutuslautakunta katsoi, että jälleenmyyntisopimuksen irtisanomiseen liittyvät vaatimukset myöhemmässä oikeudenkäynnissä oli katsottava samaan oikeustoimeen perustuviksi. Kilpailun rajoittamiseen liittyvät väitteet eivät kuitenkaan liittyneet jälleenmyyntisopimuksen irtisanomiseen. Vakuutuslautakunta katsoi, että erimielisyydet liiketoiminnassa eivät riitä siihen, että olisi käsillä riittävästi yksilöitävä olosuhde, jonka nojalla riitoja olisi pidettävä yhtenä vakuutustapahtumana. Vakuutuslautakunta perusteli kantaansa rajoitusehtojen suppealla tulkinnalla ja katsoi, että vakuutusyhtiön oli korvattava myöhemmän kanteen osalta ne kulut, jotka liittyivät väitettyyn kilpailun rajoittamiseen liittyvään riitaan.

Jos tarkastellaan ratkaisusuosituksen VKL 654/14 tilannetta kanteiden yhdistämisen näkökulmasta, olisi kanteet nähdäkseen käsiteltävä yhdessä OK 18:1:n nojalla, mikäli ne olisi nostettu samanaikaisesti. Kanteet tulisi käsitellä yhdessä, vaikka toisessa kanteessa oli kysymys myös väitetystä kilpailun rajoittamisesta. Perusteeksi kanteiden yhdistämiselle riittäisi osittain sama perusta eli jälleenmyyntisopimuksen irtisanominen. Yhdistämisestä huolimatta tuomioistuimella on mahdollisuus tehdä kumulaation sisällä erottelutoimia, jotka osaltaan eliminoivat kumulaatioon liittyviä haittavaikutuksia²⁰⁰. Mikäli kanteiden pakollisen kumulaation eli kanteiden katsominen olennaisesti samanperusteisiksi, merkitsisi suoraan vakuutustapahtumien yhdistämistä, voisi se muodostua vakuutetulle kohtuuttomaksi varsinkin niissä tilanteissa, joissa kanteeseen pitää sisällään useita eriperusteisia vaatimuksia. Tuomioistuimen suorittama kanteiden yhdistäminen ja sen prosessiekonomisesta näkökulmasta positiiviset vaikutukset eivät voi johtaa vakuutetun kannalta suoraan oikeudenmenetykseen. Vakuutustapahtumien yhdistämistä koskevan vakuutusehdon soveltaminen edellyttää vakuutusehtojen tulkintasääntöjen huomiointia. Omaksi vakuutustapahtumakseen on katsottava riita, joka ei perustu samaan tapahtumaan, olosuhteeseen, oikeustoimeen tai oikeudenloukkaukseen, vaikka siihen liittyvä vaatimus esitettäisiin samassa kanteessa.

²⁰⁰ HE 15/1990, s. 120.

Kanteiden kumulaation lisäksi rikokseen perustuva yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan yhdistää käsiteltäväksi rikosoikeudenkäynnin yhteydessä, kun yksityisoikeudellinen vaatimus on nostettu kärjäoikeudessa omana kanteenaan (ROL 3:2). Tällöin kyse on rangaistusvaatimuksen ja siihen liittyvän yksityisoikeudellisen vaatimuksen kumulaatiosta eli yhteiskäsittelystä²⁰¹. Rikosasioiden oikeudenkäynnistä annetun lain esitöissä on katsottu rikokseen perustuvan yksityisoikeudellisen väitteen käsittelyn rikosoikeudenkäynnin yhteydessä olevan prosessiekonomian kannalta järkevää samalla tavalla kuin yksityisoikeudellisten kanteiden kumulaatiossa²⁰².

Vakuutuslautakunta on ratkaisusuosituksessa FINE-004719 (2018) ottanut kantaa tilanteeseen, jossa oikeusturvavakuutuksen vakuutetulla yritys A Oy:llä oli kärjäoikeudessa vireillä riita-asia ja rikosasia B Oy:n toimitusjohtaja C:tä vastaan. A Oy:n mukaan C oli oikeudettomasti luovuttanut A Oy:n B Oy:lle omistuksenpidätysehdolla myymät metsäkoneet kolmannelle, ilman, että kauppahinta oli maksettu A Oy:lle. Sekä rikosasiassa että riita-asiassa oli esitetty yksityisoikeudellisia väitteitä C:tä kohtaan. Kärjäoikeus oli valmisteluistunnossa yhdistänyt asiat ROL 3:2 mukaisesti käsiteltäväksi samassa oikeudenkäynnissä. Yhdistämistä koskevassa päätöksessään kärjäoikeus oli lisäksi todennut, että rikosasiaan yhdistetyssä kanteessa oli toinenkin peruste. Vakuutusyhtiö katsoi, että asiat oli katsottava yhdeksi vakuutustapahtumaksi, koska vakuutetulla oli useita riita-, rikos- tai hakemusasioita, jotka perustuivat samaan tapahtumaan, olosuhteeseen, oikeustoimeen tai oikeudenloukkaukseen. Vakuutettu vetosi asiassa oikeusturvavakuutusta koskevaan kirjallisuuteen ja siinä esitettyyn näkemykseen, jonka mukaan vakuutusehdoissa tarkoitettu erimielisyyksien samanperusteisuus ei ole identtinen oikeudenkäymiskaassa säädetyn samanperusteisuuden kanssa. Lisäksi vakuutettu katsoi kärjäoikeuden toteamuksen toisesta perusteesta tarkoittavan, että asiassa ei ole kysymys yhdestä vakuutustapahtumasta. Vakuutusyhtiö katsoi, että se olisi katsonut asiat yhdeksi vakuutustapahtumaksi, vaikka asioita ei olisi yhdistetty käsiteltäväksi yhdessä oikeudenkäynnissä.

²⁰¹ Virolainen & Pölönen 2003, s. 6.

²⁰² HE 82/1995, s. 54. Hupli ja Lappalainen täsmentävät prosessiekonomista perustetta toteamalla, että yhdistäminen vähentää tarpeetonta päällekkäistä työtä, joka johtuu välittömyysperiaatteen soveltamisesta. Välittömyysperiaatteen mukaan tuomioistuimien voi ottaa prosessissa huomioon vain sille oikeudenkäynnissä esitetyn aineiston. Näin ilman kumulaatiota aineisto olisi esitettävä ja käsiteltävä erikseen kaikissa eri oikeudenkäynneissä (Frände ym. 2017, s. 569).

Vakuutuslautakunta ei ottanut asiaan laajemmin kantaa, vaan totesi molemmissa asioissa olevan kyse samasta sopimuskokonaisuudesta ja tapahtumankulusta eli omistuksenpidätysehdolla myytyjen metsäkoneiden oikeudettomasta luovutuksesta kolmannelle. Vakuutusyhtiöllä oli siis oikeus kieltäytyä suorittamasta toista vakuutuskorvausta. Olennaista on huomata, että vakuutusyhtiön argumentointi ei keskittynyt siihen, että se olisi pyrkinyt näyttämään kanteiden yhdistämisen merkitsevän sitä, että asiat perustuivat samaan tapahtumaan, olosuhteeseen tai oikeudenloukkaukseen. Vakuutusyhtiö ei siis lainkaan mieltänyt asiassa olevan merkitystä sillä, että yksityisoikeudellinen vaatimus käsiteltiin rikosasian kanssa samassa oikeudenkäynnissä. Olennaista oli vaatimusten johtuminen samasta yksilöitävissä olevasta perusteesta, joka mitä ilmeisimmin oli metsäkoneiden oikeudeton luovutus kolmannelle.

Näyttääkin olevan selvää, että kanteiden samanperusteisuuden ja vakuutustapahtumien samanperusteisuuden arviointi on pidettävä erillään. Kanteiden kumulaatio ei voi olla ratkaisevassa asemassa vakuutusehtoja tulkittaessa. Tässä yhteydessä on myös syytä kiinnittää huomiota aiemmin esille nostamaani LähiTapiolan yrityksen oikeudenkäyntikuluvakuutuksessa olevaan sopimusehtoon, jonka mukaan:

”Vakuutetun asioissa on kyse yhdestä vakuutustapahtumasta myös silloin, kun kanteet on yhdistetty tai ne tulisi yhdistää oikeudenkäynnissä niiden johtuessa olennaisesti samasta perusteesta tai niiden koskiessa samaa tai samaan yhteyteen kuuluvaa asiaa.”²⁰³

Vakuutusehdolla pyritään siihen, että kanteiden kumulaation katsottaisiin johtavan vakuutustapahtumien yhdistämiseen. Vakuutusehto menee pakollista kanteiden kumulaatiota pidemmälle ja sanamuotonsa perusteella sitä voitaisiin soveltaa myös harkinnanvaraisen kumulaation kohdalla. Kyseisen kaltainen vakuutusehto voi muodostua ongelmalliseksi siitä näkökulmasta, että asianosaiset alkavat vastustaa kanteiden kumulaatiota oikeusturvaedun menettämisen pelossa. Kehityskulku ei prosessiekonomisten tavoitteiden näkökulmasta olisi toivottava. Herää myös kysymys siitä, olisiko tuomioistuimen kumulaatiota koskevan päätöksen perusteluissa otettava huomioon oikeusturvaedun ja kumulaation välinen yhteys. Nähdäkseni oikeudenkäyntikaaren kumulaatiota koskevat säännöt eivät mahdollista tällaisten seikkojen huomioon ottamista.

²⁰³ LähiTapiolan yrityksen oikeudenkäyntikuluvakuutuksen ehdot, kohta 6.4.1.

Mainitun vakuutusehdon soveltaminen voi johtaa tulevaisuudessa erikoisiin tulkintatilanteisiin, jotka voivat mielestäni helposti johtaa kohtuuttomuuteen vakuutetun näkökulmasta²⁰⁴.

4.4 Yhteenveto

Tässä pääluvussa olen tutkinut useiden vakuutustapahtumien yhdistämistä koskevan vakuutusehdon tulkintaa. Ensinnäkin on sanottava, että malliehtojen mukainen ehdon ensimmäinen osa on sanamuodoltaan selvä, eikä siitä juurikaan ole riideltä. Kuten oikeuskirjallisuudessa on katsottu, ehdon toisen kohdan soveltaminen on osoittautunut haastavammaksi. Nostan tämän pääluvun osalta esille kaksi keskeistä huomiota.

Ensinnäkin se, että ehdon toisen kohdan sanamuoto on hyvin laaja, on aiheuttanut paljon tulkintatilanteita. Vakuutuslautakunta on ratkaisusuosituksissaan arvioinut samanperusteisuuden täyttymistä erikseen niin oikeustoimen, oikeudenloukkauksen, tapahtuman kuin olosuhteenkin osalta. Näistä sanamuodoltaan epämääräisimmät näyttäisivät olevan olosuhde ja tapahtuma. Haastavissa tapauksissa merkitystä näyttää saavan vakuutuksenantajan argumentointi sen puolesta, että olosuhde tai tapahtuma on riittävän yksilöity ja loogisesti yhdistettävissä vakuutustapahtumiin. Tällöin loogisen yhteyden arviointi on saman tyyppistä kuin esimerkiksi avioeroa koskevaa rajoitusehtoa sovellettaessa tehtävä arviointi siitä, liittyykö riita avioeroon tai onko se seurausta avioerosta. Vakuutuslautakunnassa käsitellyissä tapauksissa on pääasiassa ollut kyse sanamuodon mukaisen tulkinnan vahvistamisesta ja rajoitusehdon suppeasta tulkinnasta. Ehtokohta ei juuri ole johtanut tilanteisiin, joissa epäselvyyssääntöä olisi sovellettu.

Toiseksi kanteiden samanperusteisuutta ei tule yhdistää vakuutustapahtumien samanperusteisuuden arviointiin. Kanteiden kumulaatiota koskeva päätös tehdään erilaisista lähtökohdista. Näiden kahden asian yhdistämistä hankaloittaa myös harkinnanvaraisen

²⁰⁴ Koska vakuutusehto ei ole yleisesti käytössä markkinoilla olevissa oikeusturvavakuutuksissa, voitaneen sitä tästä näkökulmasta pitää helposti yllättävänä ja ankarana, mikäli siitä ei ole asianmukaisesti informoitu vakuutettua sopimuksentekovaiheessa. Lisäksi ehdon sanamuodon mukaan se koskee myös niitä tilanteita, joissa *kanteet tulisi yhdistää oikeudenkäynnissä*. Ainakin allekirjoittaneelle epäselväksi jää, tarkoitetaanko tällä tilanteita, joissa vakuutusyhtiön näkökulmasta käräjäoikeuden tulisi tietyssä konkreettisessa tilanteessa kumuloida asiat, vai sitä, että eri aikana käräjäoikeudessa käsiteltävät asiat tulisi yhdistää oikeudenkäynnissä, mikäli ne hypoteettisesti olisivat käsiteltyssä samaan aikaan vai kolmanneksi sitä, että asiat eivät lainkaan ole edenneet käräjäoikeuteen, mutta jos ne olisivat edenneet, käräjäoikeuden tulisi kumuloida kanteet.

kumulaation mahdollisuus. Mikäli kanteiden yhdistäminen vaikuttaisi vakuutustapahtumien yhdistämiseen, herää kysymys siitä, tulisiko tuomioistuimen ottaa huomioon asianosaiselle kumulaatiosta aiheutuva taloudellisesti negatiivinen vaikutus? Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositusten näkökulmasta vakuutusyhtiöt eivät näyttäisi haluavan yhdistää kanteiden samanperusteisuuden ja vakuutustapahtumien samanperusteisuuden arviointia. Tässä on nostettava kuitenkin esille edellä mainittu LähiTapiolan oikeusturvavakuutukseen sisältyvä rajoitusehto, joka ottaa vakuutustapahtumien yhdistämisen perusteeksi kanteiden kumulaation. Nähdäkseni vakuutusehto on ongelmallinen varsinkin harkinnanvaraisen kumulaation osalta.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Tutkimuksen keskeiset johtopäätökset

Olen tässä tutkimuksessa käsitellyt vakuutuksen vakioehtojen tulkintaa yleisesti, minkä jälkeen olen siirtynyt tarkastelemaan lähemmin niitä ehtoja, jotka koskevat vakuutustapahtuman määritelmää ja vakuutustapahtumien lukumäärää. Päälukujen lopussa olen nostanut esille luvun keskeisimmät huomiot.

Yleisesti ottaen vakiosopimusehtojen tulkinta lähtee siitä oletuksesta, että tulkinnan on oltava objektiivista, koska osapuolten yhteistä tahtoa ei tavallisesti ole löydettävissä. Jos jotain yksilöllistä kuitenkin on sovittu, saa se etusijan suhteessa vakioehtoihin. Riskinjakotulkinta on keskeisessä asemassa vakuutuksen vakioehtojen tulkinnassa. Epäselvyysääntö osoittaa sen, että vakuutuksenantaja kantaa riskin epäselvästä sopimusehdosta. Vakioehtojen tulkinnan on oltava objektiivista ja tiukasti sanamuodon mukaista tulkintaa. Vakuutuksen sisältö on sopimuksenvarainen asia ja kohtuullisuusarviointiin suhtaudutaan korkeimman oikeuden ennakkopäätösten valossa varauksella, ellei vakuutettu tuo esille joitain erityisiä perusteita, jotka tukisivat vakioehdon katsomista yksittäistapauksessa kohtuuttomaksi. Myös tyyppikohtuuttomuus on mahdollista, mutta tällöin kyse ei voine olla malliehtojen mukaisista vakiosopimusehdoista.

Käytännössä vakuutusehtojen tulkinnassa voidaan huomioida myös tulkintaratkaisun vaikutukset vakuutusalaan. Tämä voi kuitenkin olla vaikeasti osoitettavissa, sillä näitä

tulkintaan vaikuttavia seikkoja ei ole kirjattu ainakaan vakuutuslautakunnan ratkaisujen perusteluihin. Esimerkkinä tästä nostan esille vakuutuslautakunnan ratkaisusuosituksen FINE-008371 (2018), jossa ratkaisun lopputulokseen näyttää vaikuttaneen oikeusturvavakuutuksen käytettävyyden turvaaminen vastuuvakuutuksesta riideltäessä.

Vakuutustapahtuman määritelmää koskeva sopimusehto on rakennettu sen varaan, että asioissa on aina kysymys, joko riita-, hakemus- tai rikosasiasta. Käytännön tilanteet eivät kuitenkaan ole aina niin yksinkertaisia, kuten konfiskaatiovaatimusta koskevat vakuutuslautakunnan ratkaisusuositukset osoittavat. Riita- ja rikosasioiden välimaastoon sijoittuvat asiat voivat helposti johtaa epäselvyyssäännön soveltamiseen. Toisaalta riita- ja hakemusasioissa vakiintuneilla argumenteilla ja rajoitusehtojen tulkinnoilla ei voida ilman kritiikkiä ratkaista rikosasioissa käsillä olevia tulkintatilanteita. Tämän osoittaa muun muassa vaatimuksen vastaanottajan passiivisuutta koskeva tulkintakäytäntö ja rajoitusehtojen erilainen soveltaminen riita- ja rikosasioissa.

Neljännän pääluvun perusteella vakuutuslautakunnan ratkaisukäytäntö useita vakuutustapahtumia koskevan vakuutusehdon osalta on varsin kirjavaa. Tälle on selityksenä vakuutusehdon laaja sanamuoto. Tulkintatilanteet liittyvät lähinnä niihin tapauksiin, joissa vakuutusyhtiö vetoaa vakuutustapahtumien perustuvan samaan olosuhteeseen tai tapahtumaan. Tällöin vakuutusehdon soveltamisen kannalta on keskeistä se, pystyykö vakuutusyhtiö osoittamaan riittävän yksilöitävän tapahtuman tai olosuhteen, johon vakuutustapahtumat ovat loogisesti yhdistettävissä. Kuten todettua, vakuutustapahtumien samanperusteisuuden ja kanteiden samanperusteisuuden yhdistäminen ei ole perusteltua. Samanperusteisuutta lähestytään näissä tilanteissa eri lähtökohdista. Olen myös osoittanut ongelmia, jota yhdistämisestä seuraa. Nähtäväksi jää, ottavatko vakuutusyhtiöt laajemmin käyttöön rajoitusehdon, jonka mukaan kanteiden yhdistäminen johtaa vakuutustapahtumien yhdistämiseen.

On nostettava esille myös eroavaisuudet vakuutuslautakunnan ja kuluttajariitalautakunnan ratkaisusuosituksissa. Kuluttajariitalautakunnan vakuutussopimuksia koskevia ratkaisusuosituksia ei ole lähimainkaan yhtä paljon kuin vakuutuslautakunnan ratkaisua. Vakuutuslautakunta näyttää suositummalta paikalta riidellä vakuutuksista. Syiksi tähän on esitetty muun muassa vakuutuslautakunnan pitkää perinnettä vakuutuksia koskevien riitojen ratkaisijana ja sille kertynyttä erityisosaamista esimerkiksi lautakunnan asiantuntijajäsenten

ja sihteeristön kautta. Koska vakuutusta koskevan kuluttajariidan vieminen kuluttajariitalautakunnan ratkaistavaksi kuitenkin on mahdollista, on ongelmallista, jos lautakunnat päätyvät ratkaisuihinsa erilaiseen lopputulokseen. Erilaiseen lopputulokseen päätymisestä ei kuitenkaan ole viitteitä, mutta kuluttajariitalautakunnan ratkaisusuositusten perustelut eivät noudata vakuutuslautakunnan kanssa samoja linjoja esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöön viittaamisessa.

Lopulta on syytä palata pääluvussa yksi esittämäni kysymyksen siitä, voisiko vakuutuslautakunnan ratkaisuja pitää joissain tapauksissa tuomioistuimia heikosti velvoittavina niiden tosiasiallisen merkityksen vuoksi. Nähdäkseni vastaus kysymykseen on: lähtökohtaisesti ei. Jotta vakuutuslautakunnan ratkaisu voisi velvoittaa tuomioistuinta, täytyisi velvoittavuutta perustella vakuutettujen välisellä yhdenvertaisuudella, vakuutuslautakunnan asiantuntemuksella ja tulkinnasta poikkeamisesta aiheutuvilla ongelmilla. Oikeusturvavakuutuksen osalta on vielä huomioitava se, että eri vakuutusyhtiöiden vakuutusehdot ovat huomattavan yhdenmukaiset. Oikeusturvavakuutuksen ehtoa koskeva tulkinta voisi vaikuttaa vakuutusopimusten joukkoon. Tuomioistuimen yhdessä oikeusturvavakuutusta koskevassa tapauksessa tekemä vakuutuslautakunnan vakiintuneesta ratkaisusuosituskäytännöstä poikkeava tulkinta voisi aiheuttaa suuria kustannuksia vakuutusyhtiöille ja aktivoida aiemmin lautakunnan ratkaisusuositukseen tyytyneitä viemään asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Laajemmin ajateltuna lautakunnan käytännön sivuuttaminen voisi johtaa vakuutuksia koskevan riitelyn siirtymiseen tuomioistuihin. Vaikka lautakunnan ratkaisusuosituksille ei annettaisi tuomioistuihin velvoittavaa statusta, tulisi kynnyksen vakiintuneiden tulkintojen ohittamiselle olla korkea.

5.2 Vakuutusehtojen eriytyminen ja kahden vuoden sääntö

Kuten tässä tutkimuksessa on käynyt ilmi, markkinoilla olevien oikeusturvavakuutusten vakuutusehdot ovat eriytyneet toisistaan suhteessa viimeisimmistä mallisopimusehdoista. Eriytymisen taustalla on todettu vaikuttavan vakuutusyhtiöiden välisen kilpailun korostuminen myös oikeusturvavakuutuksen kohdalla. Eriytymistä on tapahtunut niin rajoitusehtojen osalta kuin muidenkin sopimusehtojen osalta. Yleisenä huomiona nostan tämän tutkimuksen lopuksi esille sopimusehtojen eriytymisen vaikutuksen kahden vuoden sääntöön.

Eriytymisen vaikutuksiksi voidaan lukea vakuutusten vertailtavuuden vaikeutuminen. Ennen kaikkea ongelmaksi voi kuitenkin muodostua kahden vuoden säännön vaikutus niihin tilanteisiin, joissa vakuutettu siirtää vakuutuksiaan ja sen mukana myös oikeusturvavakuutuksen vakuutusyhtiöstä toiseen. Kuten aiemmin todettu, vakuutuksen voimassaoloaikaan lasketaan myös aiemmassa yhtiössä ollut vakuutus, joka on pysynyt yhtäjaksoisesti voimassa seuraavan vakuutuksen kanssa. Yhtäjaksoisuuden lisäksi vaaditaan, että uuden vakuutuksen on oltava vanhan vakuutuksen kanssa vastaavansisältöinen. Kun vakuutusehdot kuitenkin jatkuvasti eriytyvät, voi tulevaisuudessa syntyä yhä enemmän tulkintatilanteita, joissa joudutaan ottamaan kantaa siihen, mitä vastaavansisältöisyys kussakin tapauksessa merkitsee. Mikäli vastaavansisältöisyyden tulkinta on tiukka, johtaa se loogisesti yhä enenevässä määrin vakuutettujen kannalta negatiivisiin korvauspäätöksiin.

Koska vakuutusmaksu on yhteydessä vakuutusturvan laajuuteen, ongelmaa ei voida ratkaista vastaavansisältöisyyden vaatimuksen poistamisella. Vastaavansisältöisyyden vaatimuksen poistaminen johtaisi siihen, että vakuutuksenottaja voisi keinotella pienemmällä vakuutusmaksulla itselleen laajemman vakuutusturvan vaihtamalla yhtiötä sen jälkeen, kun riidan peruste on syntynyt. Vastaavansisältöisyyden vaatimusta täytyisi nähdäkseni täsmentää. Täsmittäminen olisi myös vakuutusyhtiöiden edun mukaista, koska epäselvyyssäännön soveltaminen voi olla hyvin todennäköistä niissä tilanteissa, joissa vastaavansisältöisyydestä aiheutuu erimielisyyksiä.